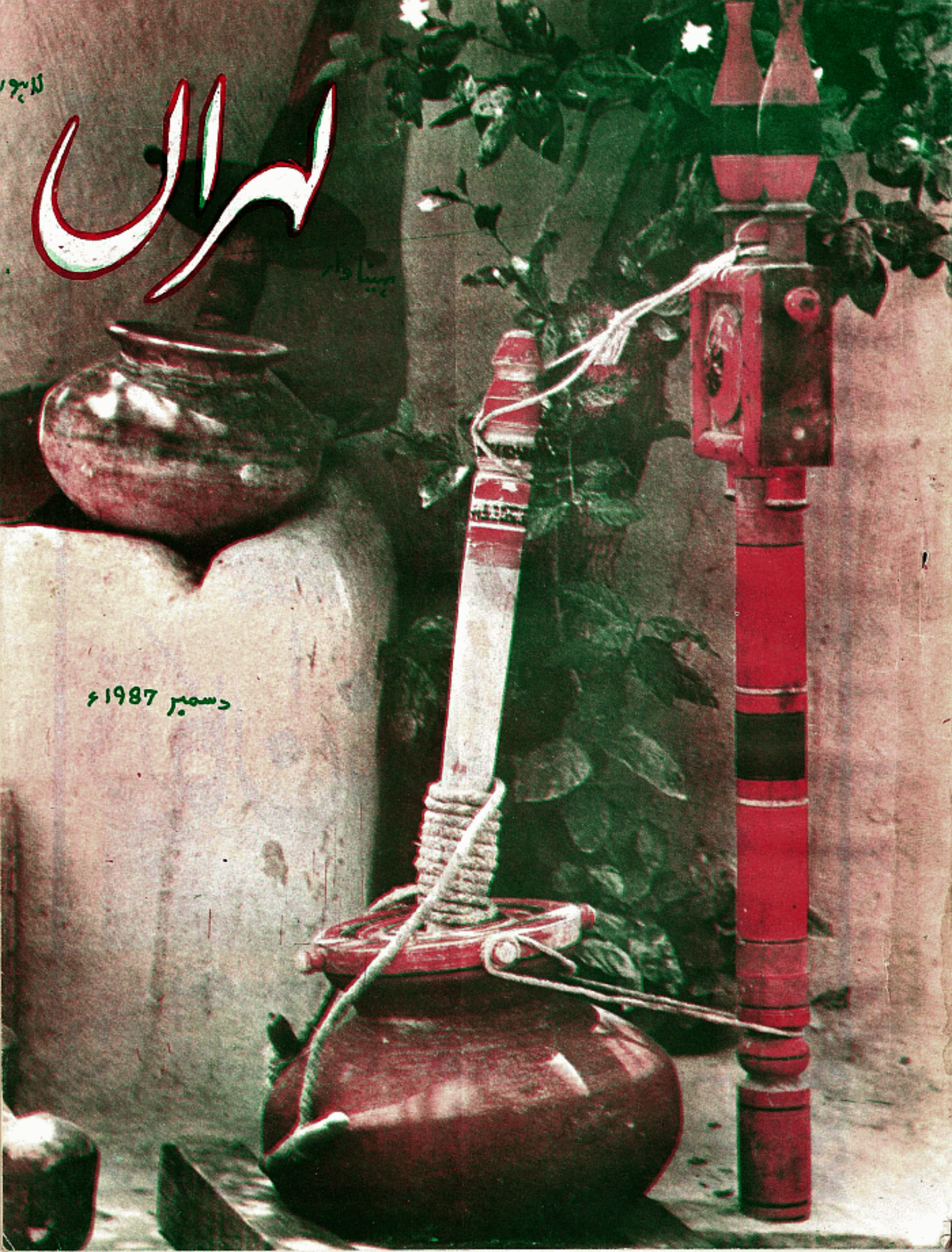

لاہور

سیرت

مہینہ وار

دسمبر 1987ء

انڈسٹریل

پی۔ وی۔ سی۔ COATED گلوں
کے پنجاب میں واحد تیار کنندگان

پاکستان انڈسٹریل کمپنی (پرائیویٹ) لمیٹڈ

دفتر: ۸۵ - پی، گلبرگ ۲ - لاہور

فیکٹری: ۱۳ - کلونیٹر، شیخوپورہ روڈ

ٹیلی فون: ۸۷۲۱۶۱ - ۸۷۲۱۰۳ - ۸۷۲۴۰۵

ٹیلی گرام: BRTDL.PK۲۲۲۲۹

خوشگوار سفر کی نئی بات... زیادہ آرام اور آسائش کے ساتھ!
پی آئی کے ایگزیکٹیو کلاس "سوہنی"!

اپنے نام کی طرح حسین

سوہنی ایک لفظ جو ذہن میں جن دو لکشی کا تصور پیدا کرتا ہے... ایک خوبصورت فغجی آئی لے کی ایگزیکٹیو کلاس کے تختیل کا محرک بنا... جس نے ہمیں آج کے کاروباری سفر کو زیادہ آرام دہ اور پرسکون بنانے کی دعوت دی اور پھر ہم نے سوہنی کو جن دو لکشی سکون و آرام کے ہمراہ لوانات سے سجایا۔

آپ کی سہولت کیلئے فرسٹ کلاس چیک ان کاؤنٹر، بورڈنگ میں تزیین اور ۳ کلاسز میں ایجابات آپ کے آرام و سکون کیلئے ہمارے بونگ ۴، طیاروں میں خصوصی کیبن، برقعہ میں صحت پر کشادہ سیٹیں، پاؤں پھیلائے کیلئے وافر جگہ اور خصوصی ڈیزائن کے آرام دہ "نٹ ریٹ".... پرسکون ماحول جہاں موزی ہو تو دستری کام کیجئے، یا مکمل آرام۔ آپ کے پسندیدہ روایتی پاکستانی اور مغربی کھانے بغیر چینی برتن، دیدہ زیب کنٹری خصوصی تربیت یافتہ و فنانی عملہ ایک نئے اور مجاذب نظر لباس میں ملبوس اس کے علاوہ بہترین نئی فلمیں، مختلف قسموں کی موسیقی کے ۱۲ چینل، دنیا کے مشہور ترین انجمنیات، رسالے اور جسرانہ.... غرضیکہ وہ تمام خصوصیات جو آپ کے سفر کو داستانوں کی طرح حسین اور یادوں کی طرح دل نشین بنا دے گی۔

PIA
پاکستان انٹرنیشنل
باکمال لوگ۔ لاجواب سپرواز

* سعودی عرب اور اسکیڈمی نیویا کی پروازوں کے علاوہ بی ۴، کی تمام پروازوں پر

- * اسلامی جمہوریت کا استحکام
  - * مساوات پر مبنی معاشی نظام کا فروغ
  - * رشوت، بے انصافی اور بدعنوانیوں کے خلاف جہاد
  - * جہالت کا خاتمہ اور قوم کو جدید سائنسی دور سے ہمکنار کرنا
  - * قومی اتحاد کو مضبوط بنانا
- اسکی تکمیل میں تعاون ہمارا فرض ہے

نیشنل بینک آف پاکستان قومی ترقی قومی بینک

یکم نومبر ۱۹۷۲ء

یکم نومبر ۱۹۸۷ء

آپ کی زندگی کے ساتھ کئی اور زندگیاں بھی وابستہ ہیں
اپنے خاندان کے گرد تحفظ کا حصار باندھتے
میعادی بیسے کے ساتھ

خاندان کے لیے ماہانہ آمدنی اور حادثاتی موت کے اضافی معاہدے
بیمہ زندگی کا بے مشل تحفظ پیش کرتے ہیں
بیسے کی میعاد کی تکمیل پر۔

• زربیمہ کی یکمشت ادائیگی • ساتھ ہی تمام جمع شدہ بونس

بیسے کی میعاد کے دوران نقد درخواستہ بیمہ دار
کی وفات کی صورت میں۔

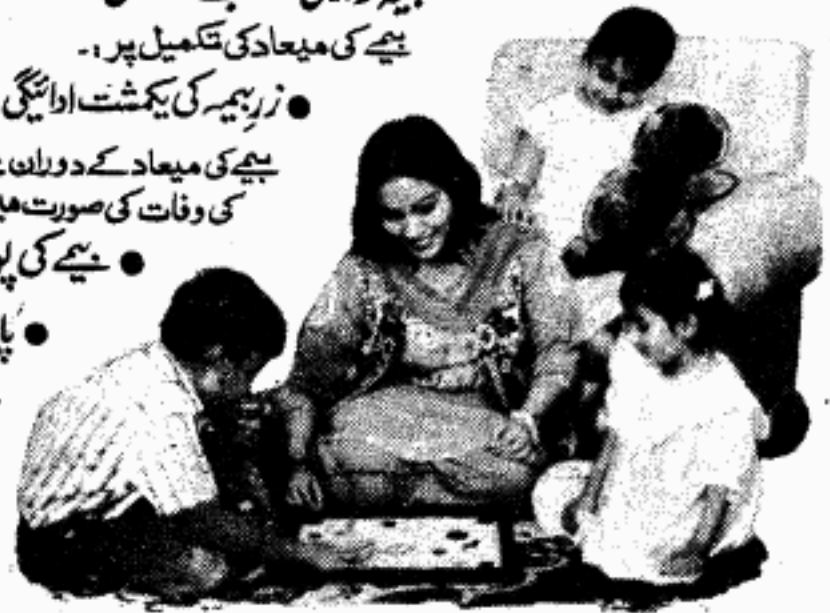
• بیسے کی پوری رقم • تمام جمع شدہ بونس

• پالیسی کی بقیہ میعاد تک خاندان

کے لئے ماہانہ آمدنی

• حادثاتی موت کی صورت

میں بیسے کی ڈوگنی رقم

تحفظ آپ کے اصل و عیال کا حق ہے
انہیں اس حق سے محروم نہ رکھیے

اسٹیٹ لائف

تفصیلات کیلئے اسٹیٹ لائف
کے نمائندے کو طلب کیجئے

انشورنس کارپوریشن آف پاکستان

نزلہ، زکام، کھانسی بھی دور نہیں!

موسم سرما میں ان بیماریوں کو نزدیک نہ آنے دیجیے۔ دن میں کئی بار سعالین چوسیے۔
 اگر نزلہ، زکام اور کھانسی شدت اختیار کر لیں تو سعالین کے چار قرص
 تیز گرم پانی میں گھول لیجیے، جو شانہ تیار ہے جو نزلہ، زکام اور کھانسی کے لیے بدرجہا
 مفید ہے۔ ایسی ایک خوراک صبح و شب پیجیے۔

سعالین

نزلہ، زکام اور کھانسی کی دوا بھی ہے اور بچاؤ کی تدبیر بھی

ہم خدمت خلق کرتے ہیں

اوازِ اخلاق

پاکستان سے محبت کرو۔ پاکستان کی تعمیر کرو

نوزو

ہاگ کے دم
 سوزش اور بندش
 کے لیے مفید۔

ایک چھوٹا سا
 گھول دیتی ہے۔

ہم خدمت خلق کرتے ہیں

آڈٹ بیورو آف سرکولیشن دی تصدیق شدہ اشاعت

پنجابی و ادبی تہ ثقافتی مہینہ وار

جلد : ۲۳ شماره : ۱۲

دسمبر ۱۹۸۶

دفتر رابطہ لاہور

۴/۵ - سوڈیوال کالونی منٹان روڈ لاہور - ۲۵

فون : ۳۰۳۶۹۸، ۳۱۸۲۹۶

دفتر رابطہ کراچی

○ شیر ملک مجرکہ ایڈووکیٹ
مجرہ نمبر ۱۲۲، جیلانی سنٹر اندرون لیاقت مارکیٹ
ایم اے جناح روڈ کراچی

فون : ۲۳۷۷۹۹

○ حاجی ایم افضل مرزا

این سی اے ۱۴، یونی سنٹر آئی آئی چندریگر روڈ - کراچی

فون : ۲۳۱۴۹۳

اعزازی مجلس ادارت

مدیر : سید اختر حسین اختر

مددگار

○ منظور وزیر آبادی ○ جمیل احمد پال
○ مختار مشہدی ○ حکیم محمد عظیم

سینئر ڈائریکٹر الحاج بی ایچ درویش

قانونی مشیر

مشیر مالیت

سید ضغیم محمود رضوی اقبال محمود اعوان (ایڈووکیٹ)

مینجور سرکولیشن

لاہور: محمد اعظم نیر احسان الہی شیخ، کراچی: منظر اقبال اعوان

لہرات دے کائے

دیس

احمد سلیم، اختر حسین طارق، اشفاق شفیق، اعظم چوہدری
اے شاد، بابا بھٹی، مبارک بقا پوری، منیر شاد (کراچی)
سائیس داد (لاڑکانہ)، محمد صالح (دیر)، ذاکر حسین (مالاکنڈ)
ولی الرحمن (کوئٹہ)، الیاس گھمن (وزیر آباد)، اقبال قیصر (لاہور)
طارق صادق راہی (ادکڑہ)، عتیق طوڑ (تانڈلیا نوالہ)۔

پریس

رندرمی (کینیڈا)، زید اے مرزا (امریکہ)،
سورن چندن، عبدالرحمن چوہدری (انگلینڈ)
منیر بخاری، شاہد یوسف، ملک احمد خان مسقط، تجن بخاری
(دوبئی)، حنیف رانا، رشید میواتی (کوئٹہ)، ڈاکٹر جگتار (بھارت)
— ملک شاہ سوار علی ناصر (سوئی عرب) —

ورہ لئی

۶ روپے ۵۰ روپے ۳۰ روپے

سید اختر حسین اختر نے اشرف پرنٹنگ پریس ایک روڈ توں چھوڑا کے ۴/۵ سوڈیوال کالونی لاہور توں شائع کیتا۔

گل بات

ہن تے صدر منیا و ہوراں وی ماں بولی دی اہمیت
 نوں من دیاں ہویاں بیان دتا اے پئی پر امری تعلیم ماں بولی
 وچ ہونی چا بیدی اے۔ اُنج حکومتی سطح اتے تے پہلاں
 ہی مرکز و توں ایہ صاف ہدایت اے پئی صوبیاں ولے
 جے چاہن تے پر امری تعلیم ماں بولی راہیں دے سکدے
 نیں نے اتے ایہہ اک متی پر مٹی گل اے پئی جے مڈھلی تعلیم
 ماں بولی راہیں دتی جاوے تاں کھچے چڑھے لوکاں دی شرح
 بڑی تیزی نال ودھ سکدی اے۔ ایس ہدایت اتے
 ملک دے باقی تن صوبے تاں بڑے چرتوں عمل کر رہے
 نیں پر پنجاب سرکار نے ایسے تائیں ایس دل گوہ نہیں
 کیتا۔ خورے ایس گلے پئی ایدوں پہلاں ہاتھ تار تار ای
 رولی پاندے رہے نیں۔ ہن چونکہ صدر صاحب دا ایس
 حق وچ بیان آگیا اے ایس ٹی اے اس رکھی جاندی اے پئی
 پنجاب وچ پنجابی دی وی ہن سنی جائے گی۔ تے جے
 ہن دی پنجاب سرکار نے اسخ نہ کیتا تاں زیر مرکز و کوئی
 قصور نہیں فیہ گل پنجاب سرکار اتے ہی آوے گی پئی ایہہ
 پنجاب وچ تعلیم عام کرن دے حق وچ شاید نہیں۔

ترتیب

لیکھ

- دارت شاہ دی رچنا سبط الحسن ضیفم ۷
 چھیویں دریا دی کتھا کیسر سنگھ ۱۴
 حضرت سلطان باہو غلام حسین صادق ۲۱
 مدنی مٹھا من ٹھار علی ۲۳

ڈراما

- مٹی دی گل مٹی دی گل ۲۵
 کنول مشتاق

نعتاں

- اکبر کاظمی - حاتم بیٹی ۳۲

نظماں غزلاں گیت

محمد تقی نواز خاں - دفا حشتی - روندرووی

- نظام صابری - قاسم جلالی - ازہر منیر - ترلوچن سنگھ گل ۳۵
 افتخار بخاری - مقبول خاں مقبول - عاشق حسین
 محمد اختر خاں حافظ آبادی - منظور کاسف - یعقوب
 پرواز - ڈاکٹر تبسم رضوانی - قیصر منیر بٹ
 محمد ممتاز آشد - سلطان کھاروی - ٹھاکر بھارتی
 شارو ٹانچ

مستقل کالم

وارث شاہ دی رچنا

سبط الحسن ضیغم

جس طرحاں وارث شاہ دا جیون غیرے وچ سی اُنج ای حالی تیکر ایہہ مفیلا نہیں ہو سکیا کہ وارث شاہ نے قصا میرا پنجاتوں دکھ کجھ لکھیا جان نہیں۔ بتے عالم ایے ہئے اُپرے بچے ہن جے قصا میرا پنجاتوں دکھ وارث شاہ نے ہو رکوئی رچنا نہیں سر جی۔ منے پر منے کھجی ڈاکٹر جیت سنگھ جی سیتل اپنے پی اچھ ڈی دے تھیس (THESIS) میر وارث شاہ وے بمومکا (مقدمہ) وچ بار بار اچھے خیالات نوں ظاہر کرے نیں جے۔

”میر وارث شاہ دی پہلی تے آخری رچنا ہے اے
”وارث دی میراوس دی پہلی تے انتم مہان کرت

ہے۔۔۔۔۔

پنجابی زبان دے اک ہو ر لکھیار ڈاکٹر لکھیر سنگھ کالنگ
اپنی راجے اسیج بیاندے ہن۔۔

وارث شاہ کا و۔ پر بینتا نوں دیکھ کے انومان لکایا جاندا ہے کہ وارث شاہ نے ایس توں علاوہ ہر ڈی رچنا داں رچیاں ہون گیاں۔ ایس انومان دا پورا فائدہ میاں ہدایت اللہ تے میاں پیراں دتانا اٹھایا۔ میاں ہدایت اللہ نے اپنی سودھی ہوئی میر دے اخیر تے وارث لکھت ”معراج نامہ“ تے غیرت نامہ“ وی شامل کیتا ہے۔ تے پیراں دتاتے ”معراج نامہ“ چو ہر ٹیڑی نامہ“ تے دو ہرہ جات سید وارث شاہ“ دیتے ہن۔ ایہناں رچنا داں دی ہوئند بارے ڈاکٹر موہن سنگھ، ڈاکٹر سیتل مشری عبدالعزیز تے چودھری محمد افضل دوارہ سنیادت

متنان وچ کوئی ذکر نہیں کردے۔۔۔۔۔

۔۔۔۔۔ سمجھ توں پہلاں میاں ہدایت اللہ نے ۱۸۸۸ء وچ رکن دین (پرکاشک) دوارہ میر چھپوائی۔ جس وچ پرکاشک (چھاپن والے) نے آپ منیا کہ ایس ایڈیشن وچ سنیادک نے ۱۶۷۳ء مصرے کو لوں لکھ کے پائے ہن۔ ایسے طرحاں میاں پیراں دتانا نے ۱۱۹۲ء مصرے کو لوں لکھ کے پادتے اوہناں دی ہدایت اللہ وانگ غیر وکھرے لکادتے۔ ایس توں ایہہ سمجھو جے کہ ایہہ ”معراج نامہ“ تے دو ہرے ایہناں ہی سبناں دے لکھے ہوئے ہن۔ صرف چوہر ٹیڑی نامہ ”بارے کجھ سچ پر تیت ہندا ہے۔ اوہ وی صرف ایس کہ کے کہ پرسدھ کوئی احمد یار ۱ جو کہ وارث توں بعد ہمایا تے جن نے پنجابی کو یاں بارے سنکھپ جہیا اتہاس دی لکھیا ہے“ نے لکھیا ہے۔

جہڑی اوس چو ہر ٹیڑی اکھی سمجھے جے کوئی ساری ہک ہک سخن اندر خوشبوئی وانگ پھلاں دی کھاری ایٹھے پرانے تے وارث توں بلکل تھوڑا چر بعد ہوئے کوئی دے کتھن نوں بلکل تھبلا یا نہیں جاسکدا تے ڈاکٹر موہن سنگھ دیوانہ، ڈاکٹر جیت سنگھ سیتل، عبدالعزیز بار ایٹ لاء اتے چوہر مشری محمد افضل خان ہوراں میر دے متن نوں سودھیاسی۔ ایس واسطے متن وچ وارث دی کے ہو ر رچنا نوں شامل کیتا جاسکدا ای نہیں سی۔ کیوں جو وارث دیاں دسیاں جانداں ہو ر رچنا داں دا

میر وارث نال کوئی سمندرہ ای نہیں بن دا۔ ایس واسطے
 ہیر دے متن دی سودھ کردیاں اُپر ذکر کیتے گئے لکھیال
 تے عالماں، ایہناں رچناواں نوں متن دا حصہ نہیں بنایا ایس
 واسطے ڈاکٹر کانگ دی ایہ دلیل بہوں کمزور ہے کہ ایہناں
 ہزرگاں دے سودھے متن وچ وارث نال منسوب دوہے
 شعر موجود نہ ہون دی وجہ کر کے وارث ایہناں دا سرخ
 ہارا نہیں۔

ایس پچھوں ڈاکٹر دیوانہ اتے چوہری محمد افضل داناں
 دینا ویسے دی غلط ہے۔ کیوں جو ایہناں دو نہہ بزرگاں دی
 رائے اوہ نہیں لے جھڑی ڈاکٹر کانگ دس رہے نیں۔
 ڈاکٹر دیوانہ تے ایہ لکھدے میں۔

..... "میرا یقین ہے کہ ہیر توں علاوہ دہرتوں
 پہلاں تے پچھوں) وارث نے شاعری ضروری نیتی...
 ایہ لکھن پچھوں ڈاکٹر چوہری ایس گل نوں اگے اچھ ڈور
 دے نیں۔

..... ایس ویسے میرے سامنے کسی وارث شاہ
 (خود) دے دوہڑہ جات جس نوں (حکیم) مولوی عبدالقادر
 مدرس اول مدرسہ تعلیم القرآن انارکلی لاہور نے مفید عام پس
 وچ طبع کرایا سی۔ موجود ہے۔ ایس دے اخیر وچ حکیم صاحب
 لکھدے ہن۔

"ایہ نسخہ میرے وڈے وڈیریاں کول ۱۲۲۱ھ وچ
 سی جہڑا میں ہن چھپوایا ہے۔ اُمید ہے کہ شائقین ایس نوں
 فرہد کے مکمل کسی دی چاہ کرن گے۔ مات بھاکھادی
 قدر کرن والے تے سید وارث شاہ مرحوم دے جادو
 بصرے شعراں دے عاشق ایہ معلوم کر کے خوش ہون گے
 کہ میرے پاس شاہ صاحب دی مکمل کسی دا تلمی نسخہ
 دی ہے۔ ایہ ایسے تیک نہیں چھی سی۔ میں اپنے جڈی کتب
 خانے وچوں لے کے ایس دا کج حصہ شائع کر رہیا ہاں۔
 سو سال نوں ایہ نسخہ ساڈے خاندان وچ چلیا آوندا ہے۔

حکیم عبدالقادر سپردی۔ حویلی کابلی مل متصل
 پنج گھر ہنوداں، لاہور ایسے سستی خورد مطبوعہ وچ سی
 حرفی دوم ہے۔ جس دے مسالے نوں میں تاریخ نال چنگی
 طرعاں ملا کے ایہ نتیجہ کڈھیا ہے کہ جدوں احمد شاہ (ابدالی)
 نے لاہور دے حاکم شاہنواز اتے حملہ کر کے اوس نوں بھانج
 دتی جہڑا شاہنواز محمد شاہ بادشاہ دلی ووں حاکم سی۔ اوس توں
 تھوڑے ہی مہینے وارث شاہ نے ایہ سی حرفی تصور وچ بہ
 کے لکھی ہے

ڈاکٹر جیت سنگھ سیتل نے ڈاکٹر موہن سنگھ
 دیوانہ ہوراں دے ایس سٹے اُپر اپنے خیالاں دا اظہار اچھ
 کیتا ہے۔ "..... ڈاکٹر موہن سنگھ جی نے اک سی حرفی وارث
 تے کسی وارث بابت دی سنکیت کیتے نیں۔ پر نتو جد
 تک پوری کھوج نہ ہو جاوے تے جد تک ایہ نہ نانا نہ ہو
 جاوے کہ ایہ اک ہور کوئی وارث (ضلع گوجرانوالہ والا)
 دیاں رچناواں ہن۔ ایہ نسجت کرنا رتا اوکھا ہے۔ کہ وارث
 نے کوئی ہور وی رچنا وچي .....
 ایس وی ہیر بناں وارث دی کوئی دوہی رچنا نہیں مڈھے"
 اے دوہے لفظاں وچ ڈاکٹر سیتل نے "معراج نامہ"
 "عبرت نامہ" "دوہڑہ جات" "باراں ماہ" نوں ای
 تے نہ "سستی پنوں" وایاں سی حرفیاں اتے "چوہڑی نا
 نوں وارث شاہ دی سر جنامن نوں تیار نیں۔ ڈاکٹر سیتل احمد
 یار نوں وی اپنی تائید وچ پیش کردے ہن۔

"احمد یار، محمد بخش، تے ہور کئی اک پچھوں آئے
 کہ ہاں وی ایسے گل دی پہ دڑھتا کیتی ہے....."
 ایس واسطے ڈاکٹر کانگ دی ایہ گل ٹھیک ہن
 جا پئی ہے احمد یار نے اپنی سر جنا "سین الملوک" دے
 صفحے ۲۰-۳۱۸ اُپر، تھلے دتا شعر لکھیا ہووے۔
 جہڑی اوس چوہڑی پٹی آکھی، سمجھے جے کوئی ساری
 پک پک سٹخن اندر خوشبوئی دانگ پھلاں دی کھاری

جے ایہ شعر احمد یاردا مُبتدا تے ڈاکٹر ستیل ایس دا ذکر ضرور
 کردے۔ تے اوس توں اپنی تائید واسطے پیش نہ کر دے
 بجاویں احمد یار دی رچنا سیف الملوک ساڈی نظروں نہیں
 گذری۔ کیوں جو اوہ حالے تیک ان چھپی اے۔۔۔۔۔
 اوس دی اکو اک ہتھ لکھت بھارت وچ موجود اے
 جنھوں وکھیوں پناں ڈاکٹر ستیل احمد یار انج ذکر نہیں کر سکدے
 سن۔ پر اک سو رگل ایس شعروں احمد یار دی رچنا کہن توں
 ورجھدی اے۔ تے اوہ ایہہ ہے جے ایہ شعر احمد یار دے سیف
 الملوک وچ نہیں سکوں میں محمد بخش صاحب دے سیف الملوک
 وچ اے ۹۔ پتہ نہیں ڈاکٹر کانگ نے ایہناں نکال نوں
 احمد یار دی ملکیت کیوں بنا دتا اے۔

ساڈے کول ایم محمد علی رسول نگری ایڈیٹر بلاغ القرآن
 دارک خط موجود اے۔ جدھے وچ اوہ لکھدے نیں۔
 "تھاڈے پتر دا اترہ اے اے پئی رسول نگر دے وچ
 راک کھوہ اے۔ جنھوں میاں وارث دی کھوہی کہندے نیں۔
 . . . . . اوہناں دی شاعری بابت میں بس اوناں
 ای جانتا ہاں۔ کہ میری وادی ہوری اک تھہ دی لئی ہوئی
 کتاب پڑھدے ہوندے ساہن۔ اوہناں سی "چوہڑی"
 اوس پنجابی نظم دا آخری بند سی۔

کہ چوہڑے کئی ذات ساڈی اکڑ چاؤر کئی آ
 گوہیا قہقہ تے کوڑا سٹن کارا ساڈی ایہا سا
 میں چوہڑیاں

پیاریا سبنا میں ایروں ودھ میاں وارث رسول نگری
 دی بابت ہور کجہ نہیں جانتا۔۔۔۔۔ اے
 مولوی محمد شاہ نوشا ہی نے گل نوں ہور اگے ودھانیاں
 لکھیا اے کہ میاں وارث ذات دے جٹ تارٹرسن۔ رسول نگر
 (رجنیت سنگھ داگر میاں وچ بنن والادار الخلفہ) تحصیل
 وزیر آباد ضلع گوجرانوالہ دے وسینگ سن، اعلیٰ موضع پیر پال
 تحصیل ماہظ آباد ضلع گوجرانوالہ وچ رہن والے اک مصفی

درویش دے مرید ہو گئے۔ جدی وجہ کر کے برادری نے طعنہ
 گھتیا جے توں چنگا ساؤ جٹ ایں کہ جے ہک مصفی تے
 چوہڑے دا مرید بنی کھڑوتا ایں۔ ایس دے جواب وچ میاں
 وارث تارٹرنے ایہ نظم لکھی۔ میاں وارث تارٹرنے وچ
 چلانا کیتا اے اے

ایہ نظم ڈھیر مشہور ہوئی۔ میاں محمد بخش صاحب
 (سیف الملوک) دا ایس علاقے وچ آون جادو ابا چنانچہ
 اوہ اکثر موضع "لومیرے" آندے جاندے رہندے سن۔
 لومیرا کہ موضع رسول نگر (جنھوں رجنیت سنگھ کال وچ
 رام نگر داناں دتا گیا تے چھٹیاں دی وار دھے علی پورتوں
 بہندے ول اے) توں چڑھدے دکھن دل کجھ کوکویاں دی
 واٹ تے وسدا پینڈے۔ ایٹھے میاں جان محمد داناں پنجابی
 دارک اچا شاعر ہو یا اے۔ جہڑا کہ بزرگ دی سی۔ اوہ دے
 پیراں وچ موران کنجری دی قبر دی اے۔ کجھ لوکاں دا خیال
 اے کہ میاں محمد بخش صاحب نے سیف الملوک دا کجھ حصہ ایہ
 میاں جان محمد دی قبر دے لاگے بہہ کے لکھیا سی اے۔ پر
 سیف الملوک دے انت وچ میاں صاحب نے پنجابی شاعران
 دا جہڑا ویر دا دل اے سادس وچ میاں جان داجن ڈھنگ
 نال ذکر کردے نیں۔ اوہتوں پتا تھیندا اے کہ ایہہ دعویٰ صحیح نہیں
 شعرا انج اے۔

اک کوئی جان محمد ہویا ریلے سخن سناندا
 دوہیرا اوس دا موہے دلاں نوں جان محمد پاندا
 لومیرے آون جادو دے باوجود اوہ میاں وارث
 تارٹروں جانو نہ ہو سکے جدھی وجہ کر کے اوہناں ٹپلہ کھادا،
 جنھوں تیک چوہڑی محمد افضل دالی گل اے۔ کالگ
 بہراں دی ایہ گل درست نہیں۔ اک تے انج کہ پنجابی شاعران
 دا تذکرہ "بجاویں منشی مولانا بخش کشتہ امرتسری دی لکھت اے
 پر جدوں اوہناں ایہ کتاب لکھوائی اوہدوں اوہناں دے
 نیتراں دا چاقن جاندا رہیا سی۔ کشتیہ جی بولدے جانندے

تے چوہدری محمد افضل لکھدے جاندے۔ ایس تذکرے
وچ سید وارث شاہ دا ذکر دی موجود اے۔ تے ایہناں
کتاباں دا ذکر وی پر ایس دے باوجود وی اوہ کدھرے
کوئی اختلافی نوٹ نہیں دیندے۔ جے کشتہ جی توں ایس
کپھوں اوہناں دی رائے وکھ لے۔ سگوں انج جا پدا لے جے
کشتہ جی دی رائے نوں ای اوہ دوست جاندے سن۔

دو جی گل ایہ ہے کہ ایہناں اپنے ماسک پتر پنچ دریا
لوہردے دو وارث شاہ منبر کڈھے۔ کسے دی نمبر وچ
اوہ ایہناں نظماں دے وارث دی سر جنا ہون دے منکر

نہیں سگوں "پنچ دریا" بہوردے پیلے وارث نمبر
(اکتوبر - نومبر ۱۹۶۹ء) دے صفحے ۷۷م توں ۷۸م کے صفحے
۴۸۶ تیک ایہہ ای نظماں درج نیں۔ دو جے نظماں وچ
چوہدری محمد افضل خان ایہناں شعراں نوں وارث دی
رچنا ای سمجھدے نیں۔ بھاویں چوہدری دی دے وارث شاہ
سرجن ہار نہیں بن۔ پہ چوہدری محمد افضل دے نزدیک
ایہہ دی اوہناں دی ای رچنا لے۔ عبدالعزیز بار ایٹ لاہ
صرف اوہناں ہتھ لکھتاں دا دیر واکیتا جنھناں توں بہر دی
ترتیب وچ اوہناں لاکھ اٹھایا سی۔ وارث دیاں دوجیا
رچناواں ول اوہ آئے ای نہیں۔

جنھوں تیک ڈاکٹر دیوانہ دی سی حرفیاں والی گل لے
ایں دی تائید پنجاب دا اک بہر مشاہور تواریخ دان گنیش
داس بڈیرہ وی کردا لے۔ اوہ لکھدے نیں۔

"وارث شاہ جڑے پنجابی دے شاعر نیں۔ اوہناں
دیاں سی حرفیاں لوکاں دی زبان اُپر ہن۔ تے قصہ بہر وراثت
وی اوہناں دیاں لکھتاں وچ شامل لے،"

گنیش داس احمد یار ملووی دے سکالی وی نیں تے
گجرات دے رہن دا لے وی نیں۔ ایں واسطے اوہناں دی
گواہی نوں سٹیا نہیں جاسکدا۔ ایں واسطے ایہہ مننا ای
پلیندا لے۔ جے وارث شاہ نے سی حرفیاں دی ضرور

لکھیاں اوہناں وچ پہلی سی سرفی اسسی پنوں دے
بارے لے۔ جدوں کہ دو جی سی حرفی احمد شاہ ابدالی دے
پنجاب اُپر حملیاں بارے لے۔ کیہ گنیش داس بڈیرہ "سی حرفیاں"
توں مراد ایہہ دونوں سی حرفیاں ای لیندے سن یاں اوہناں
دی گنتری دونوں ددھی ۶ ایہہ فیصدہ حالی ہونے والا
لے۔ جے ایہناں دونہ توں وکھ وارث دی رچنا موجود اے۔
اوہناں وچ جوہر کپڑی کپڑی سی حرفی شامل لے۔ تے اوہ
کتھے نیں۔ ایں سلسلے وچ جوہر کھویج دی لوڑ لے جہڑی
جاری رہنی چاہی وی لے۔

ڈاکٹر دیوانہ دی رائے لے جے

"..... جدوں احمد شاہ نے لاہور دے حاکم

شامبواز اتے حملہ کر کے اوس نوں بھائی دتی جہڑا شامبواز
محمد شاہ بادشاہ دتی دتوں حاکم سی۔ اوس توں تھوڑے ہی
مہینے بعد وارث شاہ نے ایہہ سی حرفی قصور وچ بہر کے
لکھی لے ایں سی حرفی وچ اک مصرعہ کچھ انج لے۔

ل: لائے کے آئس جا کے تائیں ایں کوہوں نہر اک

آواز ہویا لے

احمد شاہ ابدالی نے بہور اُپر حملہ کرن واسطے راوی

دربا نوں ۲ محرم ۱۱۶۱ھ نوں پار کیتا لے سی ایں عیسوی

تاریخ موجب ۴ جنوری ۱۷۴۸ء تا تاریخ بندی لے لے

پہ احمد شاہ ابدالی نے جاکے (جھنگی) اُپر قبضہ اپنے

اٹھویں حملے دے موقعے نے کیتا۔ جدوں کہ دسمبر ۱۷۶۶ء

دا مہینہ سی لے

ایہہ جاکے میرے پنڈ آکو ہا رتوں بہندے دل

اک میل دی واٹ اُپر اک تاریخی قصہ لے۔ ایں دی تحصیل

ڈسکہ تے ضلع سیالکوٹ لے۔ ایہہ جاکے چٹھہ نہیں جوہں

کہ میں اپنے اک معنون وچ لکھیا سی لے لہذا ایہہ سہا

کڑھنا غلط نہ ہوسی۔ کہ ایہہ سی حرفی وارث شاہ نے شروع

یقیناً قصور وچ ای کیتی۔ پر اوہناں اوس نوں سو دھن مگروں

۱۷۶ء کے بعد مکلیا یا ایسے مضمون درج ایسے ہی صرف دی ایسے
تیک۔

دارت شاہ علی واگ ٹرڈا، جہڑا ذات دے مچے
ذوالفقار آبا۔

توں میں ایہہ سبہ دی کڈھیاسی۔ جس طرحاں حضرت علیؑ
عرب دے مشرکان بت پوجن والیاں تے کا ذراں نال لردے
ہوئے اوہ تے ادھناں دی تموار ذوالفقار اک یک
ہو گئے سن۔ اوہے طرحاں دارت شاہ وی ابدالی حملہ
دے وردھ لٹریا تے۔ بہاوردی دے لے نوہیے نقتے
اویکے مکدی گل ایہہ ہے کہ مولوی حکیم عبدالقادر سپردی
کول جہڑی ہتھ لکھت موجود سی اس دی کتابت داسال
۱۲۲۱ھ ہجری اے۔ ایس دے مقابلے دا عیسوی سال
۱۸۰۶ء بن واسے۔ ایہہ اوہ سال بن۔ جدوں میاں
دارت تارڈ جیا ای نہیں ہوناتے جے جم چکیا سی۔ تے اوہ
بہوں چھوٹا نینگر ہوسی۔ تے اجہیا بال جاں چھوہرا جی نظم
جاں سی صرفی نہیں لکھ سکدا جدھے نال ادس دا کوئی تعلق
واسطہ وی نہ ہودے تے ایہہ گل وی نتر گئی کہ اٹھا رہیں
صدی درج دارت شاہ نال دا کوئی وی پور پنجابی شاعر موجود
نہیں سی۔ ایس واسطے ایس داسر جن ہار اوہو دارت شاہ آسے
جھنے قصہ ہیر رانجھا رچیا۔ ایس ساری بحث دا ایہہ سبہ
نکلیا۔

و۔ قصہ ہیر رانجھا بلاشبہ دارت دی سر جتا اے۔
و۔ چوہر ہیری نامہ سید دارت شاہ جنڈیا لوی دی
رچن نہیں سگون میاں دارت تارڈ ایس دے رچن
ہا رہن۔

و۔ مولوی حکیم عبدالقادر سپردی دیاں چھاپیاں سی
حرفیاں، سسی پنوں، اتے لہور دے جنگ بابت لکھی
سی صرفی داوی لکھن والا سید دارت شاہ جنڈیا لوی ای
ہے۔

ایس توں دکھ مشہور عربی نعت، قصیدہ مجذہ شریف
داوی وارث شاہ نے ترجمہ کیتا۔ جیویں کہ اوہ ایہناں نکال
درج گل کھولدے نیں۔

پاراں سے بونجا ہجری ظاہر ہونے
تا ایہہ بیت جو اہر موتی لڑی کتاب پڑے
ناوں منصف سید وارث درج جنڈیاں سے
جہڑا شیر خاں غازی بدھا سچہ کو او تھے دستے
رہا روز قیامت تیک دساہیں شہر جنڈیاں
کاٹی آنت پورے نہ اس تے دستے نہت سو کھالائے

۱۱۵۲ھ (۱۷۳۹ء) درج جنڈیاں شیر خان درج
کسے پور سید وارث دے وجود دا پتہ ای نہیں چل دا۔
تے نہ ہی اس زمانے درج سیدال دا کوئی پور ٹیٹر جنڈیاں شیر خان
درج موجودی۔ ایس واسطے ایس دا ترجمہ دارت شاہ نے کیتا
اس ویلے دارت شاہ وی عمر ۲۰ سال دی سی تے تعلیم حاصل
کرن درج رچھا ہویا سی۔ ایہہ عجیب گل اے جے ایس قصیدے
دے بیٹے ترجمے پڑھن ہاراں ای نے پڑھاں دے سکے درج
ای کیتے ۳۳

چوہر ہیری نامہ توں دکھ میاں دارت تارڈ دی
ساری رچناں چھپی اے۔ تے ایہہ دے درج وی میاں دارت
تارڈ نے اپنا تخلص راپ نام) دارت ورتیا اے
دارت شاہ نہیں۔ شاہ حاشد مسلماناں درج عام کر کے
سیدال جاں درویشاں دے نال دا حصہ نہن اے۔ میاں
دارت تارڈ کوئی درویش نہیں سی۔ ایس واسطے اس دے
ان چھپے کلام درج کوئی اچھی تک نہیں بل دی جدھے درج
اس نے اپ نام دے طور تے وارث شاہ ورتیا ہوجے
ایس واسطے ایس ایس نتیجے اُسپر آسانی نال تکج دیہندے
ہاں کہ جس تھاں وی دارت شاہ ورتیا گیا اے۔ اوہ شعر وارث
شاہ جنڈیا لوی دے ہن۔ تے جھنے نہ دارت ورتیا گیا
اے۔ اوہ دارت دا نہیں سگون میاں دارت تارڈ دا ہو

سکدالے۔ جد ایس اصول نوں لکھ رکھ کے ایس گل دی کھوج
 کہہ بیٹے۔ جے وارث نے سو کہیہ کیہ لکھیا اے۔ تے مننا پیندا
 اے۔ جے " عبرت نامہ " دی وارث شاہ ای دی کھت
 اے۔ کیوں جو ادس دیاں اتلیاں تکاں وچ اپ نام
 وارث شاہ درتیندا لکھدا اے۔

وارث شاہ کچھ کرے تو شر

جاں سو دے گا پوشر پوشر

دت نہ پاسیں اک وی خوشہ

نت بچے جز دار نہیں

" عبرت نامہ " دا لکھیاری میاں وارث تارڑ نہیں گول

وارث شاہ ای ہن۔ اٹھارہویں صدی وچ ایس نال دیاں کئی
 کتاباں فارسی وچ پنا ہیاں لکھیاں اپنے سبب دی انرا تفری
 وی وجہ کر کے اوس زمانے دے حال نوں رچن توں بعد ادس
 رچن دا ناں " عبرت نامہ " رواج مطابق رکھیا تے تخلص وارث
 شاہ درتیا۔

" باران ماہ " وچ اپنام وارث شاہ ای درتیا گیا
 اے ایس لئی باران ماہ نوں وارث شاہ جنڈیاں دے دے
 کھاتے گھٹنا پیندا اے۔ کیوں جو ادس وی تخلص وارث
 شاہ ہی آیا ہے۔

" معراج نامہ " اتے " نصیحت نامہ " نوں پیراں دتا
 تر گڑورگے وارث شاہ دے مزاج دان نے اپنی مرتب
 کیتی بہر وچ درج کیتا اے۔ ایہناں وچ اپنام وارث
 ای درتیا گیا اے۔ وارث شاہ نہیں۔ تے ایہہ وی عجیب
 گل اے۔ کہ ماں وارث تارڑ دیاں موجود دستچہ لکھتاں وچ
 معراج نامہ تے وصیت نامہ موجود نہیں۔ پر پھیری اپنے بنائے ہوئے
 اصول نوں ایس توڑن لئی تیار نہیں۔ تے ادوں تک
 ایہناں نوں وارث شاہ دی رچنا نہیں منیا جاوے گا۔
 عدوں تک ایس دی کوئی اجھی ہتھ لکھت نہ ملے جہڑی کہ
 ۱۸۰۲ء دے لگ بھگ یا ایس توں پہلاں دی لکھی ہوئی

نہ ملے۔

کچھ ہیراں وچ اوہناں دے مرتباں نے کچھ دوہڑے
 دی درج کیتے ہن۔ اوہناں وچ کچھ دوہڑیاں وچ تے نرا وارث
 لکھیا ملدا اے۔ میاں وارث تارڑ دی دوہڑے دا شاعر
 اے۔ ادس دیاں سبھ لکھت رچنا داں وچ اجھے دوہڑے
 موجود نیں۔ پر اپر ذکر کیتیاں دوہڑیاں وچ کچھ اجھے دوہڑے
 وی نیں۔ جنھاں دیاں اتلیاں تکاں اتے ہن۔

وارث شاہ وقت عند بدھنیں میرا راجن نال پیارے

وارث شاہ اوہ کون جو مینوں اکھن باجھ نکاچی

جگ پردہ موہنہ نہیں لہ۔ ایہہ وارث شاہ، درس
 دی چاہ کھوتے راہ تے کرن نگاہ، کھکھے دبار دے ایہہ
 تکاں جنھاں دوہڑیاں دے اُتے مصرعے ہن۔ اوہ یقیناً
 وارث شاہ دی رچت دوہڑے ہن۔ سوہنی مہینوال ناں دا
 اک رنگا جیسا قصا دی اک سے وارث شاہ دے نال نال
 پر چلت سی۔ ایہہ بارے مولا بخش گشتہ نے مقلے دتی
 تحریر لکھ کے ایس بارے ہمیش لئی فیصلہ کر دتا اے۔ کہ
 ایہہ وارث شاہ دی رچنا نہیں۔ اوہ لکھدے نیں۔

" ایہناں توں سوا ۱۹۱۸ء دے قریب

سوہنی وارث دی چھی سہی پر فیرتا لگا کہ ایہہ

مرزا عبد الحمید نے سوہنی فضل شاہ نوں توڑ مرور

کے بنا دتی اے۔ سوادہ پر چلت نہ ہو سکی ہے

اُتتر نامہ دے متن دی ساڈے کول کوئی اجھی کاچی نہیں
 جدھے بارے کوئی فیصلہ کیتا جاوے پھیری اسان ضرور منگ
 کراں گے کہ جے ادس وچ اپنام وارث شاہ درتیا گیا۔ جاں
 ادس دی کوئی ہتھ لکھت ۱۸۰۲ء توں پہلاں دی موجود اے۔
 تے فیر ادس نوں دی بلا بھگ وارث دیاں رچنا داں وچ
 شامل کر لیا جاوے گا۔

اردو زبان دے اُچھ کوئی دے کاڈھے اتے کھوجی

حافظ محمود شیرانی ہورال اپنی مشاہیر کتاب " پنجاب میں اردو "

دو چہ وارث شاہ دی اک ریختہ نقل کون توں پہلاں ایہہ لکھیا :

میںوں مولوی محبوب عالم ایڈیٹر پیسہ اخبار دی
اک بیاض توں پنجابی زبان دے منے پرنتے
شاعر حضرت وارث شاہ دی اک غزل لکھی ۔
اوہ کا فز دے حوالے کر رہیا ہاں تے

ایس عبادت توں ایہہ پتا نہیں چل دا۔ جے ایس
بیاض دو چہ وارث شاہ دی ایہہ اکو ای غزل موجود سی۔
یا کچھ مور غزلاں دی موجود سن ۔ مولوی محبوب عالم واکتب
خانہ انک لگن نال سارے داسارا ای سڑ گیا سی ۔ اوس دی
لاکھ دے طبعے دو چہ غالباً ایہہ مچھ لکھت بیاض دی سواہی
شامل سی ۔ ایس واسطے اوس بیاض نوں اکھیں دیکھ کے
کسے سو ر لکھت دی بھال مشکل ای نہیں سگوں نامکن دی سو
گئی اے ۔ پر حافظ محمود شیرانی دی ہربانی کر کے وارث
دی تھکے دتی غزل ضرور ساڈے ٹیک اپڑ گئی اے ۔ تے عجیب
گل ایہہ ہے۔ جے ایس دو چہ دی اپنام وارث شاہ ای موجود
اے۔ غزل ایس پرکار اے ۔

غزل

جس دن کے ساجن بکھرے ہیں، نس دن کا دل بیمار ہويا
اب کٹھن بنا کر کیا سک کروں، گھر بار سبھی بیزار ہويا
دن رات تمام آرام نہیں اب شام پڑنی وہ شام نہیں
وہ ساتی صاحب جام نہیں اب پیناے دشوار ہويا
بن جانی جاں خراب ہی با آتش شوق کسب اب سبھی
جون ماہی بھر آب ہی رودن ساتھ بیار ہويا
مجھے پی اپنے کو یاد رے، یا مجھ سوں پی پہنچاؤ رے
پہ انک فراق بھاؤ رے، سمجھ تن من جل انکار ہويا

جب پی پادس تب بھاگن ہوں ..... براگن ہوں
اسی پی اپنے کی لاگن ہوں، پہ لاگ مجھے لا حیا رہو یا
اب پی کے درشن جاؤں گی، تب ہار سنگھار بناؤں گی
..... نام سداؤں گی۔ یہ پی کے ساتھ گزار ہو یا
نت راک پنا کے کاتی ہوں، یہ دیہہ رباب بتاتی ہوں
خیرے شاہ کے جاتی ہوں، میرا تن من ..... تار ہو یا
تب مجنوں کامل ہو یا تھا، جب لیلی کہہ کر رو یا تھا
وہ یک دم سہنج نہ سو یا تھا، اب لگ نیک شمار ہو یا
سو میں اب مجنوں دار بھٹی، پردیس بدیس خوار بھی
اوس پی اپنے کی یار ہی، اب مہرا بھی اعلتیار ہو یا
جب وارث شاہ کہلا بانیے، روح سو روح ملایا نے
تب سہنج سہاگ سو لایا نے، جیو جاں مخزن اسرار ہو یا

حوالے

- ۱۔ ص ۱۰۰ جھومکا ہیر وارث
- ۲۔ ص ۸۷ جھومکا ہیر وارث
- ۳۔ ص ۳۵-۳۴ سید وارث شاہ، اتہاسک تے
کاؤنل انکن
- ۴۔ ص ۱۵ دیباچہ قصتا ہیر مصنفہ سید وارث شاہ
جنڈ پالوی۔
- ۵۔ ۱۶-۱۵ دیباچہ قصتا ہیر مصنفہ سید وارث شاہ
جنڈ پالوی
- ۶۔ ص ۱۰۲-۱۰۱ جھومکا ہیر وارث
- ۷۔ ص ۱۰۲۔ جھومکا ہیر وارث
- ۸۔ ایس مضمون دے لکھیار دے ناں ڈاکٹر پیار سنگھ
دراک خط ..... احمد یار داسیف الملوک
بل داے ۔ میں اوس نوں نقل کر کے پھپوادیان گا
ایس وقت ادہ قلمی نسخے دی حیثیت دو چہ پنجاب

ہیں۔ میں مولوی محبوب عالم صاحب ایڈیٹر پریس اخبار کی بیانی
سے ان کی ذیل میں غزل حوالہ قرطاس کرتا ہوں۔ " ص ۲۱۸
پنجاب میں اردو۔ چوتھا ایڈیشن

۲۶۔ سہج۔ سیج

۷۰۔ ص ۱۹-۲۱۸ پنجاب میں اردو چوتھا ایڈیشن

پشک سوچی

۱۔ اشوک شمشیر سنگھ "پنجابی پہ کاشناں دی سوچی پٹیالہ
۱۹۵۲ء

۲۔ افضل خان، چودھری محمد، ایڈیٹر ماہنامہ "پنجندریا"
لاہور، اکتوبر، نومبر ۱۹۶۹ء

۳۔ دیوانہ، ڈاکٹر موہن سنگھ، ایڈیٹر قصہ شہر، لاہور بک
شاپ، لاہور۔ ۱۹۶۷ء

۴۔ سیٹل، ڈاکٹر جیت سنگھ، بھومکا، ہیر وارث،
پنجاب سہیت سمیلن، پٹیالہ، ۱۹۶۱ء

۵۔ ظفرانی، حافظ مسعود، پنجاب میں اردو چوتھا ایڈیشن
لاہور، ۱۹۷۲ء

۶۔ ضنیغ، سبط الحسن، پنجاب اتے احمد شاہ دا حملہ تے وارث
شاہ، روزنامہ "امروز" لاہور، ۷ ستمبر ۱۹۶۹ء

۷۔ ضنیغ، سبط الحسن، پنجابی کتابیں، حصہ اول۔ لاہور
۱۹۷۳ء

۸۔ ضنیغ، سبط الحسن، سید وارث شاہ دا جیون کتھا
کھوج درپن، گورونانک پونیورسٹی، امرتسر

۹۔ ضنیغ، سبط الحسن، میاں جان محمد۔ کھوج درپن
امرتسر جولائی ۱۹۷۶ء

۱۰۔ کانگ، ڈاکٹر کلپتیر سنگھ، سید وارث شاہ، اہماک
تے کاؤٹلاکن، امرتسر (۱۹۷۵ء)

۱۱۔ کشتہ امرتسری، مولانجش، پنجاب دے ہیرے امرتسر
۱۹۳۹ء

وچ کدھرے محفوظ اے "....." ۱۹۷۸-۲-۲

۹۔ ص ۲۸۸، سفر العشق یعنی سیف الملوک مع سوانح
عمری مطبوعہ شیخ غلام حسین اینڈ سنز کشمیری بازار لاہور

۱۰۔ ایس مضمون دے لکھپار دے اتر وچ رسول نگر دے
میان عالم ایم محمد علی رسول نگر ایڈیٹر بلوغ القرآن

دے ۷۴-۸-۲۶ نول لکھے ہوئے خط اک ٹوٹا
۱۱۔ ص ۲۵۳ کتاب الفوائد۔ ہتھ لکھت

۱۳۔ ص ۸۳ کھوج درپن نمبر ۴ (میاں جان محمد) اتر
جولائی ۱۹۷۵ء، لکھت سبط الحسن ضنیغ

۱۳۔ وارث شاہ شاعر پنجابی از سماں جا پودہ کہ سی حرفی لم از
ہرزبان مردم است۔ وقصہ ہیر و راہنچانیز از

تصنیفات او..... " ص ۲۶۲ چہار باغ
پنجاب۔

۱۴۔ ص ۱۶۔ دیباچہ قصہ ہیر مصنف سید وارث شاہ
جنڈیالوی۔

۱۵۔ دیباچہ قصہ ہیر مصنف سید وارث شاہ جنڈیالوی
۱۶۔ ص ۱۱۷ فتوحات و جہات احمد شاہ ابدالی مصنف

ڈاکٹر گنڈا سنگھ اردو ترجمہ
۱۷۔ ص ۲۹۱ تقویم تاریخی

۱۸۔ ۳۷۷۔ فتوحات و جہات احمد شاہ ابدالی مصنف
ڈاکٹر گنڈا سنگھ اردو ترجمہ

۱۹۔ ص ۰۲۔ روزنامہ امروز لاہور۔ ۷ ستمبر ۱۹۶۹ء
۲۰۔ ص ۱۲۔ روزنامہ امروز لاہور۔ ۷ ستمبر ۱۹۶۹ء

۲۱۔ ۳۰۶۔ تقویم تاریخی
۲۲۔ ص ۱۵۵۔ قصیدہ بہرہ شریف ترجمہ سید وارث

شاہ ہتھ لکھت لائبریری۔ لاہور عجائب گھر لاہور
۲۳۔ اور نیٹیل لالچ میگزین لاہور۔ سوسالہ نمبر ۱۹۷۴ء

۲۴۔ ص ۱۱۹۔ پنجابی شاعراں دا تذکرہ
۲۵۔ حضرت وارث شاہ پنجابی کے بہترین شاعرانے جاتے

۱۷۔ کشتہ امرتسری، مولانجش، پنجابی شاعراں دا تذکرہ،

لاہور، جنوری ۱۹۶۰ء

۱۳۔ گنڈا سنگھ، ڈاکٹر، فتوحات و بہات احمد شاہ
ابدالی، ترجمہ سید رئیس احمد جعفری ندوی ادب منزل

پاکستان چوک، کراچی، اگست - ۱۹۷۰ء

۱۴۔ ہاشمی عبدالقدوس، تقویم تاریخی (قاموس تاریخی)

کراچی مئی ۱۹۶۵ء

۱۵۔ وارث شاہ، سید، اعلیٰ تے وڈی ہیرا ایڈیٹر پرائیڈ
تروگر۔ جے ایس سنت سنگھ۔ لاہور

۱۶۔ وارث شاہ، سید، نرول ہیر وارث شاہ، ایڈیٹر
(چودھری) محمد افضل خان، لاہور ستمبر ۱۹۶۹ء

۱۷۔ وارث شاہ، سید، ہیر وارث ایڈیٹر ڈاکٹر
جیت سنگھ ستیل، دہلی، ۱۹۶۰ء

۱۸۔ وارث شاہ، سید، ہیر وارث، ایڈیٹر شمشیر سنگھ
اشوک پٹیالہ ۱۹۶۲ء

۱۹۔ وارث شاہ، سید، ہیر وارث ایڈیٹر گوپال سنگھ
دردی، دہلی - ۱۹۵۱ء

۲۰۔ وارث شاہ، سید، ہیر وارث شاہ ایڈیٹر، مولوی
محبوب عالم لاہور

۲۱۔ وارث شاہ، سید، ہیر وارث شاہ، مکھن پال ایم اے
کتب خانہ اعظم، لاہور، ۱۹۴۷ء

۲۲۔ وارث شاہ، سید، ہیر وارث ملک دین محمد
ایڈیشن، لاہور۔

ہتھ لکھت

۲۴۔ ص ۳۵۳ نوشاہی، حافظ محمد، کتاب الفوائد،
ملکیت شریف احمد شرافت نوشاہی۔ ساہن پال
شریف ضلع گجرات۔

۲۵۔ وارث شاہ، سید ترجمہ قصیدہ بڑہ شریف
مصنف امام بوسیری۔

صابر سودانی (سرگودھا)

وطن و اگیت

جی اومیر یا پاکستان
تیریاں جگ توں اچیاں شان

میرے سرتے تیریاں چھاواں
جو کچھ منگاں سو کچھ پاواں
سونے بھریاں تیریاں کاناں
تیریاں جگ توں اچیاں شان

جودی اوکھے ویلے آئے

تیری خاطر سرکھو آئے

تیرے گھرو شیر جو اناں

تیریاں جگ توں اچیاں شان

تیری دعوتی نون رنگ لایا

تینوں جنت و انگ سجایا

غیرت مند، مزدور، کساناں

تیریاں جگ توں اچیاں شان

اپنے دین ایمان دی خاطر

سوہنیا تیری آن دی خاطر

وارے اپنیاں صابریاں

تیریاں جگ توں اچیاں شان

چھیویں دریا دی کھٹھا

کیسر سنگھ (کنیڈا)

پنجابی جنیاں وچ افضل احسن رندھا دا اک لاثانی
 بنا ہے۔ اوسدا پہاڑ جناقہ بتا، چہرے اتے اک نورانی
 بھلک، اوس دیاں موٹیاں موٹیاں اکھاں تے کاشاہ
 پھہرے، اوس دے اندر لے نوں باہر لیا کھڑا کر دے
 بن۔ اوس دے دست پنچے دی گھٹنی وچ اوہ کشمش
 ہے جو نوں پلے بندے نوں رچ کے جی آیاں اکھدی ہے۔

اوہ پنجاب دا مشہور ناول کار ہے۔ شاعر ہے
 قانون دان ہے پر اوہ ایہناں سچ توں اچا اٹھ کے
 اک جاگرت انسان ہے۔ اوہ پنجاب دے پنجاں دریاواں
 دے پوتر پانیاں وچ تاریاں لاوندا، عقاب بن کے
 پنجاں دریاواں دی دھرتی اتے اچیاں اڈاریاں لاوندا
 چھیویں دریا دی رچنا کر کے اوس وچ سمو جاندا ہے۔
 اوہ پنجاب دی دھرتی نوں پوجدا پوجدا اپنا اچا اٹھ
 جاندا ہے کہ ساری دنیا دے مظلوماں وچ اوس نوں
 "کوئبر دا خون" دسد ہے۔ اوس دی درشتی انتر
 راشٹری ہے جد دنیا دے کسے حصے وچ دی مظلوم
 اتے دھکا ہوندا ہے تاں اوس دے تن تے من نوں تاء
 لگدا ہے۔ اوس دا من ترٹن اٹھدا ہے۔ اوہ چھیواں
 دریا وار وچ دنیا دے دکھی تے بھکھے لوکاں دی ساہجہ
 نوں سپہان کے لکھدا ہے۔

ہر بھکھا ڈھڈ باغنی ڈھڈھے
 ایہ قدرت و اقانون
 ہر بھکھے ڈھڈا دھرت تے

اکوئبر دا خون
 اگے جا کے لکھدا ہے۔
 "رب ایہہ کہتے نہیں اکھیا
 بڈا بندے نوں کھائے
 جو رچیا اے، ونڈے بھکھے پیا
 تے دنیا مار مکائے

زندھا وا دنیا دے دو دھڑیاں وچوں اک دا علمبردار
 ہے، بھکھے غلام کرتی داد کیل۔ بھکھیاں ننگیاں دی
 دکالت کردا ہے۔

کتے بھکھے پنجاں دریاں سوہنیاں
 کتے ویچے وچ یازار
 کتے دیکھے بھکھے منکھ نوں
 اک روٹی توں اک جان
 جو رچیا اے ونڈے بھکھے پیا، والے دھڑے
 بارے قلبہ کردا ہے۔

"کتے بھکھے نے ملک مکا دتے
 کتے قحط نے دتے مار
 کتے چھوٹے ملک دی ہوندا
 کیتا دڈے ملک شکار
 کتے بھکھاں مار مکا ندیاں
 کتے بھکھاں کردیاں جھنڈ
 کتے رچیاں بلکاں پاڑ کے
 کر لئی بھکھیاں دی ونڈ"

بکھاں دندن دالے دھڑے دے ساہنے جھاتی
کڈھ کے کھوئے رندھاوا نعرا لاوندا ہے ۔

”ہر بکھا ڈھڈ میرا گھار ہے

ہر بکھا ڈھڈ میرا سیر

سجھ بکھے میری برادری

سجھ بکھے میرے ورپے

”اساں پکڑ کے انت کروانا

ایہہ اچا نیواں جنگ

اساں چھیکڑ کھوئے بخھنی

ہرننگے سرتے پگ

رندھاوا غلاماں ، بکھیاں ، دکھیاں تے کرتیاں

نوں سوکا دے کے کہندا ہے

حق منگے جانڈے ۔ کدے نہیں

حق کھوے جانڈے نیں

رندھاوا اپنیاں دریاواں والے پنجاب نول اک

دھرتی بچھ کے اوس آتے نساں ہوندا نہیں ٹھکدا ۔ اوہ

اوس مات بھوی نول اپنی نماز اپنی بانگ اپنیاں

سدھراں تے اپنی تاںگھ کہہ کے ابردا ہے ، جو دھرتی

میرا دین ہے جو دھرتی میرا ایمان منن والا رندھاوا گوک

اٹھا ہے ۔

جو دھرتی میری منگ ہے

جو دھرتی میری ڈانگ

جو دھرتی میرا ٹکوا ہے

جو دھرتی میری مانگ

جو دھرتی میرا کھنڈا ہے

جو دھرتی میری کرپاں

جو دھرتی گندا اسا ٹوکا ہے

جو میرا تیر کمان

تے آئی دھرتی دے دکھاوا ، نواں دھرتی سا

چیک اٹھا ہے ۔

اوہ دھرتی پکھو پکھ ہے

اوہ دھرتی چیر و چیر

اوہ دھرتی زخم و زخم ہے

اوہ دھرتی لیر و لیر

اوہ دھرتی نیر و نیر ہے

اوہ دھرتی رت و رت

اچ بیخ نہیں اچ ایس وچ

دریا و گدے نیں ست

رندھاوا دے دا پھیواں دریا اوہ لوک ہن جو چڑھا

تے لہندا پنجاب چھڈ کے سمندروں پار دوجے دیاں وچ

جاوئے ہن ۔ تے اوس داستواں دریا پنجابیاں دی

لکھتا ر و گدی رت دا ہے ۔ ایس رت دے ستویں

دریا بارے لکھدا ہے ۔

دریا اک سدھی رت دا

انٹاں دی نتری رت

رت بڑھی ، جواں تے بارٹی

ایہہ رت پنجاب دا ست

جہڑی چڑھدے (پنجاب) وچ پئی دگدی

ہر گھر وچ رت دا ات

رت تے بلی کھولدی

خالص پنجابی رت

رندھاوا چڑھدے تے لہندے دوہاں پنجابیاں

وچ دیندی رت دا دکھ محسوس کردا ہے ۔

اک سو ماہی ایس دا

دو جاہے چنڈی گڑھ

نہیں ڈھٹھا تواریخ وچ

کوئی ایڑا وڈا رت دا) بڑھ

۔ ۔ ۔ ۔

ساھتوں کھوہی ساڈی زبان دی
 ساڑوں گنکا دتا بنا
 ساڑوں لکھن پڑھن دی، کون دی
 کیتی سخت مٹا ہی چا
 ایہہ بکھے یں یں کرن پئے
 نہ کرن ایہہ اپنی گل
 ایہناں دے گل وچے پادلو
 کھے ہور زبان دا ٹل

زندھاوا کہندا ہے کہ ایہہ سلاہے جیلے کرن
 دے باوجود کوئی اوس دی بولی تے اوس دی ہوندا اوس
 توں کدے نہیں کھوہ سکدا۔ کیونکہ میری زبان میری
 ماں دے ددھ وچوں ملی ہے تے مینوں میرے پیو دے
 لہو وچوں میرے وڈیاں دا ایہہ نشان پراپت ہو یا ہے
 میں ماں پنجاب دا پتر ہاں ہاوں میرے ٹوٹے ٹوٹے
 کہ دیو، میزوی میں نہیں مر سکدا۔ زندھاوا دا دشواہ
 کوہ ہالیادیاں چوٹیاں نال ٹکراں مار رہیا ہے۔
 "میرا اگا نہتہ وی پسند اڑا ہے
 میں کدے نہ مننی ہار
 میرے موہرے کدے وی شاطرا
 مینوں نہیں مکاندے مار،،

آپنی ماں بولی پنجابی تے پنجابی رہنی بننی کھس جان
 تے اوہ کھس گئی پکڑی، کھس گئی ڈانگ تے کھس گئی مشکلی
 گھوڑی دی یاد کراوندا ہویا ساریاں گم ہو گئیاں چیزاں مڑ
 حاصل کرن لئی مچھاں نوں مروڑ دے رہیا ہے۔ اوس
 دے دل دیاں تہاں وچوں آوازاں آوندیاں ہن۔

میریاں ہریاں فصلال کھا گئی
 کتے ظلم دی اوڑ سیاہ
 میریاں ٹٹیاں ہل پنجاہیاں
 مہناں حوگاں گنساں کھڑی سچ

دیئے نی بچے کھائیے
 مینوں کھا ہدا ای گئی وار
 نہ میں تیرے توں ہاریا
 نہ تینوں اجے قرار
 ہتھ روک لئے اپنے ظلم دا
 کوئی پھلی پڑت، وچار
 مد چڑھیا دل پنجاب دا
 تیری کسے نہ لینا سار
 جد چڑھ پئے کشک پنجاب دے
 تیرے کنگرے دین گے ڈھام
 آخر ہے فتح پنجاب دی
 اوہ دن نہیں دور کھلا،،

زندھاوا لہندے پنجاب دے ٹوٹے کیتے جان دے
 شور توں تنگ آکے کہندا ہے، ستواں دریا درت دا دریا
 میرے وچے وگ رہیا ہے۔

"میرے دو تے بیرے کرن دے
 پیاسے پکا دے ہور
 مینوں وندھیوں بن نہیں پاڈا
 اوہرے بھانے میرا زور
 میرے چار چھیرے بشکری
 وچ میں تے میرے لوک
 ساڈیاں دکھیاں وچ پئی کھبھدی
 اوہدی ہر سنگین دی نوک
 ساڈے کول کوئی سہتھیار نہیں
 اوہرے ہتھ وچ تیر تفتنگ
 ایہہ کامبری عیلا لڑائی ہے
 ایہہ کہو جی ہے جنگ
 ساڈے لکھن اتے پابندیاں
 ساڈے بندنیں سارے گون

رندھاوا گواچے ڈھولاں ، چرڑیاں ، کھوہاں
 دباں ٹٹیاں ٹنڈاں تے ماہلاں ، رنجی گواتری تے کھی
 دے نال نال گجھر دواں دے ڈدھیاں دچوں گواچے
 زور لئی کوکاں ماردا ہے ، کرتی پنجاب دے سہین نوں
 یاد کر کے آکھدا ہے ۔

کھوہاں چوں پانی ٹک گیا
 نہ مناں تے رہ گئی لچ
 نہ گوری گھر دے نوں ڈھاک تے
 چکن دارہ گیا تچ
 نہ حمیلاں گنگھر وٹھیاں
 نہ جہا بھراں دا چنکار
 نہ ککلی دھکاں دھرت تے
 نہ گدھیاں دا کھر کار
 نہ چر خے تے نہ گھو کراں
 نہ ماہلاں ثابت ہین
 نہ بھورے نہ جھنجنی
 اچ کڑیاں رل کے بہن ۔

پنڈاں دچا لے مگر دے جیون دا نقشا کھچا ہے ۔
 " میریاں تو ناں کتے گواچیاں
 میرے ٹنڈے پے تندور
 میریاں موڈھیاں پٹیاں چاٹیاں
 تے کارٹھنیاں توں ددھ دور "۔
 " نہ میلے بھیلے رونقناں
 نہ جٹاں دے سنگ جٹ
 کسے عشق محبت کھاریاں
 دے تبنو دتے پٹ "۔
 " راجھے ملاں تے بوجھ لے ۔۔۔۔ "۔
 " جھکھ جھیل چھتے کھائے ۔۔۔۔۔ "۔
 " میریاں باراں چوراں ملیاں ۔۔۔۔ "۔

وار دے ایس جھتے دے اخیر وچ شاعر رندھاوا
 سٹا کڈھدا ہے ۔

میرا حال تمام خراب ہے
 کیہ یارتے کیہ ارار
 مینوں لٹ لٹ کھان پیا دڑے
 نہیں پچھدے ایت وار
 اپنی " چھیواں دریا " وار دے اخیر لے جھتے وچ
 شاعر رندھاوا ایودھے داروپ دھار کے پنجاب دے
 بھوکھ دا آشا بھر پور نقشا بھندا ہے ۔ پنجاب دے بھوکھ
 دکھ نوں ادھ بھر جوان تے ٹھنڈا ہو یا ویکھدا ہے ۔
 ادھ اک نوں بورتے جوش وچ مگن سہر کے بڑکدا ہے ۔
 " اسان کپ لپ لوم نوں گوکے
 لینا سورج اک بنا
 اسان مہک مہک چانن کر کے
 اک چن لینا اے گھڑا "۔
 اسان پاٹیاں لیراں جوڑ کے
 اک لینی پگ بنا
 اسان دھاگا دھاگا جوڑ کے
 اک سالو لینا انا "۔
 جس سپنے نوں ساکار کرن دی گل لوکین بھل گئے
 نیں اوس نوں نواں جیون دین دی گل کردہ امن پیارتے
 بھراتری بھاؤ دی گل کردا صلح کل یودھا شاعر بھبھرا ہے
 گل ٹٹیاں باہاں جوڑ کے
 اسان اک بنا ونا پل
 گل وڈھے جھے جوڑ کے
 اسان بھلے دینی پل
 " اسان کھلریاں واماں جوڑ کے
 اک نورا لینا جگا ۔
 اسان بھرا بھرا جوڑ کے

اک لینا دھڑبنا

”موڈھے نال موڈھا جوڑ کے

اساں رن وچ پینا دھا

پر ظلم تے جبر دے کلے دی

دینی رٹ نال رٹ و جا

جو رجیا اے، ونڈے بھکھے پیا، لوکاں دی

کرت دا ابو چوس کے بھکھے ونڈن والے دھڑے اوہناں

نوں سدائی غلام تے بھکھے رکھن والے دھڑے دے لوکاں

نوں ڈنکے وی چوٹ لگا کے لوکاں دا شاعر رندھاوا

ڈھول گٹ کے چانگراں مار رہیا ہے۔

اساں پکڑ سہاگا پھیرنا

سجھ گیاں دینیاں پھیہ

اساں بیہنی فصل پیار دی

اُتے امن دا چھٹا دے

اساں ڈھٹھے ہوئے بنا ونے

اُتے حسن دے دے کے لوء“

پیا وے ملک پنجاب دا،

وسن پنجابی لوک

پنیاں وسن جھوکاں جگ دیاں

پئے وسن میرے جھوک۔

رندھاوا ساری دنیا وچ امن امان ویکھن دا چاہوان

ہے۔ ساری دنیا دے لوکاں نوں رنج کے کھانڈیاں پھنڈیاں

تے سکھی و سدیاں ویکھن دا لوچک ہے۔ اوہ سجھ لوکاں

نوں آپو اپنے دیاں اُتے راج کر دیاں ویکھن دا اچھک

ہے۔ اوہ اوہناں لوکاں دا ڈٹ کے ورو دھ کدرا

ہے جوکے ہو و دیں دے لوکاں نوں غلام تے بھکھا

رکھن اُتے تے ہوئے ہن۔ اوہ نکسے دا ڈر مند ہے تے

نہی کے نوں ڈراونا چاہندا ہے۔ پر جبر و انیاں دے

ظالماں دا مقابلہ کرن نئی مظلوماں دے موڈھے نال

موڈھالا کے کھلون والا پودھا ہے۔

شاعر نے ایس وار وچ پنجابی شہداں دی چوٹ

ایس طرحاں کیتی ہے کہ جس طرحاں مالن چن چن کے پھکاں

دا ہار بنا ڈندی ہے۔

رندھاوے دا اندر لا باہر لا اک ہے۔ جو کدرا

ہے اوہ کہندا ہے، جو کہندا ہے اوہ کرداس ہے۔ رندھاو

دا کوئی ثانی نہیں اوہ اپنی مثال آپ ہے۔ اوس دا اک

اک ساہ، بھکھے ننگے، غلام، کرتی، لوکاں دے

ساہواں وچ رکھیا ہویا ہے اوہ لوکاں دا کھار کو۔ پودھا

شاعر ہے۔

پی انتر، جمیل پال

بھائی بولو، پڑھو، لکھو

مجلس تعزیت

بزم یا ملاں پاکستان کراچی شاخ دا اک اجلاس

بزم دے وڈے دفتر وچ ہویا۔ جدھے وچ جناب اے

شاد ”ہوراں دی ماں دی وفات اُتے تعزیت کر دیاں

ہویاں ماں جی لئی مغفرت دی دعا کیتی نالے جناب اے شاد“

ہوراں دے عم وچ برابر دے بھائی وال ہون دا عہد

کیتا۔ بزم دے جزل سیکرٹری جناب رعنا گیلانی ہوراں

آکھیا ماواں سکھ دی بھیاں دارکھ ہونڈیاں نیں۔ ایہ ٹھنڈی

بھیاں ساڈے بھرا جناب اے شاد ہوراں توں دور

ہو گئی اے جدھے کارن بھرا شاد ”نوں بڑا صد ما پنچیا

اے۔ ساڈیاں دلی بھدر دیاں بھرا ”شاد“ دے نال

ہیں۔

(رپورٹ: ر باض عزیز)

حضرت سلطان باہو (حیات و تعلیمات)

غلام حسین صادق

نال نال تحریر نون وی اپنے اظہارِ دہا ذریعہ بنایا تے
گھٹ ددھ اک سوتے چالھی کتاباں لکھیاں ایہہ ساریاں
ای کتاباں فارسی زبان وچے نیں۔ سپہ اوہناں وی اک
اہم لکھت "ابیات سلطان باہو" اے جہڑی کہ پنجابی
زبان وچے اے تے ایس کتاب دے ٹکڑے لوکاں
نون سینکڑیاں دی تعداد وچے زبانی یاد نیں۔ پر
ایہہ گل بڑے افسوس نال آکھنی پندی اے کہ اچھ حضرت
سلطان باہو دا ادھ علمی ادبی سرمایہ ساڈیاں اکھاں توں
دور سوئدا جارہیا اے آج اوہناں دیاں کتاباں نایاب
نیں چند اک کتاباں جنھاں دی تعداد تریہہیاں جی اے
چند احباب دیاں ذاتی لائبریریاں وچے موجود نیں۔
انرا تفری دے ایس دور وچے ایس گل دی ڈاڈھی
لوڑسی کہ کوئی ا جہیا ادارہ ساہنے آوے جہڑا ایہناں
کتاباں نون اکٹھیاں کرے تے بنا سوار کے اوہناں
کتاباں دے سستے تے معیاری ایڈیشن چھاپے تال
جے ایہہ کتاباں ددھ توں ددھ لوکاں دے سبھاں وچے
اڑ جان۔ خداوند کریم جل شانہ لکھ لکھ شکر اے کہ
ساڈی ایہہ سدھر پوزی ہو گئی اے۔ ایس کم لئی کجھ احباب
تے حضرت سلطان باہو اکٹیڑی دے نال نال اک ادارہ
تائم کیتا اے۔ جنھے حضرت سلطان باہو دیاں ساریاں
کتاباں نون نویں سرے توں چھاپن دا پروگرام بنایا
ایس اکٹیڑی دے سرپرست اعلیٰ جناب صاحبزادہ

ایہہ گل کسے کوں ملکی چھپی نہیں کہ برصغیر پاک و ہند
وچے اسلام صوفیا، کرام تے اولیاء اللہ دیاں کوششاں
تے انتھک جدوجہد نال پھیلایا۔ اسلام دے آون توں
پہلاں ایس خطے وچے بتاں دی حکومت سی۔ بہر گھر وچ
اک نواں بُت سی۔ لوک سورج نون اپنا دیوتا من دے
تے وڈیاں وڈیاں درختاں نون پوجدے سن۔ اک
دریاواں تے سپاں کوں مراداں منگدے سن۔ ایتھوں
دے دسینک رب رسول دے نال توں بلکل ناواقف
سن۔ ایسے دور وچے اولیاء اللہ تے صوفیاء کرام سامنے
آئے تے اوہناں عوام نون راہِ حق دکھائی تے آقا نامدار
سرور کون مکان احمد مجتبیٰ محمد مصطفیٰ صلی اللہ علیہ وسلم
دا محبت بھریا تے اچھا سچا پیغام گھر گھر اڑاپا۔ سبھ توں
وڈی تے اہم گل ایہہ سی کہ ادھ بزرگ عربی۔ فارسی تے
دوجیاں زباناں دے سنے پر سنے عام فاصل سن۔
پر اوہناں رشد و ہدایت تے تبلیغ لئی ایس خطے دے
لوکاں دیاں زباناں نون اپنایا تال جے ادھ لوک ادھ
گل سمجھ جان جہڑی ایہہ بزرگ اوہناں تک اڑانا چاہدے
نیں۔ ایہناں بزرگاں قلم تے اپنی مٹھی زبان نال ادھ کم کر
دکھایا جہڑا تلوار وی نہ کر سکی۔ ایہناں ای بزرگاں
وچوں سلطان العارفتین حضرت سلطان باہو دا
نال خاصا اگھڑ کے ساڈے سامنے اوندا لے۔ حضرت
سلطان باہو پوراں رشد و ہدایت لئی تقریر دے

غلام جیلانی صاحب سجادہ نشین دربار حضرت سلطان باہو ضلع جھنگ میں جدوں کہ صدر صاحبزادہ سلطان حمید صاحب ہیں۔ اکیڈمی وے جنرل سیکرٹری ڈاکٹر کے۔ بانسیم صاحب میں دو بے عہدے داران وچ جناب صاحبزادہ سلطان الطاف علی صاحب سید احمد سعید سہدانی صاحب۔ محمد جاوید صاحب جناب صاحبزادہ نذیر سلطان صاحب۔ جناب صاحبزادہ رفعت سلطان صاحب جناب افضل فقیر تے جناب راجا رسالوشامل ہیں۔

حضرت سلطان باہو اکیڈمی دتوں چھپن الیاں کتاباں صدر اکیڈمی جناب صاحبزادہ سلطان حمید صاحب دی نگرانی وچ چھپدیاں نہیں جہڑے کہ نہ صرف اک صاحب علم و دانش تے اہل ذوق نہیں بلکہ اوہناں و تعلق دی حضرت سلطان باہو وے خاندان نال اے ساڈے ہتھ والی کتاب حضرت سلطان باہو (حیات و تعلیمات) اکیڈمی دی پہلی پیشکش اے۔ ایس کتاب دے مصنف جناب سید احمد سعید سہدانی ہیں۔ سہدانی صاحب و تعلق محکمہ تعلیم نال اے تے آجکل ادہ گورنمنٹ انٹرمیڈیٹ کالج نوشہرہ ضلع خوشاب دے پرنسپل ہیں۔ سہدانی صاحب نوں حضرت سلطان باہو تے اک سند و درجا حاصل اے۔ ایہدے توں پہلاں اوہ احوال و مقامات حضرت سلطان باہو تے رسالہ روی شریف و ترجمہ تے تشریح لکھ چکے نہیں۔ ایہ دو دین کتاباں عوام وچ غامیاں مقبول نہیں۔ ساڈے ہتھ والی کتاب حضرت سلطان باہو (حیات و تعلیمات) اوہناں دی تیسری کتاب اے۔ جنھوں اوہناں نے بڑی محنت تے مگن نال لکھیا اے۔ ایس کتاب دے تین حصے ہیں پہلے حصے وچ اوہناں حضرت سلطان باہو دے زندگی تے خاندانی حالات ڈاڈھی تحقیق

تے پڑچول توں بعد درجے کیتے ہیں۔ تے حضرت سلطان باہو دی زندگی دے نویں نویں پہلو ویاں اتے گل کیتی اے۔ دوسرے حصے وچ اوہناں آپ دی تعلیمات اتے روشنی پائی اے۔ تے ادہ ساریاں قیمتی گلاں جہڑیاں پہلاں مختلف کتاباں تے رسالیاں وچ موجود سن۔ اک نقاں تے کردتیاں ہیں۔ تیسرے حصے وچ اوہناں حضرت سلطان باہو دے ارشادات مبارک اک نقاں اکٹھے کردتے ہیں۔ سہدانی صاحب نے کتاب وچ کوئی وی اجہی چیز درج نہیں کیتی جدھی دلیل تے حوالانہ نہ دتا ہووے۔ ایس طرحاں ایہ کتاب سہروری اہم تے قیمتی ہو جاندی اے۔ کتاب انتہائی معیاری تے عوام دے ذوق دے عین مطابق اے۔ زبان بڑی ای سادہ سلیس تے عام فہم استعمال کیتی گئی اے۔ تاں یے عوام آسانی نال سمجھ سکے۔ ایہ کتاب صرف ایہ کہ اک عام تاریخی مضمون اے سگوں حضرت سلطان باہو اتے کم کرن والیاں لئی اک قیمتی سرمایہ اے۔ تے آج دے دور دے کھوج تے پڑچول دے تقاضیاں دے عین مطابق اے

کتاب دے مڈھ وچ سید احمد سعید سہدانی سہرال سلطان العارفین حضرت سلطان باہو کا عہدہ، دے عنوان نال حضرت سلطان باہو دے دور و سیاسی تے معاشی دور ڈاڈھے سوہنے انداز نال پیش کیتا اے۔ مڈھے نال پڑھن والیاں دے سامنے اوس زمانے دی اک اک گل آجاندی اے۔ ایہدے توں دکھ حضرت سلطان باہو دی ذات مبارک نال منسوب کئی واقعات اتے بڑی خوبصورتی نال روشنی پائی اے۔ ایہ کتاب ہر لحاظ نال اک مکمل تے معیاری کتاب اے۔ جہڑی تہا ڈی لائبریری وچ اک علمی ادبی دادھا کرے گی۔ کتاب خوبصورت ڈائٹیل تے

مدنی مٹھامن ٹھار

ایہ اک کھلی حقیقت اے کہ آغا نامدار سرور کائنات
فخر موجودات۔ سید المرسلین۔ خاتم النبیین۔ شفیع المرسلین
امین الغریبیین۔ امام العاشقین۔ سرور کون درمکان حضرت
محمد رسول صلی اللہ علیہ وسلم اے ساری دنیا وچ جو کچھ لکھیا گیا
اینا کجھ کسے وی پیغمبر دی۔ اولیاء یاں ہور کسے شخصیت اے
نہیں لکھیا گیا۔ حضور دی سیرت۔ حضور دا کلیہ مبارک
حضور دا جہاد۔ حضور دا پیار۔ حضور دا بچپن۔ جوانی تے
اخیری عمر مبارک تے غیر حضور دے ارشادات۔ گل کب
حضور دی شان نال کتاباں دہاں کتاباں عبریاں پیاں نیں
نعت شریف دی ابتداء تے آپ دی زندگی توں ای ہوگی
سی۔ پر فیروزی بقول منیر قادری مرحوم دے

کل خصائل پاک نئی دے سوہنے مدبیاں
سوہنے درگا کوئی نہ سوہنا قسم خدا رحمانوں

سیرت پاک اے بے شمار کتاباں۔ مقالے۔ تے مضامین

لکھے گئے تے لکھے جا رہے نیں۔ ایس سلسلے وچ معروف
رسالا نقوش دے ایڈیٹر محمد طفیل مرحوم دے کہنے ہوئے کم
دی جی تعریف کیتی جاوے گھٹا اے۔ ادبناں اخیری عروج
۱۳ جلدان وچ رسول منبر چھاپ کے اک نواں ریکارڈ
قائم کیتا۔

میرے سہو والی کتاب "مدنی مٹھامن ٹھار" وی
اسے سلسلے دی اک کڑی اے۔ ایہ کتاب مشہور شاعر،
ادیب، معلم، افسانہ نگار، ناول نویس تے سفرنامہ نگار
پروفیسر سجاد حیدر ہوراں دی لکھت اے۔ سجاد حیدر
پر وزیر ہوری کتاب دے شروع وچ لکھدے ہن "اکھن
صلی اللہ علیہ وسلم دی ذات بارکات دے گہ، گہرا، گہرا،

دریچ سگدے۔ تاہم ایہ بک ثواب کھٹن جوگی گا لہہ اے۔"
ایہدے وچ کوئی شک نہیں کہ پاکستانی زبانان ریجنالی
سندھ، پشتو، بلوچی وغیرہ) وچ نثر تے نظم دوہاں
وچ سیرت اے کئی کئی کتاباں لکھیاں گئیاں پر زیادہ تر کتاباں
نظم وچ لکھیاں گئیاں۔ پروفیسر سجاد حیدر پر وزیر ہوراں
مدنی مٹھامن ٹھار" نثر وچ ایہ کتاب لکھی اے۔ ایہدے
توں پہلاں ایس رنگ وچ سیرت اے چند کتاباں دی
دس پونڈی اے۔ جوہی حاجی نبی بخش شوق کہ بلائی دی؟

"سیرت رسول" د لٹا دکلا پنڈی، ہوراں دیاں چھوٹیاں
چھوٹیاں کتاباں "جڈاں رسول" بال ہن "جڈاں رسول

کریم نینگن ہن" تے "جڈاں رسول کریم کون نبوت علی علیہ
ہن۔ ایہدے توں وکھ ڈاکٹر مہر عبدالحق ہوراں دی "کونین
دا والی" تے کچھ ترنھے دی طے سے نیں۔ مدنی مٹھامن ٹھار

فامی محنت نال لکھی گئی اے۔ پروفیسر ہوراں ہر گل تے

واقعی دے باتا عدہ حوالے تے دلیلاں دتیاں نیں۔

ایس کتاب وچ چھوٹے چھوٹے عنوان دے کے حضور

دی پوری حیاتی نوں عوام دے ساہجے لیاند اگیا اے۔

زبان دی ڈاڈھی صاف ستھری استعمال کیتی گئی اے۔ مدنی

مٹھامن ٹھار" بارے پروفیسر محسن حیات خان اثر لکھدے

نیں۔ "کتاب اگرچہ موضوع دی مناسبت نال مختصر

اے پر جامعیت دی خوبی اپنی جاہ تے وجود لے۔ آنحضرت

صلی اللہ علیہ وسلم دی حیاتی دے مختلف پہلوں تے فاضل

پر تے نگار نے وڈی کامیابی نال لکھے: "علامہ محمد اعظم سعیدی

صاحب فرماوندے ہن "سراہنگی دی سٹی۔ لکھاری واقلم

ول کتاب دانان "مدنی مٹھا من ٹھار" کینجھی سوہنی تلیع
 اے۔ ایں کتاب وچ روایت کنوں کنی کریندیاں ہویاں ہوں
 سوہنے موضوعات دی چون کیتی گئی اے۔ یعنی حضورؐ سیس
 دی سیاسی سماجی۔ معاشرتی۔ علمی تے اخلاقی حیثیت تے
 تخلیقی کم کیتا گیا اے، "مولانا نور احمد خان مزیدی صاحب
 فرماوندے ہی۔" میں ایں کتاب کون کتھا ہوں کتھا ہوں
 پڑھے۔ سیکوں فاضل مصنف دی قابلیت تے صلاحیت
 و اعتراف کرنا پئے۔ ایہناں مرثیہ کی حلقہ ادب کیتے
 ہوں بابرکت خدمت انجام ڈے کراہیں سرائیکی دے
 درجات بلند کیتن۔"

پروفیسر سجاد حیدر پرویز ہوتاں دا ایہ کم حقیقتاً
 ہوں وڈا تے قابل قدر کم اے۔ فیر کتاب لکھن توں بعد خود
 ای کتاب کوں چھوانا ڈا ڈھا اوکھا کم اے۔ میری دعا
 اے اللہ کریم سپر ویز سین کون ہور بہت ڈیوے لے اوہ
 زبان کیتے ہور کم کرن۔ میں اوہناں دے ایس ٹکڑے
 اتے ختم کرنیاں۔

مدنی مٹھا من ٹھار سیس

سندھڑی دیاں سوچاں تار سیس

ہن تیں کھڑا اردو دار ہاں

پرویز کوں سڈ پار سیس۔ **

باقی: باہر

خوبصورت کاغذ نال بنائی سواری گئی اے۔ پونے
 دو سو منجھے دی ایس کتاب دی قیمت پنجواہ روپے (۵۰
 روپے) اے۔ ایہ کتاب ہر شہر دے ہر بک سٹال توں
 مل سکدی اے۔ یاں فیر اجار سا لو بک سیلرز
 بابو چوک حضرت بابا فرید روڈ بالمقابل داتا دربار

انعام راجی
 دوہ قطر

غزل

چھڈ گئے سارے سنگی ساتھی، پانگے گل وچ پھا مہیاں
 ہلے اوہ ربا مینوں آخر سمجھاں کیوں نہ آسیاں
 مڑ مڑ میسے پیراں دے وچ پے گنیاں نے کھائیاں
 چتھے ماہی ڈیرے لائے اوہ گلکیاں نہ آسیاں
 میری الھڑ جراتی رل گئی توں تکیا پردیس
 میرے کہڑے سوہنیا سجنا آسیاں کم کما سیاں
 سارا پنڈ افر تھر گنیاں، توں توں دے وچ ٹیساں
 اوہنے نظراں پھیر لئیاں نیں خبراں جد ایہہ آسیاں
 مینوں تیرے جھوٹے پندے۔ کتاں دے وچ دا جاں
 خورے کتھے جا لکھیا ایں، لبتھاں دانگ سودا سیاں
 کندھاں بن کے جگ کھلوتا کیوں کول بلا واس
 فخرے فخرے جنگیاں پٹیاں ساڈن ایہہ آشنا سیاں
 ساری راتی درھدے دسدے میرے مین وچ پارے
 پاداں جھڑیاں اکاں لائیاں ہنجواں نال بچھا سیاں
 ساریاں معاف خطاواں کر دے لائے گل دے نال
 ہونکے بھر بھر مر جاواں گا دے نہ سپور خدائیاں
 کتنے جال دچھائے لوکاں دیکھ تہاں دیاں پاداں
 تانگھاں، مڑتاں، ہنجواں نے لگن نہ دتیاں کائیاں
 راجی ایس زمانے اندر ایہو ہمندا آیا
 کون کے جا دارو بن دا، دے نہ توں دہائیاں

مٹی مٹی گل

کنول مشتاق

سی، پورس ایسے کہوے گا۔
 سکندر:- آنجھی، ایس تے سہر ذرا چانن پا۔
 آنجھی:- سکندر اعظم ایہ اپنی مٹی دا مہمان راجا اے۔
 جہلم توں جھناں تیک ایہدی کل اے۔ نیکے نیکے
 راجاڑے ایہدے توں خوف کھاندے نیں۔ ایہنے
 ادہناں دیاں نیندال حرام کیتیاں ہویاں نیں۔ اوہ
 سارے ساڈے نال نیں۔ جے ایس دریا پار کر
 لیا تے . . . . .
 سکندر:- کلیو چرذکیہ سفہا لیا یا اے۔
 آنجھی:- اوہو، ہوڑ مت ہو رکیہ۔
 سکندر:- ایہ ہوڑا دی بدھا دانگ کوئی دیتا ہے؟
 آنجھی:- نہیں! ہوڑ مت توں میری داد پورس دا پاگل
 پن تے بے دقتی اے۔
 سکندر:- رہنما بھیا نہیں۔
 آنجھی:- ایہ پاگل پن نہیں تے ہو رکیہ اے پی اوہنے تہاڑی
 طاقت نوں ونکارا۔ اوہنوں پتا ہونا چاہیہا سی کہ
 سکندر دی فوج ٹر دی اے تے دھرتی ساہ لینا بند
 کر دیندی اے۔
 سکندر:- توں صحیح بچھاتا ہے۔
 آنجھی:- کوو جہڑا سکندر چیر کے آسکد اے، اوہدے
 اگے دریا تے اک لانگ ہوندی اے۔
 سکندر:- آنجھی اوہدا انصیلا کیہ اے؟

پورس:- رعبدار آواز تے پر اعتماد لہجا
 • پور و قبیلے داسر دار جس دی جہلم نے جھناں دے
 دچکار سرداری سی۔
 سکندر - مردانی آواز وچ عتوڑا جہیا زنا ناپن۔ جمال تے
 جلال دی کچھڑی۔
 • مقدونیا (یونان) فلپ مقدونیا دا اکی سالہ تپہ،
 جھنے فلپ دے ایٹھز تے قبضہ کرن توں چار سال
 بعد دارا دیرانی نال روکے فتح حاصل کیتی۔
 آنجھی ہ ڈری تے سہمی آواز، سازشی لہجا جس وچ اعتماد
 دی کئی سہہو دے۔
 • آنجھ قبیلے داسر دار جہڑا مشرقی تہہ دار وچ ٹھیکلا
 تے قالین سی۔
 پورس دا گوانڈھ ہون کارن، پورس نال لگدی سو۔
 ٹیکسٹائل ہ کر دتے زہر بھجی آواز، سپارٹ لہجا۔
 • جہلم تے سندھ دریا دے دچکارے علاقے دا
 گورنر ٹھیکلا۔
 میروڑہ پیار ویلے پیار تے غصے ویلے غصیلے آواز
 • ٹیکسٹائل دا بھرا پورس دا پرانا دوست
 (ٹھیکلا وچ سکندر دے اچھے سو اگت وچ ناچ
 گاڑن دی غفل، سہدے کھیڈ دے لوکاں دیاں
 آوازاں ہولی ہولی فیلڈ اوٹ ہونیاں نیں)
 آنجھی - (ہولی جہی کن وچ) مقدونیا دے سورج مینوں پکی

آنہی :- لڑن دا . . . تے اوہ وی تہاڈے نال .
سکندر :- (ہس کے) فیز . . . ؟

آنہی :- فیر کیہ میرے پنج ہزار سوار تے پیادیاں توں دکھ
چھیا سی ہاتھی دی، تہاڈے نال ہون گے۔

سکندر :- تے اوہرے نال .

آنہی :- اوہرے پیادے تے اسوار رتھاں تے ہاتھیاں
تے ہون گے . راہ وچ صرف شوکہ اجہلم ہودے گا .

(گھوڑیاں دے سبک دی آواز)

سکندر (ہس کے) ایخ لگدا اے میرے ساتھی وی تیریاں
گھاں غور نال سمن رہے نیں .

آنہی :- سانوں چھتی ای پورس نوں ملنا پورے گا .

سکندر :- چھتی کیوں؟

آنہی :- گھڑے دی چھی جے تلھک کے چھڑ وچ چلی
جاوے تے اوہنوں دریا وچ جان دی ، ہہلت نیں

ذہنی چاہیڈی .

سکندر :- دشمن نوں شاناکدی دی نہیں سمجھنا چاہیڈا .
آنہی :- سکندر عظیم تیرے سپاہیاں نے جان لیا اے

پٹی جیت اوہناں دا مقدر اے . ایس توں پہلاں کہ
اوہناں دے یقیں نوں ڈھا کر لگے ، تہانوں پورس

نال دودھتہ کرای لینے چاہیڈے نیں .

سکندر :- (دلا پرواہی نال) کرلاں گے .

آنہی :- جو میں کہہ رہیا آں ، اوہنوں سمجھ دی کرشش کرد
جنگ وچ صرف تلوار ای نہیں ، ذہن وی لڑوا

اے .

سکندر :- ایخ لگدا اے توں پورس توں بہت ڈریا ہویا
ایں . آنہی ، ہن تینوں دڑن دی لوڑ نہیں سکندر

مقدونیا تیرے نال اے

آنہی :- تہانوں ایہہ چھتے رکھنا چاہیڈا اے جدوں مقدونیا
وچ سینا وچ رنگ رلیاں مناتے موہے میڈے لکھن وچ

رُجھی ہوئی سی ، آفریدی قبیلے دا سردار دہہ ہزار سپاہی تے
پندرہاں ہاتھیاں نال تہاڈے گہر دے ٹہری نیہ

نال چکر لارہیا سی .

سکندر :- رتے فیر آفریدی ہاں نے ای اپنے سردار نوں قتل
کردتا .

آنہی :- اوہناں وی آپس وچ جوڑھٹ پے گئی . ایسی لئی
انعام لئی اوہا سرلاہ تے اوہ تہاڈے کل لے آئے

سکندر :- فیر دی فڈر سیاہی - ؟

آنہی :- ڈردا ایس لئی آں کہ اتھکے وی فوج دے سپاہی
اپنے جرنیل نال کر ٹلدے نیں .

سکندر :- میرے سپاہی ناں دے سپاہی نہیں ، اوہ رُتھے
دے اتہار نال ہر اک جرنیل اے .

آنہی :- ایسے لئی جدوں تسان سندھ دہر پار کر کے ٹکیلا
وچ کوچ کیتاں میں سمجھیا ساڈے جاگ جاگ پئے

میں شہر دے گورنر ٹیکسائل نوں کہیا پئی اوہ تہا ڈانگیا
سوالگت کرے .

سکندر :- ایسے لئی تاں میں آل دولے دے علاقے نوں تہاڈے
نال جوڑ دتا . پر ایس علاقے دا گورنر میں مکھانس

(MAKHATAS) دے پتر ظہپ نوں پنا دتا .
اوہ بڑا دلیر تے بہادر جوان اے .

آنہی :- فیر دی کے دادساہ نہیں کھاتا چاہیڈا . سانوں چھتی
جہلم پار کر جانا چاہیڈا اے . جہلم تے جھناں دے

پہاڑی علاقے آ بھیسار دا بادشاہ آ بھیسار روزی
یڈرس دا مددگار اے . اوہ ایس ویلے دوچھتا اے .

جھناں یار چھوٹا یڈرس دی بغاوت کر چکیا اے .
سکندر :- (ایک دوپل دی خاموشی) فوج نوں کوچ دا

حکم دتا جائے .

کوچ دے نقادے وجدے نیں ، سپاہیاں وچ
اضرا تفری ، گھوڑیاں دے سبک تے ٹرن دی

آواز نکو اراں دی کھنک ایہہ منظر دور ہوندا جانداے
تے فیر دریا دے پانی واسور رلداے۔ فیر ہولی ہولی
دریا دی شوکر ہسیت ناک ہو جانداے اے۔ ہیزی
تے طوفان وانا اثر ابھراے (

سکندر:۔ دریا دا پاٹ تے عموڑاے، پر پانی دانور
بہتا اے۔

آنجھی:۔ میرا خیال اے اگے دلداے۔

دراک دم گھوڑے دے ڈوگن دی آواز دروٹی

چیک فیر دریا واسور نیڈا اوٹ ہونداے۔

فیراک چپا)

ایہہ تال مر گیا۔

سکندر:۔ آہ بوکے فلش، توں مینوں پھرتے کلا کر
گیاں۔

آنجھی:۔ دڈرے لہجے نال) تیس ہور گھوڑاے لوکے پل
دی ساڈے تے جھلا ہو سکداے۔ بستی رات وچ ساڈے

وانگ ہور وی کئی اکھاں جاگ دیاں ہون گئیاں

میں دی کھوجھے وچ دھدا جا رہیاں۔

دھپ دھپ دی آوازاں جویں کوئی پانی تے

دلدا وچ ٹر رہیاے)

سکندر:۔ توں بڑوا کیوں نہیں۔

آنجھی:۔ اچھ لگداے میں کسے کھوجھے وچ پھس گئیاں
ایں۔

راچن چسیت فوج وچ امرا تفری بجا بڑ گھوڑیاں دی

سبکن ہاتھیاں وی چنگھاڑ رٹن رٹن تے مرن دیاں

رلیاں طیاں آوازاں دیر تک ابھر کے فیڈاؤٹ

ہونداں نیں۔)

دریا دی شوکر گاتار ستانی دینداے (

آنجھی:۔ جے ایس سنبھلداے نہ تے دریا وچ ای ایہناں نے
سازن غرق کر دینا سکدا ایہہ تے چنکا ہو گیا۔ پٹی میں اوہناں

ژن دیکھ لیا۔

سکندر:۔ ایس واسطے ایہہ ہو یا پٹی اوہناں نوں پتا
لگ گیا اے پٹی ایس دریا پار کر چکے آں۔

آنجھی:۔ ایہہ تے ہے ہی۔

سکندر:۔ ایہہ کون سن۔

آنجھی:۔ ایہہ پورس دا پتر سی۔

سکندر:۔ (سہدا تے فیر بڑے مان نال) تے نس گیا فیر۔

آنجھی:۔ نیا نہیں اوہ ساڈے آن دی خبر دین گیا ہونداے۔

اوہ دیکھو ہیزی وچ ساڈے دل کوئی ودھ رہیاے۔

(راچن چسیت فیر امرا تفری گھوڑیاں دے سبکن ہاتھیاں

دیاں چنگھاڑاں، رتھاں دی گڑ گڑ دریا دی شوکر

فوجاں دا چیک چھاڑا دیر تک رکھے فیڈاؤٹ

ہونداے)

آنجھی:۔ ایہہ ٹولتا تے ساڈا ناس مار گیاے، ایہہ پورس

دا بھراسی۔

سکندر:۔ بڑا جاندار جھلے سن۔

آنجھی:۔ جھلے نہیں ایہہ تے ناکا بندیاں نیں، ایس جتوں

جتوں لنگھاں گے اوہ ساڈا اپنے راہ روکن گے

دریا دے جس تے پورس دا پتر کھلوتا سی اوہا

کھلیہ اوتھوں تک سی۔ جن اگے جس چوکی تے پورس

دا بھراسی اوہنے اپنا آپ دسیا۔ لڑائی تے ہمیش

جنگ دے میدان وچ ہو دے گی۔

سکندر:۔ ایہہ توں کیہ کہہ رہیاں ہیں؟

آنجھی:۔ میں ایس مٹی دی گل پیا کردا ہاں۔

سکندر:۔ توں فیر ساڈے نال کیوں رہیاں ہیں۔

آنجھی:۔ میں اپنے وجود تے شک سی اے میں اپنے دل

دیکھن جوگا سہدا تے تیس میریاں اکھاں وچ کیوں

وسدے۔

سکندر:۔ ہوں؟ ہن تے مینوں دی پیر پیر تے سوچا پورے

تے ارٹے رہے تے میں ہر دھردا اک اک جنا میدان
آن بھومی وچ اترے گا۔

سکندر:- لڑن توں پہلاں ...؟

آنجھی:- ہاں لڑن توں پہلاں، جو دھے نوں اپنا حسب
نسب دسنا پوے گا۔

سکندر:- اسخ فیر کون، کس نال لڑے گا۔

آنجھی:- جہڑا سانویں تل دا ہوے گا۔ پیادے نال پیادا
اسوار نال تے شاہ نال شاہ۔

سکندر:- اسخ کیوں ...؟

آنجھی:- وید تے مہا بھارت دس دی اے۔ رن بھولی
وچ آئی سوت سجد توں اتم اے۔ باقی ہر تھاں مرنا
یاب اے۔

سکندر:- اپہہ ایہناں یقین اے۔

آنجھی:- نہیں ایمان۔

سکندر:- میں تے کھلی لڑائی دا قائل آں۔ دو جے نوں
دساہ کے مادن دا حامی۔

آنجھی:- ایتھے ایہہ گل مہنا ہے۔

سکندر:- ساڈا تھاپہ جنگی حربا اے۔

آنجھی:- جے مینوں پتا نہند اتیں اپنی بنوئی نال لئی پھر
دے اوتے میں اسخ کدے دی نہ کر دا۔

سکندر:- کیہ ...؟ توں میرا ساتھ نہیں دیویں گا؟

آنجھی:- میرا جیون تاں تیں کھوٹا کر دتا اے۔ ہن
تیں میرا مرنا دی کھوٹا کرنا چاہندے او۔

سکندر:- توں میرا ساتھ چھڈ دیوے گا۔

آنجھی:- نہیں پر میرے سپاہی میرا ساتھ چھڈ جان
گے۔ میں میں کداں تہاڈے نال لڑاں گا۔

سکندر:- میں اوہ جنگی دا ودرتاں گا۔ پئی دیر ہی اک
دیر تے برنقل جائے گا۔ میں کھلی لڑائی دا اعلان

کر دا ہاں۔

آنجھی:- ہن تیک تے تیں اپنے پیراں نال لڑے ای
نہیں سی۔ تہا نوں کیہ پتا پئی مٹی دی چھوہ کیہ ہوندی
اے۔ تساں سارا پندھ گھوڑے دی پٹھ تے بہرے
بیریا۔

سکندر:- جنوراں دے پیر وی اپنی دھرتی چھڈن دیلے
اکھڑ دے سن۔ ادہناں دے سماں وچوں جدوں
اک نکلدی سی تے میں خوش ہوندا ساں۔ مینوں ہن
پتا لگا اے پئی ادہناں دے تے پیر مڑ دے سن۔

آنجھی:- لڑن والا ہی نہیں۔ دھرتی وی پرانے پیر سیہان لیندی
اے۔

سکندر:- ہن اسیں اگے نہیں لڑنا۔ سانوں ایتھے ای
ساری فوج نوں اڈیکنا چا بیڈا لے۔

آنجھی:- بلکل ٹھیک، نالے رات وی مکن والی لے۔
(رات دی ڈونگھی چپ دی مدہرشی دریا دا)

پانی جو یں لوری سنار سیا اے۔ ویلے دی گزرن دی
لی لے والی موسیقی)

سکندر:- (نیندر توں جاگی آواں) دن دی بوم چڑھا آئی
اے، آنجھی، دیکھ اوہ کندھ جہی کیہ اے۔

آنجھی:- (اکھاں کل کے) اوہ - اوہ تے پورس دیاں
فوجاں دے دستے نیں۔

سکندر:- اوہ تے فیر سانوں دی تکا رہے ہونے نیں؟
آنجھی:- بلکل!

سکندر:- ہن سانوں کوئی پل ضائع کیتے بنا، فوج لک
حکم دینا چا بیڈا لے پئی اوہ دشمن تے ٹٹ پین۔

آنجھی:- اسخ تے اوہ دی کدے نہیں۔
سکندر:- فیر اوہ اسخ کدے کیوں نہیں۔؟

آنجھی:- دوویں فوجاں ان بھولی وچ اکھیاں ہرن گیاں۔
فیر اوہ جنگ۔ داکارن دس گیاں لڑائی ان زریاں

زمین لٹی اے یاں کوئی آدرش دی۔ اپنی اپنی تھاں

آنجھی :- کھلی جنگ - ایہ تے متن توں پہلاں ہارن دا
ھیلا اے -

سکندر :- توں دیکھدا رہو میں کیہ کردا اکں -
آنجھی :- ایتھے اسیج نہیں ہووے گا۔

سکندر :- جتھے توں دسدا ایں اسیج تاں میرے لئی
ای نہیں میرے ساتھیوں لئی دی نوس کھل ہووے گی۔
مٹی دی جڑت نے ایہناں دیاں بڑاں وچوں موت
دا خون نے کھلڑیاں وچوں مرن دا ڈر کڈھ چھڑیا
اے -

سپاہیوں - دشمن تے ٹٹ پوڈ - ساڑ دیو، چھوک دیو۔
وڈھ دیو، ٹٹ لوڈ - کھوہ لوڈ جو دی سبھ آوے۔
عام لڑائی میدان جنگ وچ اہرن والیاں آوازاں
ہاھتیاں دی چنگھار، گھوڑیاں دی سبک سپاہیاں
دیاں زخمی مرن دیاں آواز، گھوڑیاں دے سبک تے
دوڑن، رختاں تے دی گھر گھر دیاں آوازاں مسلسل
کدی ہوی تے کدی تیز ہو کے فیڈ آؤٹ ہون دیاں یں۔
آنجھی :- دتھکے ہوئے مایوس لہجے نال (سویر توں شام ہر
گئی اے - میدان کہے دے سبھ آؤندا دیکھالی نہیں
دے رہیا -

سکندر :- میرا تے سارا جبا پھیا گیا اے۔

آنجھی :- ذرا اوہناں سپاہیاں دا سوچو جتھاں کول نہ
زرہ بکتر ہے نہ کوئی ڈھال اوہ اٹھے واہ لڑی جا
رہے نیں -

سکندر :- پیادے تے رہے اک پاسے گھوڑ سوار دی
ایہرا اوہر دی نس بھج نال ہنے پٹے نیں۔ کسے
طرحاں ایہ لڑائی تک نہیں سکدی -

آنجھی :- ایں لڑائی دا ڈھ دی اچھا بھجی جیسی -

سکندر :- آنجھی ایہا انت دی اچھا ہووے گا - توں
دیکھدا رہو میں -

آنجھی :- ایہ تیں کیہ کہہ رہے او؟
سکندر :- میں - میں پورس نال کل کرنا چاہندا ہاں -
آنجھی :- پورس ساڈی اک نہیں سنے گا -

سکندر :- کیوں... پر کیوں - اوہنوں پتا نہیں پٹی
سکندر.....

آنجھی :- جتھے کنیں سُن تے تہاڈی بہادری نوں سلام نہیں
کیتا اوہ اکھیں دیکھ تے تہاڈی بندلی اگے کیوں
سر جھکا کے گا۔

سکندر :- دشمن دی فوج نئے تینوں اک ہیریاں نظراں

نال تکنا ای سی - سپاہیوں دیلے تے ایہ اک میرے
اپنے سپاہیاں دیاں اکھاں وچ میرے خلاف
مجید پٹی جا پئی اے

آنجھی، ایس توں پہلاں کہ ایس اک دایک میرے
تیک اپڑے مینوں ایہ اک بھجانی پے گی -

آنجھی :- تیں پورس تیک اپڑن دا چاراکرو -
سکندر :- میں تے اوہدے کول اپڑ گیا پر میرا گھوڑا
میرا ساتھ چھوڑ گیا - اک وار تے اوہنے مینوں زمین
تے سٹ دتا سی -

آنجھی (فکر مند نال) تیں گھوڑے توں ڈوگ پئے سی؟

سکندر :- نہیں گھوڑا ڈوگ کے مر گیا سی - دو جا گھوڑا

بدن وچ پورس میریاں اکھاں توں اوہلے ہو گیا -
ہُن میں ٹیکسٹائل نوں پورس ول گھلیا اے -

آنجھی :- ساڈے سپاہی تاں نسے آرہے نیں -

سکندر :- (دغے وچ) پرت جا ڈھچھا تہہ نوں ہا تھیاں
دے پھلے جا کے ادہناں دیاں سنداں تے پیر
وڈھ دیو -

اک آواز :- زخمی ہاتھی کسے دے قابو وچ نہیں آرہے -

دوجی آواز :- اوہناں نے تے ایہ ساری بھج پائی اے

اوہ اپنا پُراپا - سپہانڈے ای نہیں -

بہتی آواز:- ساڈے سر یہ انگنت زخماں نال ونے
تے تھیر پٹاں نال پھلے گئے نیں۔

دوچی آواز:- ساڈے تیراں دیاں نوکاں تے تلواراں
دیاں دھاراں کھنڈیاں ہو گئیاں۔

رک آواز:- بساقتوں نہیں ہن ہور لڑیا جاونہ۔
آنجھی :- اوہ دیکھو ٹیکٹائل دی گھوڑے تے نسیا
آوندالے۔

(گھوڑے دے کول آون دی آواز)

ٹیکٹائل:- (تھکی ہوئی آواز) اوہ نہیں کسے دی سندا،
سگوں اوہنے مینوں ہن ماریا، اوہنے کہایا
تیری میری سلطنت دیاں خداں بنے ملدے
نیں توں کیوں دھاڑ دیاں نال رل گیا ایں۔

سکندر:- فیر.....

ٹیکٹائل:- میں کہیا میں سکندر دا سینہ لایا
واں۔

سکندر:- میرا ناں سن کے۔ اوہ ٹھنڈا ہو گیا ہونا ہے؟

ٹیکٹائل:- تہا ڈاناں سن کے اوہ ہور تپ گیا سی۔

اوہنے ہاتھی نوں مٹھیاں کیتا جدوں میں گھوڑا
اوہرے ہاتھی کول کھڑیا تے اوہ غصے نال میل ہر
لاہن لگا سی۔

سکندر:- فیر سر پچیا کوں۔

ٹیکٹائل:- سرتاں میں پچا لیا، پڑپگ اوہتے رہ گئی۔

آنجھی:- میں تہا نیوں پچے کہیا سی اوہنے ٹیکٹائل دی کوئی
گلی نہیں مننی اوہ اپنوں اپنا پیرانا دشمن سمجھالے۔

ایہ اوہرے فائدے دی دی سوچے گا تروی اوہ
اپہری نہیں منے گا۔

سکندر:- کچھ ہور سوچو فیر۔

آنجھی:- میں تے آٹیلوس (ATTILUS)

جہڑا تہا ڈاٹیم شکل اے بھجیا پئی پر کچھ نہ ہو یا۔

میں تے..... (چپ کر جاندا لے)

سکندر:- اگے بول، رگ کھوں گیا ایں؟

آنجھی:- ٹیکٹائل دا بھرا میروز اوہا پیرانا یار اے اپنوں
گھلو شاید کوئی گل ہن جاوے۔

سکندر:- (بہول جہی) میروز..... (نوردار لہجا)
میروز۔

میروز:- جی مقدونیا دے سورج دیتا۔

سکندر:- میروز توں پورس ٹیک میرا پیغام اپڑا تے

اوہنوں کہویں میں اوہرے نال گل کرنا چاہندا ہاں۔

میروز:- سکندر اعظم دا حکم ہر متھے تے

(رفقاں دمدمیاں تے گھنٹیاں دا شور ملے تقیاں دیاں)

ٹھلیاں تے رفقان دی گڑ گڑاہٹ۔ میدان جنگ

دیاں دلووی آوازاں تے فیر گھوڑے دے سر پٹ

دوڑن دی آواز نیڑے آوندی لے۔ جو لوکاں

دے چیک جھاڑے دچ گم ہو جاندا اے۔ تے

فیراگ آواز اچھری اے۔)

میروز:- (ہاک مار دیاں ہویاں) پورس — پورس

(پورس دوں ان گولی کوئی جواب نہیں آوندا)

پورس میرے دل دیکھ ہیں۔ میروز ہاں تیر پیرانا

دوست، ہاتھی نوں روک میں تیرے نال رگ

مزوری گل کرنی چاہندا ہاں۔

پورس:- (آواز سپہان کے خود کلای دے انداز دچ)

میروز — ایہ تاں میرو ای اے ہارت ہاتھی

نوں رگ پاسے کر دے۔ میں ذرا اپہری گل

سن لاہ۔

میروز:- پورس میں آں میروز تیرا یار

پورس:- میرا یار پر توں اوس ٹیکٹائل دا بھراو کا ایں

جھے جیوندے جی اپنی بھو میں دا پلا خیراں دے

ہتھ دے تا۔ بدولا.....

نیزا ماروالے ، میروز دی اک دردیلی چیخ،

گھوڑے میڑے آون دی آواز)

سکندر:۔ اٹھ میروز ۔۔۔۔۔

میروز:۔ مقدونیا دے سورج -

آنجھی:۔ میروز - اکھ تے کھولھ دیکھ میں آنجھی آں۔

میروز:۔ تیں سارے پورس دا پچھا کرو۔ اوہا ہاتھی

زخماں نال چورے۔ اوہے اپنے وچ وی کوئی

سناہ ست نہیں۔ اوہا ہاتھی بہ گیا۔ تے ہاتھی

بہ جان گے اوہ دیکھو۔۔۔۔۔

سکندر:۔ سارے پورس دا پچھا کر کے اوہے ہاتھی

تے تیراں دامینہ درھا دیو۔

(تیراں دی واچھڑ، ہاتھی دے چنگھاڑن دی آواز

دوجے ہاتھی دی چنگھاڑن لگ پیندے نیں۔

آنجھی:۔ ہماوت ہاتھی نوں رتن بھومی توں اک پاسے

پجا رہیا اے۔

سکندر:۔ میرا خیال اے پورس زخماں نال چورے۔

آنجھی:۔ اوہ دیکھو۔ اوہ اپنے ہاتھی نوں زمین تے

بٹھا رہیا اے۔

سکندر:۔ ہوں میں دیکھ رہیا ہاں۔

آنجھی:۔ ایہ تے دوجے ہاتھی تے سوار ہو رہیا اے۔

ایس ویلے تہاڑی تلوار دا اکو وار جنگ دا پاسا

پرتا سکدا اے۔

سکندر:۔ نہیں میں ایڑے دلیر دی لاش تے کھلو کے اپنے

آپ نال گلاں نہیں کرنا۔ میں تے اسپنوں جیوندا

پھر ٹنا چاہندا ہاں۔

آنجھی:۔ اسی تے اوہ نس جاوے گا۔

سکندر:۔ جے اوہنے نسا ہوندا تے اوہ اینج بہت

پہلے نس گیا ہوندا۔ میں ایہدے وچے اک نوں

شے لبھی اے۔

آنجھی:۔ اوہ کیہ۔

سکندر:۔ توں آپے تے کیہا سسرہٹی دی اپنی خشبو

ہوندی اے میں لوں نوں سنگھا چاہندا ہاں۔

آنجھی:۔ میں چلیاں نیر

سکندر:۔ کیوں۔

آنجھی:۔ میں اوہا کس مونہہ نال سا ہنہا کران گا۔

سکندر:۔ ٹسک جا آنجھی ٹسک جا۔

(موسیقی فیڈاں فیڈاوت)

سکندر:۔ توں ہن نہیں بچے سکدا ہائے انوس کہ توں

کسی نال متھالا یا۔ جس دیاں جتاں دا انت نہیں۔

جس دے سپراں نوں اک وسیع دھرتی دی دھوڑ

نے چمیا جس دے لگے پہاڑاں نے سر جھکایا جس

نوں دریاواں نے خود راہ دتے،

(جس نوں لاہولی) جس نوں (پورس ہولی) جس نوں (پور

ہولی)۔۔۔۔۔

پورس:۔ چہہ کیوں کر گیا اے۔ بہت شیواں گفن

نوں رہ گئیاں نیں۔

سکندر:۔ توں میری طاقت دا گھٹ انداز لایا سی۔

پورس:۔ نہیں۔۔۔۔۔ تیری طاقت دا پتا سی۔

سکندر:۔ فیر توں میرے نال کیوں لڑیا۔؟

پورس:۔ میں اپنا حوصلہ از مار سپاساں، میں اپنی طاقت

دیکھ رہیا ساں۔

سکندر:۔ دیکھ لئی او ناں فیر؟

پورس:۔ ہاں۔۔۔۔۔ چئی توں میرے توں ددھ بہادر نہیں

البتا چالاک تے ہیشیا ضرور ایں۔

سکندر:۔ پر میں تیری بہادری دا قائل ہو گیا واں۔

پورس:۔ میں وی تیری دلیری نوں من لیا اے۔

سکندر:۔ توں دارادی مدد لئی وی ہاتھیاں دے

دستے گھلے نیں؟

پورس :- تون منگداتے میں تینوں وی اہار نہ کرو۔
سکندر :- پر کیوں ؟

پورس :- اپنے گھردی رکھی لٹی جو بڑا لے میں اوبہ سے
نال اک۔ آنجی تے ایویں ڈھیری ہو گیا۔ جے ایہ ڈھاہ
میں کے تیرا راہ ڈگ تے نے میں تینوں جہم پار کر کے
ملدا۔

آنجی :- (پچھتاوے نال) مہن، مہن تون کیہ کریں گا۔
پورس :- آنجی۔ مہن سبھ کچھ تہاں کرنا ایں۔

آنجی :- کوروداں تے پانڈو داں وی لڑائی وچ کوروداں
دی ہارتوں بعد ایٹھے باہرے حملہ آوراں دا پڑھ
آ گیا۔ پانڈو وی تے ایران دے پری واس سن۔
پورس :- آپس دی کچھ دھو تون ای پے دارا تے یونان تون
جتن دانصیلہ کیتا۔ پر دارے دے حملے نے یونانیوں
نون دک کر دتا۔

سکندر :- ایرانی لومڑاں دانال نہ لے میرے سامنے۔

پورس :- ایسے نفرت تے تے تیرے پیو قلب نون
منفرد نیا وچوں سرچکن لٹی کہا یا تے اوس نے اتھینز
نون فتح کیتا تے فیر تون پہلاں دریا دانیال پار
کیتا۔

سکندر :- تون اتھے بیٹھا سبھ کچھک مہیا سیں۔ فیوی
کچھ نہ سیہانیا۔

پورس :- ایرانیان دی ہارتوں تیرے حوصلے اپنے ودھ
گئے کہ تون کابل تھارتوں ہوندا ہو یا۔ اتھوں تیک
اڑ دا گیا ایں۔ تے اپناں دے حوصلے اپنے
گھٹ گئے پئی اپہ اپنی بھومیں تے دی تیرے
پیراں نال کھلو گے۔

سکندر :- ایرانیان دا انجام دکھیا۔

آنجی :- دارا تے اپنے وزیر ستھوں مریا سی۔

پورس :- ہر جہونڈے نے مرنا اے۔ اپنے ستھوں

یاں بگانے ستھوں۔ تے ایہ نہ بھلیں پئی نفرت یاں پیار
رہ جیانی اپنی مٹی دی شکتی نال چھیتی یاں پچھیتی چھٹ
سے رہندا اے۔

بیگانی و صرتی تے بند صرف اپنی بھگتی مٹی بھدا
رہندا اے۔

سکندر :- میں تیتھوں ہر جیلے اطاعت چاہندا ایں۔
پورس :- پر میں تینوں ہر بہانے بغاوت دیواں گا۔
سکندر :- (چیک کے) خاموش سن کرش نہ ہو۔

پورس :- (ادس تون اچی آواز وچ) چپ کہ ہر پھرا
نہ بن۔

سکندر :- (رنومی تے پیار نال) مینوں تیری دلیری پسند
آئی اے۔ میں تیرا علقا تینوں موڑ دیاں گا۔

پورس :- موڑیں گاتے اودوں جدوں کریں گا۔ حالے
تے ایس میدان وچ کھلے تے آں کیہ پتا کھڑا پل
کس دی موٹ بند اے۔

سکندر :- پورس میں تیرے نال اوہ معلے طے کرنا چاہندا
ہاں جہڑے تلوار نال نہیں ہونڈے۔

پورس :- سکندر جے نون پہوں سوچا تے گھروں ای
تلوار لے کے نہ ٹروا۔

سکندر :- دکھ جس لڑائی دا مڈھ اسان بھاجڑ وچ کیتا
اودہا اخیر ایس شانت کرے۔ ہر لڑائی دا مڈھ
زر زن تے زمین تون بھدا اے۔

پورس :- زر، زر تے زمین دی لڑائی صرف چنے تے
بنے دے بھراواں نال لڑی دی اے۔ ایس ساکا
داری نال آنجی، ٹیکشائل تے میروز میرے

دوکھی نیں۔ تیرے نال ساڈا ڈڈا ویر لے۔ جہڑا
زر، زر تے زمین دے کلاوے وچ نہیں آوندا
تیرے نال ...

سکندر :- چپ کیوں کہ گیا ایں۔

چھیڑاں

پس حرکت غلط کرے — ساری پکس پنجابی اے جی
 فوج گولی چلائے — پنجابی گولی چلا رہیا اے جی
 روز کار نہ ملے — وسائل تے پنجابی قابض اے جی
 مارشل لاہ لگے — پنجاب بدو کر رہیا اے جی
 نوکرتا ہی تے تنقید — ساری نوکرتا ہی پنجابی اے جی
 استحصال دی گل ہووے — پنجاب استحصال کر رہیا اے جی
 تعصب دی گل ہووے — پنجابی بڑے متعصب ہیں جی
 پکس مقابلہ ہووے — پنجابیاں نے سندھیاں نوں ماریاں جی

مخفراً

سندھ چھٹی ہوئی ماچس دی تیسلی دا ذمہ دار
 دی پنجابی اے جی

جہڑا ایہناں حرکات پر ملوث نہیں

پر قسمت دی خرابی نال پنجابی اے

اوہ کہہ دن تک ایہناں چھیڑاں نوں برداشت

کردار ہے گا؟

اوہ کہہ دن محسوس کرے گا کہ اوہ ہون چھیڑاں

ماریاں جا رہیاں ہیں؟؟

کہہ دن تک محسوس کریں گا؟

تیریاں گلہاں لال ہو گئیاں نہیں اوئے چھیڑاں

نال تے توں ایں کہ

تیری فیئدا ای ہے تک پوری نہیں ہوئی!!!

پورس ۱۔ تیرے نال میں زر زن تے زمین دی نہیں
 ذات دی لڑائی لڑی لے۔ ذات جہڑی بندے
 دی سُر تے دی اے تے سپہان دی.....
 داہنجی تے (دجیاں دل) ایہ سارے بے سُر تے ہیں۔

آنجی ۱۔ ایس۔

پورس ۲۔ ہاں تیں، آنجی، ٹیکٹا نکل تے میروز...
 آنجی ۲۔ پورس، تیرے ہاتھیاں نے ای تیرے نال تھ
 کیتا لے۔

پورس ۱۔ اوہ تے بے زبان سن۔ اوہ پشور تے ڈنگرسن۔

تیں تے زبانوں والے سی۔

آنجی ۱۔ اکی پنا نہ کر۔

سکندر ۲۔ آنجی توں چپ کر عینوں ایہدے نال گل کرن

دے، پورس، بھارتاں چھڈ دس ہن تیرے

نال کیہ سلوک کیتا جاوے؟

پورس ۱۔ جو میں تیرے نال کیتا لے۔

سکندر ۲۔ توں تے میرے دل دشمنی دا ہتھ ودھایا

لے۔

پورس ۲۔ ایس لئی تے توں دوست بن کے نہیں آیا۔

سکندر ۲۔ جے میں کہوں کہ میں اک دشمن وچوں دوستی نوں

دیکھ رہیا واں تے؟

پورس ۲۔ میں ایس ٹوٹوں ہو اچیاں کراں گا۔

سکندر ۲۔ بیوں اپنا جہان سمجھ میں تیری بادشاہی وچ

کچھ دن آرام کرنا چاہندا۔

پورس ۱۔ میں جہانی دا حق ادا کرن دی کوشش

کراں گا۔

نعت

اوپر سے کرم دی ہے انتہا کتھے بن کے بنیاں دا جہڑا سردار آیا
سارے عالم دے وچ بہا رآئی جدوں عرب دا جان بہا رآیا

نور ازل دا بشری لباس پاکے نور وڈا آیا جہاں آتے
چن جدھے اشارے تے کھنڈ دا سی اوہ رسالت دا ماہ اولا آیا

کفر و شرک ظلمات دے بھراندر رڑھدے جانڈیاں نوں غلطی کھنڈیاں نوں
لال آنے دا نا خدا بن کے کڈھن باسہر آیا لاون پار آیا !!

بے شعوریاں توں سجدے کراون والے جھوٹے سب سدا سجدے ریز بونگے
بہے بند سب گئے کفر و شرک والے لے کے جدوں توحید لدا رآیا

دار و دار کتیاں حوراں غلڈ وچوں پھیل گئی رسالت توں داوڈیاں
پیر پیر تے رحمت تقسیم کرنا پیر جگ دا سی پیر دار آیا

دینداروٹی سارے جہانناں تائیں چڑھیا چن عبد اللہ دے گھراندر
پھلکا پئے گیا چن اسکان والا عربی چن جد رسماں کھلا رآیا

جدھی ذات جہانناں دی ہے رحمت جدھے خلق نوں رب قرآن اکھے
ظلم و جبر دے دور وچ اوہ سوہنا وندن خلق اخلاق پیار آیا

تیرے سوہنے دے آون دی خوشی اندر رہا سوہنا سار جہان دیا
کے کھل نذرانا عقیدتاں دا بخشش لین حاتم گنہگار آیا۔

نعت

جی کردا اے ساریاں لفظاں تے سزنا داں نکھاں محمد دا
سجھ اکھر جھیر پاندے نہیں جد ذکر میں کراں محمد دا

دھرتی تے اک نگینہ اے جنھوں آکھن شہر مدینہ ایں
جی چا مہند اے اس دیاں گلکیاں وچ میں پانی بھراں محمد دا

بطلانوں ایہہ وڈیاں اے او تھے عرشاں ورتق لائی اے
اوپر اچھا چھا کہندا اے میں چاکر رہواں محمد دا

سجھ غلوتقاں دارا کھاسی دنیا لئی سپار دلا ساسی
اوہ رب سچے دا پاسا ساسی میں ناں کیہ دھراں محمد دا

اوہ جنڈری دا سرمایا اے سجھ لوکاں دے کم آیا اے
مرے من وچ چانن لگ جاوے میں ناں جد لولاں محمد دا

کافی

_____ میں دینے داسی میں دینے داسی _____

_____ دید دُرس دی پیاسی _____

جان تتی جاگیر برہوں دی — دھاہیں کر کر تھی بے کھوندی — لیر کتیر الفی پلڑوں دی
پک تیرڈی خاطر تیں کان — انلاں دی بن باسی —

دل درج جبر ذاق دے گنجے — سول اکھ پھر پھرین چو طرف — فہم ادراک تھے بے حرفے
جوش جنوں دے سنج مسان — پھر دی اللہ راسی —

آسا مل کمنل کاسا — سو ما نچھو کاسے دا کاسا — کوڑے سجن ولا گن پاسا
صیت کوں لگڑا کوئی نہ بان — رہی کاسی دی کاسی —

شدھ سارنگ سو ہنپ کجاری — مکھ یا گیشری نین تکھاری — ناز ادا امین درباری
کافی کھاٹھ نظر دے بان — غمزے بھیم پلاسی —

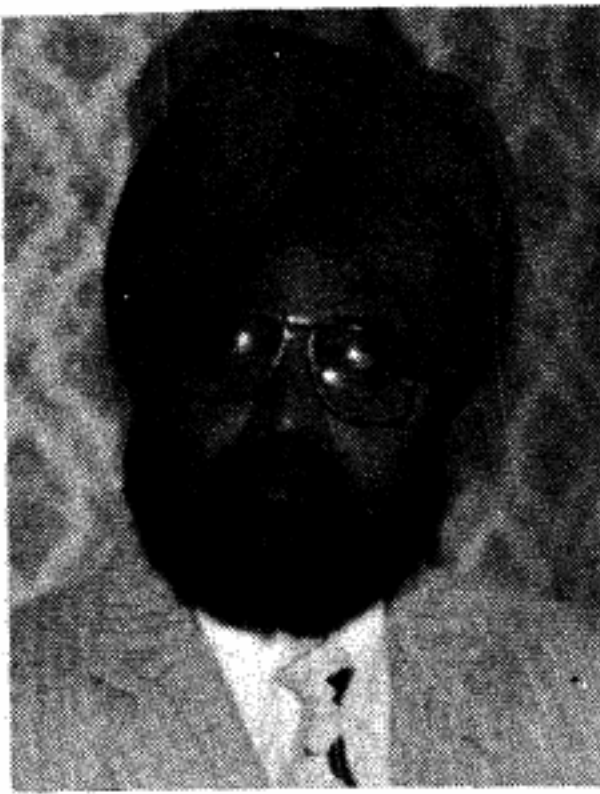
تمن داروگ کوئی کیا جانے — میں جاتا دتوں پر تانے — پتھر مارن بال آیا نے
رہن ڈکھانے اچھو بان — عشق نکر دے داسی —

بیوس کٹھڑے نین منانے — نکھرے تن دے تنداں تانے — سنج نظروں جاہ ٹکانے
ایکھی لایر غمندی پان — نت نت دی ارداسی —

اے مد دل آئی سجن نہ آئے — راہ بھلیندیں دوس دہائے — کفن دفن دے ڈنہہ ننگھ آئے
رض تے کھنڈڑی پہلی جھان — مرویاں بے آسی —

دقت وفا چشتی کوئی آئے — بہڑا د پھرے سجن ملاوے — تانگھاں مونی دل کھنکی چاوے
پر کھرے قیوں دکھ جھان — دھر کے دور نراسی —

وا اور صنی و اودھم و خولہ بورتی و تیر یا حیدہ تیر و ہواس باختہ گم سم و گرم لال انگرش سو ہے کوں پانی پاکے پختگی مینا
و مدت و دن و منتہنا جھنڈے جھنڈے .

دو گیت

رونر روی کنیڈا

اساں تاں اپنا دیپ جگایا
 شب دیں، ارتھیں آپ دسایا
 ایس رتے دیپ ہی بلدا
 ہور کوئی دی نال نہ چلدا
 آپے توں آپے تک چلدا
 سفر اساڈا دُون سوایا
 پیر پٹیاں تاں سولیاں اٹھن
 نظر، چکاں تاں سولیاں اٹھن
 ہر سولی میرے رنگ رنگی
 اوس وچ میرا ارتھ سمایا
 ارتھ بنا سوتی اک لکڑی
 اپنے اندر باہر جکڑی
 تن وچ قید نہیں رہنا ہن
 من نوں بھانبر دا نگ چلیا
 من وچ سورج من وچ سولیاں
 من وچ کلاں من وچ کولھاں
 من وچ پریت، ساگر بدل
 من نوں من توں پرانہ پچایا!
 اساں تاں اپنا دیپ جگایا
 شب دیں، ارتھیں آپ دسایا

اسیں تاں ترے ہیک ہواواں
 ساڈے اندر سنگل دشاواں
 سمجھے کنج کوئی ساڈی دانی
 پتھر اکھیاں پانی پانی
 بھرم جلاں نوں جوت بنا کے
 نقل دی آد کہانی پاواں
 ساڈی چپ ساگر دا تھلا
 بھر میلے کوئی پیا سا کلا
 ساگر تان کے انبریں اڈیے
 سانوں ملیاں سخت سزاواں
 چھن چھن اندر پھل کھلے ہے
 موسم ڈھکیا اگ دے بہ ہے
 اگن پھلاں دی شوح اداے
 سرٹا سرٹا کھڑ دا جاواں
 چھوہ چھوہ سانوں مہکن پنجرے
 بند دروازے کھلھدے جندے
 ایہہ ہے قید، اڈان نہیں ہے
 کھنجاں نوں کیکن سمجھاواں!
 اسیں تاں ترے ہیک ہواواں
 ساڈے اندر سنگل دشاواں

گھر دا جان تے جگ دی مسخری

اک دکھیاری بڈھری مائی کوٹھے چڑھ کر لانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

میرے گھر نوں دیکھ کے دسا سڑگئی کون کلہنی
 لگ پئی دین جہانوں گوے بہہ گئے کس دی بہنی
 اپنیاں سوچاں کھوہ وچ پاکے مندے کس دی کہنی
 میرے گھر نوں کون اجاڑن لگ پئی خصماں کھانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

جس کوٹھے وچ دسناں ہٹی جے اوہنوں ڈھاون لگ پئے
 اپنے گھر دی چھٹی پونی نون اگ لاون لگ پئے
 جگ نون کیوں تماشا کر کے تیس وکھاون لگ پئے
 تیس کڈے احمق بن گئے دنیا لبی رانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

سوچاندی بیڑی وچ پے گئے مورکھ پن دے وٹے
 ویرہ و ر ددھ، کڈو دھ چو پھیرے گئے جھگڑے کھٹے
 جدھر دیکھاں دھوں دے بدل ہودے دھسے چھٹے
 اک دوہنہ تنداں نوں کیہ روداں وچل گئی اے تانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

نت دھا کے نت بھبا کے اگدے لا نبو بھڑ کونے
 وعبیاں چیکاں لڑدیاں لاشاں زخمی زمیں پھڑکن
 کدھرے نہیں سکون کے نون خوف تھیں سینے دھڑکن
 ہونے حرقاں نال لکھیندی میری ورد کہسانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

کتے وی کسیدی ہونگر نکلے اوہ وی پتر میرا
 چار چو پھیروں چیکاں کوکاں گھتیا جان نوں گھیرا
 میں ماڑی تے دکھ نیں بہتے نہیں جبرنے دا جیرا
 نہوں نہوں دکھاں نال پڑھی میری جند منانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

اک ہمتی اس گھر دا سندر بوٹا وختیں لایا
 لکھاں جاناں دا لہو پاکے ایہہ پروان چڑھایا
 جاں ایہہ بوٹا آچا ہویا دیرن لگیا سایا
 اکھ پئی جڑھاں نوں کپتے والی بے قدر انڈی ڈھانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

میرے اپنے پکیاں وچوں کوئی تے سن لے میری
 کوئی تے اکھ کے انکھی پتر کرے نظام دلیری
 لیکے نال جانتی اپنے ٹھٹے لال ہنیری
 میرے اس بچے نوں لگ جائے میری عمر سپانی

اک دکھیاری بڈھری مائی کوٹھے چڑھ کر لانی

اپنے گھر دا جان دے پچو جگ دی ہاسوہانی

گیت

میرے دیس دے شیر جوانو

مزدور و اجاردار کسانو

پاکستان دی شان و دھاؤ

پاکستان دی شان و دھاؤ

بھنوا بے محنت لئی تیس ہر جاڈ تیار

ایس وطن دا صحرا صحرا بن جاوے گلزار

و صرف اُتے رنگ و ساؤ

پاکستان دی شان و دھاؤ

ہر کے رہن گے انشاء اللہ اک مٹھ تے اک جان

چار صوبے، سرحد، سندھ، پنجاب، بلوچستان

دونی دا ہر نقش مٹاؤ

پاکستان دی شان و دھاؤ

ذہنوں اُچیاں سوچاں دے سانچے وچ دکھاو

پیار محبت تے ہمدردی دے دیوے بالو

گیت و ناول دے ہر دم گاؤ

پاکستان دی شان و دھاؤ

متران نال خط پتری لئی

پیار خلوص دی زبان پنجابی

توں بہتر کوئی زبان نہیں -

سینج رنگ

قدیم تے جدید شعری
شعبہ تے نالے پچھ
کتاباں اُتے

میردی گل بات

صفحات ۵۰۰

پنجابی افسانہ تے ڈرامہ

افسانے ڈرامے بارے
مذہبیاں گلاں تے
چار کتاباں تنقیدی جائزہ

صفحات ۵۰۰

صفحات ۵۰۰

ملکی مدنی ماہی

پنجابی نثر وچ مستند ترین
سیرت نبویؐ عادت
پاکستان و توں سیرت
صدارتہ انعام حاصل کرن

والی کتاب صفحات ۹۲۰

قیمت ۱۳۲/۰

توں بعد

قدر آفاق ایم اے دی اک بہر علمی تے تحقیقی حلقیاں
وچ تہلکہ چا دین والی معرکہ آلا راہ پیشکش

وارث شاہ دالبولنا بھیت اندر

سواد و صدیاں بعد پہلی وار

ہیری مکمل عارفانہ شرح جس وچ داخلی شہادتوں
راہیں ہیرہ روح [تے] چاک - قلبوب والے قصے دانگھڑا
کہتا گیا اے - ہر گل بات قرآن، حدیث، فقہ، تصوف تے
عالمی تاریخ دے حوالیاں نال رچی پوچی - ایسی لاجواب کتاب جس
وچ تہاڈے ہر سوال دا جواب موجود پنچ رنگا من کھچواں معنی
خیز ٹائٹیل جنھوں دیکھ کے اک واری تاں بندہ حیرت وچ
کھب کے رہ جاندا اے - چٹا دودھ کاغذ - قیمت پنجاہ روپے
سکولوں کالیاں تے لائبریریوں نوں ۱۵ روپے رعایت +
تن کتاباں منگوان والے نوں معمول ڈاک معاف
۲۵ روپے پیشگی بھجوان والے نوں وی ڈاک وچ دی چھوٹ

ملن دپتا

اردو پنجابی علمی مرکز موٹر سمن آباد

ملتان روڈ لاہور - ۲۵

ازہر منیر سمسیا

ایتھوں شہر نون تکیے
تے کیہ کجھ نظر نہیں آوندا؟
نویں ڈیزائناں دیاں کوٹھیاں تے بنگلے
سجے سجائے کمرے
فرنشڈ تے ایرکنڈیشنڈ سکول

اگریاں ہوٹیاں گردناں
اُچے ناں تے نسب نامے
لشکریاں ہوٹیاں رنگ رنگ دیاں گڈیاں
ون سونے فیشن دے کیڑے

میک اپ نال سجے ہوئے مکھڑے
تے سیٹ کرائے ہوئے والاں والیاں سوانیاں
ادب واداب، تہذیب، کلچر، منیرز، پروڈوکوں
ہا سے، خوشیاں، امن، جین تے شانتی
ایتھوں شہر نون تکیے تے ایہہ سمجھ کجھ نظر آندا اے
پر شہر نون ویکھن لئی اک تھاں ہوو وی اے
اوتھوں تکیے

تے سانوں ٹھکھ، بیماریاں، زندگی تھیں بے ڈری
پوریاں نہ ہوون والیاں آساں
کھنگدے تے ٹھیدے کھاندے بڈھے
دوائیاں تے خوراک نون ترسدے ہوئے بیمار
راتاں نون فٹ پاتھاں تے پارکاں ورج
سروی نال اگرے ہوئے جھٹے۔

باراں چودھاں ورھیاں دے بال

جنہاں دے سکول جان داویلا
کھڈیاں تے کم کردیاں، فٹ بالاں نوں سیندیاں
رچھاں نون پالش کردیاں
تے ہوٹلاں ورج بئیرا گیری کردیاں لنگھ گیا۔
شہر نون ویکھن لئی کھنیاں ای تھاواں تے زاویے نیں
تے ساڈی سمسیا ایہہ دے
کہ سانوں سمجھ نہیں آندی
کہ اسیں تانوں شہر کھڑے پاسیوں ویکھائیے

ترلوچن سنگھ گل - ٹورانٹو (کنیڈا)

اک چاہ

ست سمندر پاروں
آوے جد اک چٹھی
ہووے بھری مستیاں
تے کھنڈوں بھری مٹھی
آساں، امیدیں ایہناں نال ہی

دن رہن بتیدے۔

نگھے ہی نگھے جا پن

دن جو بھاویں سیت دے

یاراں دیاں یاریاں

پیاراں دے پیار

رہن بنے تے جنون گھٹن

دے بس بہار ای بہار

اک پرانے مکان دی یادِ چ

شام نوں تھک کے گھڑناواں جدوں میں گرم دوپہاں توں
 ٹھنڈی جہی کچھ ہوا آندی اے دُور دراز دے شہراں توں
 دُور دراز دے شہر جنھاں دیاں گلیاں میریاں یادوں میں
 کچھ رستے نہیں گواچے ہوئے کچھ کھلیاں ہوئیاں تیزاں نہیں
 اوہ وی کہنے عجب سمجھے سن اوہ وی کیسیاں باتاں سن
 حیرتاں والے دن سن سارے جادو بھریاں راتاں سن
 اکھیاں دے وچ سفینے کین کے کوئی موسم ہسدا سی
 ساری راتی رنگاں والیاں کنیاں دامینہ دسدا سی
 مٹی دے سجھ لوک مسافر سدا سفر وچ ہوندے نہیں
 کچھ جگ تے جگراتے کتن کچھ قبراں وچ سوئدے نہیں
 مٹی دی اس دنیا اندر دل نوں تے سمجھانا لے
 اوس شہر جے جانا ہو یا اوس گلی دی جانا لے
 بھادیں اوہ نہیں اوتھے اوہ اک نشان اچھے وی
 اوس گلی وچ خالی جیہا اک مکان اچھے وی لے

مقبول خان مقبول

میں تے میں

میں دھرتی دی مٹی پٹی تے اوس دے پرنا لے
 جنھاں وچ ہوا چنگی طرحاں سما سکدی سی
 اچ رات میں اک نویں اڈاری مارن والا ساں
 جہاز وچ بند بوندے دے کیسیں وچوں خورے کیویں
 میری "میں" نس گئی
 میں گھاہر کے بوہا کھولیا
 جس پاسے اوہ گئی سی، میں وی نسیا
 اوس تھاں تے جتھے اوہ لگی سی
 اوتھے کھلو کے اوہنوں بھصن لگا
 اوہ دُور خلا وچ اپنے محور دوالے گھم رہی سی
 بوہا بند ہو یا، اک تازا سگری ہوا
 میں ہسدا ہو یا، اپنے پنڈھ نوں مڑپیا

اکھ دی بھکھی ڈھدی بھکھا گھروی بھنگڑے پاو بھکھ
 ڈگدی جاوے کندھ صردی جیوں جیوں شور مچاؤ بھکھ
 دن دے چین تے نکران کٹے راتیں سوچاں دھو دھو کھان
 پیار پریت تے پرے لاکے ہر شے کھوسندی جاو بھکھ
 غالی ڈھڑ قوالی ہووے پھٹ جگر دے پھٹ دے جان
 عزت دیکھی کا سا پھڑیا کیہ کیہ ناچ خیاوے بھکھ
 سوہل ملوک ایہہ بال انجانے اگے کالیاں ڈیناں د
 ملاں دے دچ ماواں کولوں کھوہ کے تے لے جاو بھکھ
 پیراں تیکر مڑھکا چو دے فرودی کم تے نگے نیں
 کنے ننگ نیں ماڑے لوکی سوچاں تے مر جاوے بھکھ
 چن توں سوہنے لوکی سن پہ مو نہہ نہ لایا ویلے نے
 حق داراں توں حق پچی کھو ہووے کیہ کیہ ظلم کما دے بھکھ
 ماں دھرتی دے واسی ایہنے نکونک کر چھڈے نیں
 اللہ کرے سلیم ایہہ کدھرے گڈی تھلے آوے بھکھ

سلطان کھادری گوجرانوالہ

پنچھی بندے سن جس تھاویں آکے جُنڈ دے جُنڈ
 اوہدے ٹکھ تے ظلم دی چادر دا اچ ڈگیا گھنڈ
 بوڑھ دا بڈھا رُکھ دیند اسی سبھ نوں سنگھنی چھاں
 اچ دی پودنے کر چھڈیا اے اوہنوں ٹنڈ مُرنڈ
 لیہ جانا اے تیرے ہرتوں کلا ایہہ سرداری دا
 حال دے اپنے جھیاں توں نہ اُچا ہو کے پھنڈ
 زریاں باہواں دی ہمت تے کدے نہ لایئے آساں
 ٹٹیاں باہواں دے گل پانے پے جان دے نیں ٹنڈ
 جہڑے پھٹ لائے نیں یاراں مدتاں بعد بھرتکے
 ویلے دی نشتر نے آکے دتے منیر کھنڈ
 نیچاں داکم ہوندائے جس نوں کھانا اوہنوں کٹنا
 اوہدے نال دھرو کیہ کرنا جس دی پھڑیئے چنڈ
 کیہن لئی آزاد سپیرے لنگلاں چیتے رکھدے
 دنہ اوہدے کڈھ دیندے جس دی ہوو ذات کزنڈ

پنجابی ترجمان

میر پور خاص سندھ توں اک لڑی "پنجابی ترجمان"
 دا اجراء ہر کاجیلوی ہوراں دی ادارت وچ کیتا گیا
 اے۔ جدھے وچ سندھ دے پنجابیاں دے مسائل
 دے نال نال اوہناں دے تاریخی کارنامیاں نوں وی
 سامنے لیاندا جاندا اے۔ پہلا پرچہ "نیاں شہید غبر"
 تے دو جا پرچہ "عوامی رابطہ غبر" چھپ چکے نیں۔
 پنجاب پرچہ ترتیب دتا جا رہیا اے۔ اندرون سندھ
 توں نکلن والا ایہہ پہلا پرچہ اے جدھی سرپرستی ہر
 پنجابی دا مرض اے۔ رابطے لئی۔۔ ہر پہلی کیشنز میر پور

میں تے مویاں کنے سپردا
 خورے کون اے جوہندا کھپردا
 جے محبوب زمانہ ہووے
 پیار محبت سودا سردا
 ساڈن دنیا اتے لوڑا لے
 توں پیا کرنا این وعسدہ پھردا
 مویاں تے دفنایا کیوں نہیں
 میں مقروض آل کہڑی دھردا
 مان نہ کر سلطان عسردا

غزل

فاصلے وچے رابلے دی داد دینی پئے گی
 سوچے دنے دیوے بلے دی داد دینی پئے گی
 عشق پچان دی انوکھی دیل دا پھل چم کے
 ہو کیاں وچے خط لکھے دی داد دینی پئے گی
 نہ چھوئی تے رت بھورا زخم دی نہیں ہون تے
 قتل دے ایس معجزے دی داد دینی پئے گی
 ڈیل لائے دیریاں تے لکھ پھوکاں ماریاں
 ایس دیوے دے جگے دی داد دینی پئے گی
 ایس بے قدری چے دی ٹکدے کڈیں نہیں کہن توں
 شاعران دے حوصلے دی داد دینی پئے گی
 گول گھیرے وچے سفر دا سواد ای کجہ پورجے
 مومنناں دے قافلے دی داد دینی پئے گی
 ایہہ کتے لاہوت تے نہیں تھان کھان اوہ دے
 عاشقاں دے مرتبے دی داد دینی پئے گی
 مڑکتے منصور وال دور تے نہیں آگیا
 ایس اختر سر پھرے دی داد دینی پئے گی

پتالیندے نیس سولی تے ٹنگیاں دا
 کتا چنگا اصول ہے چنگیاں دا
 پہلے فقر تے صبر و سبق پڑھ لے
 عشق پیشا نہیں بھکھیاں سنگیاں دا
 پھکا پیا نہ کیسے وی دور دے وچ
 گوڑھا رنگ سی عشق دے رنگیاں دا
 کویں ڈنگراں وانگ پئے جیوندے نیس
 جینا دیکھ لے مرن توں سنگیاں دا
 ہن تے اپنی وی شکل توں خوف آوے
 بُرا حال لے یاراں دے ڈنگیاں دا
 پتا لگے گا جدوں حساب ہو یا
 لیکھا بنے گا زلف تے کنگھیاں دا
 ایڈی اکھاں نوں ڈھل نہ دے عاشق
 ذرا سوچ لے بنجواں منگیاں دا

منظور کا سف

کچے کوٹھے پوچ رہے آں
 میحلاں بارے سوچ رہے آں
 دل مند رجا توں اوہ ناواں
 ہاواں نال کھروچ رہے آں
 پنجرے ڈکے پنچھی وانگوں
 اپنا جسا نوچ رہے آں
 بندیاں نوں کینج کھاوَن سوچاں
 ایہو بہہ کے سوچ رہے آں
 لکھ لکھ سچے اکھر کا سف

غزل

منہ سے ہو گئے بھاگ بڑے - ہمتیں پالے ناگ بڑے
 جھنج کے دی ڈھکے سسی - لاگیاں تائیں لاک بڑے
 کچ کے رکھ چنگیراں لون - بنے اتے کاگ بڑے
 پیار دی راہ پر میرے نی - کید و در گے ناگ بڑے
 کھن دی بن تے پکت گئے - سن بیٹھے آن راگ بڑے
 بھاگ بھری نے لائے نیں - وارث شاہ نون بھاگ بڑے

ڈاکٹر تبسم رضوانی

غزل

نظر ملاؤ بندے ہوئے پیار نال تک بیبا
 سمیٹ لوان نظر وچ تیسری چک بیبا
 ددھیا اے مان مرا اپنی داری اتے خون
 تون جیتی داری دی کیتی مری جتک بیبا
 قدم و دھائے میں میں تے ملاپ دی خاطر
 تیرا دی مرض اے تون میرے دل سرک بیبا
 اچے تال بلدے دیوے دا وجود سالم اے
 اچے ہے روح دی ڈنگھیائی وچ کسک بیبا
 میں ادھی کرناں جو کجہ زبان تون آکھساں
 تون میرے قولان تے کیوں کر بہا ایں شک بیبا
 غزدر کردا لے پتھراں دے وانگ بندے نون
 جے عجز ہوئے تے آجاندی اے لچک بیبا
 دھیان رکھدا لے کھلے پوہے دا رضوانی
 کسے وی ویلے جھپکدا نہیں تک بیبا

غزل

دل سے اندر تیرا دکھ تے ہتھاں دے وچ کا سا
 سیر و گاندیاں اکھیاں نون ہن دیوے کون دلا سا
 دکھ میرا نہ جانن لوکی وٹے سینوں مارن
 پیار تیرے نون گل نال لاکے بن گیا میں تماشا
 سوواری سمجھایا تینوں عشق داروگ نہ لاویں
 پیراں دے وچ چھالے پیندے تک جاندا اے ہاسا
 موہنوں منگیاں موت نہیں آندی کہہ گئے لوک میا نے
 آجاوے یے اسخ کرے تے رُل جاندا اے لاشا
 اکثر راتاں چاننیاں وچ تھل چوں آون کوکاں
 خورے واج سسی دی اے یاں رو ندا قیصر پیاسا

محمد ممتاز راشد
 (دوجہ قطر)

قطع

قوم نون تحفہ دتا ہے
 بمب دھماکے تے لاشے
 دہشت گردو، بے دردو
 شادا شے بھی شادا شے

پٹی بائے اک اکٹھ

پچھے جسے فیصل آباد دے حلقہ ارباب ذوق و لوں
 اک تھا نویں ہونل وچ پنجابی املا دے مسئلے اُتے اک
 اکٹھ دا پربندہ کیتا گیا۔ ایہدی صدارت نخر زمان ہوراں
 نے کیتی جدکہ ایچھے پردہ ہنے محمد آصف خاں لہنجابی ادبی
 بورڈ سکتر) تے شوکت ڈھنڈا روئی (صہارت توں)
 ہوری سن۔ انجمن سلیمی ہوراں بیتے اجلاس دی کارروائی
 پڑھ کے سنائی مہرے بعد ایس اکٹھ دا مکھ مضمون پڑھیا
 گیا۔ سرناواں سی ۱۱ پنجابی زبان تے اوہہ رسم الخط
 لکھیا ر عبدالغفور قریشی ہوری سن۔

گل بات دی شروعات کردیاں افضل احسن زندھا
 ہوریاں نے آکھیا پٹی اسال ایس معاملے وچ حصا لین لئی
 سعید کریم ہوراں نوں وی سدا گھلیا سی پر اوہ نہیں آئے
 جا پالے پٹی ایس ویلے ساڈی پنجابی زبان دا مسئلا
 املا نہیں سکوں اپنی مہوند نوں زندا رکھنا اے۔ پنجابی
 اپنی زندگی دے سمجھ توں کٹھن دور وچوں لنگھ رہی اے۔
 اوہناں تواریخی حوالے دیدیاں دسیا پٹی رنجیت سنگھ
 کول کوئی بندا برصغیر دا اک نقشالے کے آیا جن وچ
 کچھ سرخ رنگ سی تے کچھ سفید۔ رنجیت سنگھ نوں مہیا
 گیا پٹی نقشے وچ سفید حصا اوہدی پاست نوں ظاہر کردا
 اے، رنجیت سنگھ نے ہس کے آکھیا "ساڈے
 پچھوں ایہ وی لال ہو جاوے گا۔ تے اپنے ہی ہویا
 اوہناں دسیا پٹی انگریزاں دی سمجھ توں بہتی مزاحمت
 پنجاب نے کیتی، ساڈے لکھاں سورے مارے گئے
 جواج وی گننام نیں۔ پنجاب تے پنجابی زبان دی
 سسے دی تاریخ دسدیاں رندھاواں اہوہرالہ اُج

دی گل کیتی۔ اوہناں آکھیا پٹی پچھے جسے پنجابی زبان
 نوں دو زبانوں وچ دندن دی سازش کیتی گئی۔ واگھوں
 پار ایہدے وچ سنکرت تے ہندی دار لاکیتا گیا جد
 کہ ایہدے فارسی عربی دا۔ اوہناں آکھیا ہر زندا بولی آل
 دوال دیاں بولیاں کولوں بہت سارے لفظ ادھار
 لیندی اے۔ پردھکو زوری دوجیاں زبانوں دے
 لفظاں دا داخل کرنا ای اے جو ہس کے مرضی نوں
 جان بجان لئی خون لاوں سسے لوڑتوں ودھ خون دے
 کے مار دینا۔ لہندے پنجاب دی مزید وڈ کرنا دیاں
 گلاں بارے اوہناں آکھیا پٹی ایہنوں بعض جاگیر دار،
 صنعتکار تے وڈے زمیندار سوا دے رہے نیں۔
 اکیڈمی آف لیٹرز زوری ایسے کم وچے رُجھی پٹی اے۔
 اوہناں اپنی گل دہرائی پٹی ایس ویلے وڈا مسئلا
 پنجابی نوں جیوندار کھن دالے۔ ایہدے لئی ضروری اے
 پٹی ایہنوں ذریعہ تعلیم بنایا جائے۔ پنجاب دی سرکاری
 زبان قرار دتا جائے تے روزمرہ دے سارے کم کاج
 پنجابی وچ ہوں۔ اوہناں افسوس دا اظہار کیتا پٹی
 ساڈے منجھ کر وڈ لوکاں کول کوئی اخبار نہیں، ایس اپنی
 مادری زبان نوں مادری زبان نہیں مندے۔ ماں نوں
 ماں نہیں آکھدے، ساڈے کول کوئی رسالے نہیں۔
 نخر زمان ہوراں اپنی گل بات وچ آکھیا پٹی بنیادی
 مسئلا پٹی دا نہیں، مسئلا ایہہ دے پٹی پنجابی نوں پنجاب
 دی پرائمری تعلیم دی زبان کول بنلایا جائے۔ اوہناں
 آکھیا پٹی ایس سسے پنجابی دشمن قوتوں زور تے نیں تے
 ایہو جسے موقعیاں تے املا درگے منڈیاں تے بحث عن

مزوری اے اصل مسئلہ پنجابی دی ہوند دا اے سکرپٹ
 آتے بہتا زور اصل وچ مسئلے نوں بھل کے نویں بحث
 کھلارنا اے۔ سکرپٹ اک دوہدے نہیں رائج کر
 سکدے چونکہ سعید کریم ہوری لمے چراں توں کم کر رہے
 نیں ایس لئی اوہناں دے کم نوں وی دیکھنا چاہی دا اے
 اسخے میری ذاتی راء ایہی اے پئی پر چلت پئی نوں بھر پور
 طریقے نال اپنایا جائے تاں اوہی مناسب تے کافی
 اے، اے اوہ ویلا نہیں آیا کہ الاء آتے بہتا زور دتا جاوے
 صدیق بابر ہور ان آکھیا پئی الاء دا مسئلہ حل ہونا
 وی مزوری اے۔ اوہناں دیا پئی الاء مقصی ہوئی نہیں
 ہے ایس پاروں ایس مرضی مطابق امانت الیم اے اے
 پر پے حل کر کے آویئے تال پیر چیک کرن والے کئی
 لفظاں تے سرخ نشان لا دیندے نیں حالانکہ اپہیلے
 انصافی والی گل اے۔ اوہناں آکھیا پئی اکو اواز والے
 حرفاں نوں پئی توں باہر کڈھ دینا چاہی دا اے۔ ایہناں
 دی ہوند نال اک لفظ "ذات" نوں ذات، ذات،
 ظات، ذاط، زاط، ضاط تے ظاط لکھیا جا سکدا
 اے۔

ممتاز کنول ہور ان پنجابی اخبار دی اہمیت تے
 زور دتا تاں جو پڑھن والے پیدا ہو سکے۔ نور محمد ہور ان
 پچھیا پئی آخر سندھی لپی کیوں نہیں اپنا لئی جانوی
 جد کہ صدیق بابر ہور ان پچھیا جے سندھی ہی اپنا لئی اے
 تاں نیز گڑ لکھی وچے کیہ حرج اے؟
 ارشد جاوید ہور ان افسوس نال پچھیا پئی اوہ کہہ
 حالات سن جھناں ساڈوں ایس تھاں تے اڑا دتا پئی
 ایس ایہنوں محفوظ تے زندا رکھن دیاں گلکاں کر رہے
 آں؟ اوہناں جہوریت توں دوری، ساڈیاں مناقشاں
 تے بالائ نال اردو بولن نوں ایہدا کارن قرار دتا۔ عملی
 ارشد ہور ان آکھیا ہور ان اخبار دا اردو

دشمن دیکھنے چاہی دے نیں۔ نعرے ایس پنجابی دے
 لانے آں پر ساڈا حال ایہہ دے کہ ایس پنجابی نوں غیر
 مہذب سمجھدے آں۔ ایس اپنے اکھاں وچ غیر پنجابیاں
 نوں صدارتاں دینے آں۔

شوکت ڈھنڈڑوں ہور ان چڑھدے پنجاب
 دے حوالے نال گل چھوہی۔ انت وچ اچھے پر دہنے محمد
 آصف خان ہور ان گل کتھہ کیتی۔ اوہناں تفصیل نال
 گل کردیاں آکھیا پئی گل سوکھی پئی توں شروع ہوئی سی۔
 ایہدے اعراب تے مخصوص حرفی شکلاں اک بہت چنگی
 کوشش اے اوہناں دیا پئی ایہہ ایہدا واولی کسٹم بڑا
 کامیاب ہون دے باوجود ایس سیٹج تے آکے ایہنوں ٹوڑنا
 مشکل اے۔ اینیاں کتاباں چھپ چکیاں نیں تے چھپ
 رہیاں نیں پئی ہن ایہنوں اختیار کرنا مشکل اے۔ اسخے دی
 ایہنوں اپنا نال اکو لفظ فارسی عربی وچ ہور طرحاں
 لکھیا جاوے گا تے پنجابی وچ ہور طرحاں تے اسخے سانجھ
 دی ڈھری ٹٹ جاوے گی۔

سندھی لپی اپنا دی گل بارے اوہناں دیا پئی
 سندھی لپی دے ہر حرف تال اسخے ہی ساڈے لئی وادھو
 نیں۔ دو ساڈے نال سانجھے میں تے باقی چھے سانجھے بن
 دے باوجود شکلاں وچے دکھدے نیں۔ "ہ" وی شکل بہ
 ہون پاروں گہراتے گہرا، بوجھتے بوجھ اکو طرحاں لکھے جاندے نیں پنجابی
 داموجود اسکرپٹ ہر طرحاں مکمل اے بشرطیکہ ایس
 ایہدے اعراب دی ٹھیک طرحاں درتوں کرینے۔
 ایس سلسلے وچے خان ہور ان نے کچھ مثالوں وی دتیاں۔
 زبان لاگو کرن دے مسئلے بارے اوہناں کئی
 تعلیمی کمشناں و احوالا دتا جھناں نے مادری زبان نوں ذریعہ
 تعلیم بناون دی اہمیت دسی سی اوہناں دیا پئی ہن تے
 جنرل ضیاء سہری وی مادری زبان نوں پرائمری پدھرتک

کیتم ورگے لفظ درتے۔ وارث شاہ نے وی ایچ
لفظ درتے۔ ساڈے نال کڑ بڑ ہوئی کہ ایس اپنی زبان
توں دڈھ دتے گئے۔ جے ایس ہزرگاں دے پورنیاں
تے چلے تے ایہ مسئلہ نہ اٹھدا۔ پاڑدی وجہ ایہہ
دے پئی ایس اپنے اپنے لہجے نوں چکدے آں تے دوجے
ٹوں منڈا اکھدے آں۔

فخر سہراں نے کل بات نوں سمیٹدیاں اکھیا پئی اج
دی بٹھک توں اندازا ہوندا لے پئی ساڈے لئی پہلا مسئلہ
پنجابی دے حق دالے تے باقی سارے مسئلے ضمنی نیں۔
انت وچ بھارت توں آئے جہاں شوکت
ڈھنڈا روی سہراں کوں اوہناں دا کلام سنیا گیا۔

باقی : دیارِ ادب

پاشا رازے
رازگراست وکھی سوچاں یاداں دی
آپوں چنگیاں بھلیاں تینوں مے ڈبیاں
مقبول کاوش ہے

میرے اکلا پے دی بل کھلی تے اوہ دور گئے
موہنوں تے اوہ کجھ نہیں بولے پھر وی سوجھ کجھ کہ گئے نیں
جناب تیش سہانی ہے
خوشبو! میری آئی سجن نی زور و زار میں روداں
دور اکھیں خٹیں کول دے نے کتنی واری آیا
ایہ دے نال ای ایہ خبر ویں غفل توڑ چڑھی۔

رپورٹ :- محمد یعقوب آسی شکیلا

اتلیاں پدھراں تک سندھی اپنا چکے نیں۔ شپتو دالے
دی ایس منزل تک اچن دالے نیں پر ساڈا حال بھیڑا۔
بھلی تعلیم ماوری زبان وچ کرن لئی کجھ لوک کچھے جے ہر
جیون خان نوں جا کے ملے سن پر اوہناں نوں گل وی کجھ
نہیں آئی تے اوہ پر چلت صورتحال چا لوکھن دے حامی
رہے۔

ایس موقعے تے نور محمد سہراں دخل دیندیاں پچھیا کہ
ساڈے لئی کھڑی زبان تے املاء معیاری ہونی چاہی دی
اے ؟ علی ارشد میر سہراں اکھیا پئی علم تے ذوق دباں
مزورتاں ہی زبان نوں رائج کر داندیاں نیں۔ زبان نوں
آدر دینا دھرتی دا پہلا حق ہوندا لے کیر ایس ایہ حق ادا
کر دے آں ؟

مستر آصف خاں سہراں اپنی گل چھوہی۔ اوہناں
دسیا پئی زبان دیاں بہت ساریاں سطحاں بندیاں نیں۔

آخری سطح ذاتی بولی دی ہوندا لے۔ ہر بندے وی بولی
وچ بعض لفظ دھیرے درتے جاندا لے نیں۔ عام بول
چال دی زبان وچ رلاء ہوندا لے کیوں جو ادھتے صرف
گل اچن دا مسئلہ ہوندا لے۔ نیر باراں گویاں تے زبان
دا لہجہ بدل جاندا لے۔ چین وچ ۱۲ زبانان نیں، انگریزی
وچ آکسفورڈ دی زبان دکھری لے تے کیمریج دی دکھری
جہڑی انگریزی ایس درتدے آں اوہ سوائے اڈاؤنگ
سٹریٹ دے، دنیا دے کسے کونے وچ نہیں بولی جاندا

جناکے زبان دا گھیراؤ ڈا ہوندا لے، اونے ہی لہجے
ہوندا لے نیں پنجاب وچ وی کئی لہجے نیں۔ معیاری پنجابی اوہ
لے جنوں ساڈے ہزرگاں نے اپنایا۔ وارث شاہ، بلھے
شاہ، میاں محمد، خواجہ فرید سہراں جس زبان نوں
لکھیا اوہی معیاری لے۔ ساڈے کلاسیکی شاعر
ساڈی بولی دا معیار بنا گئے نیں۔ شاہ حسین لہور دے

دیارِ ادب دا اچھا پنجابی پروگرام

اپنی صورت دیکھ کے ادبناں اکھاں وچ
 میں بے گاندھ ہویا چار چھیرے تون
 بڑا چنگا لگا۔ مبارک تاج ہوراں نے اکھیاں لنگڑا
 اے مطلع وچ شاعر اپنے دل نال کلاں کر دائے اپنی صورت
 والا شعر دینی حوالے نال وی بھرویں معنی دیندا اے تے سلاہیں
 جوگ اے۔“

پاشا راز ہوراں نون مقطع سبھ تون چنگا لگا سے
 عمر گزاری آسی ایہی سوچدیاں
 سچا توبہ کر ساں کل سویرے تون
 پاشا راز دے کہن موجب شاعر نون لنگھے ہوئے
 ویلے دا دکھ اے جے ادھ ایویں ای گیا، اوہ دو جیاں نون
 سبق دی دیندا اے پئی دیلا نہ گوان پاشا راز نے ایس تون
 سر کر ڈھواں شعر اکھیاں تے سلاہیا۔

جادید اقبال ہوراں نے کہا ” پہلے شعر وچ اک بھول
 اے۔ دو جے شعر وچ محویت دی حالت اے تے ایہ شعر
 اپنے مقصد تے جذبے نال سچی لگن دا اظہار کر دالے۔ چوتھا
 شعر روایتی اے۔ تقدیر دے سر نادیں ہیٹھ ایس تون چنگے
 شعر پہلے ای پنجابی شاعری وچ بعدے میں۔ اگلے شعر وچ
 اوہ مایوس جہا ہویا دسدالے۔“

جادید اقبال ہوراں جہڑیاں دو ہنہ شعراں دی تعریف
 کیتی اوہ اس طرحاں میں۔

دن دا چانن اکھاں کھانن نہیں دیندا
 رات پوے تے آدے خوف ہنیرے تون
 لاشاں دے بیویاری آئے میر دے نہیں

ٹیکسٹ وچ کم کردی ادبی تنظیم ”دیارِ ادب“ نے
 9 نومبر نون اک اچھے پنجابی پروگرام داسر بندھ کیتا۔ پروگرام
 دو ہنہ پرہیاں وچ ہویا پہلی پرہیا وچ یعقوب آسی نے اپنی غزل
 تنقید نئی رکھی تے دوجی پرہیا وچ حاضر شاعران نے اپنا پنجابی
 کلام سنایا۔ تنقید وچ حصا لین والیاں وچ تے کلام سنان
 والیاں وچ یعقوب آسی تون دکھ مہر نواب دین، مرتضیٰ شاہ
 جادید اقبال، مبارک تاج، فیروز قمر، دعیدنا شاہ، عارف سیانی،
 وسیم کٹھنی، اختر شاد، رؤف امیر، مقبول کادش، پاشا راز،
 تے چک سہام (راولپنڈی) تون آئے ہرے متے پرہیاں پنجابی
 شاعر جناب شیر محمد پیش سہا ہی ہوراں کیتی تے نظامت دے
 کم نون نیت وانگوں یعقوب آسی نے سنبھالیا۔

پروگرام دی تفصیل کجھ ایس طراں اے۔ یعقوب آسی نے
 سارے سبناں نون جی آیاں آنسیا تے جناب پیش سہا ہی دا
 تعارف کرایا۔ پھلے دین اتیوں دے شاعر تے فسانہ نگار ظفری
 پاشا دی ماں جی کجھ چربیمارہ کے فوت ہو گئیاں سن۔ ادبناں
 دی تعزیت وی قرار داد پیش کیتی گئی جنہوں سب نے
 اک ادا زماں منظور کیتا۔ قرار داد وچ سرن والی واسطے دعا
 کیتی گئی تے ظفری پاشا نال دکھ دندا ان دا اکھیا گیا۔ فیروز کھلے
 اجلاس دی کارروائی پڑھن تون بعد، یعقوب آسی نے اپنی
 غزل پرہیاں پڑھول نئی پیش کیتی۔ غزل دا مطلع اے
 میں جوگی خیرے کد مرد ساں پھیرے تون

سن نے اچھ کہانی اپنی میرے تون
 مہر نواب دین ہوراں لگی شروع کیتی۔ ادبناں غزل
 نون سراہیا۔ غلام مرتضیٰ شاہ ہوراں ایس نون نویں لہجے دی

جاوید اقبال ہوراں اکھیا پئی مقطع وچ کوئی مستقل مزاجی
 نہیں تے ناں ای کوئی ابلاغ ہوندا اے۔ ایہ شعری روایتی
 اے۔ ایہدے باوجود ادبناں نے کہیا پئی ایس موضوع اتے
 (دیئے دی قدر دے موضوع تے) بار بار لکھیا جانا چاہی
 دا اے۔ کٹھی جو کھی وچ ایہ غزل عصری تقاضیاں نوں پورا
 کردی ہوئی اک سوہنی غزل اے۔

اختر شاد ہوراں پہلوں پنجابی وچ اپنی "غزبی" دا
 جھیرا جھیرا پاتے پھر غزل تے بھروسہ تنقیدی کردتی۔
 ادبناں دے کہن مطابق شاعری اک عام بندے نالوں
 اکا نہ دیکھدی اے تے مطلع وچ ایس اکا نہ دیکھن دا
 رد عمل ملدا اے۔ محبت دے موضوع تے جہڑا شعر ادبناں
 نے رچ کے سلاہیا اوہ ایہ اے چہ

میریاں پلکاں تے انگیا رے کنبدے نیں
 اپنا دامن پچھاں ہٹائے میرے توں
 چوتھے شعر بارے شاد ہوراں کہیا "یکھاں نال
 لڑائی نہیں ہو سکدی۔ مذہب دے حوالے نال تقدیر دے
 تصور نوں سامنے رکھ کے ایہ اک سچا شعراے تے
 زور انگ وچ آیا اے۔

شاد ہوراں "لاشاں دے بیوپاری . . . . ."
 دا شعری وی تعریف کیتی تے اکھیا پئی آج دی عالمی
 سیاست تے سامراجی چکر وارتا نوں ایس شعر وچ بڑی
 خوبی نال نبھایا گیا اے۔ ادبناں نے جناب جاوید اقبال
 ہوراں توں منگ کیتی پئی اوہ جھول دی وضاحت کرن۔
 جاوید اقبال ہوراں کہیا پئی "اپنے چار چپڑے توں
 فرار داناں جھول اے۔

عارف سپہانی ہوراں نے اکھیا۔ "آسی نے اک
 چوڑکا زین والی غزل کہی اے۔ اسج تے ساری غزل
 سوہنی اے پر "دن دا چائن . . . . . تے

نیں پئی آسی نے ذات دادکھ تے کائنات دادکھ "فن"
 رواست تے شعری حسن ساریاں نوں خوب نبھایا اے۔
 رؤف امیر ہوراں گل شروع کردیاں ای ایہ جملہ اکھیا
 "غزل تے پہلوں ای بڑی گل ہو گئی اے" (ایہ جملہ اوہ
 اکثر تنقیدی اجلاسوں وچ کہندے ہوندے نیں۔) تے
 پھر کہن گے۔ "مطلع وچ دکنی اردو دا جھولا پلیندا اے،
 ایہ فقیری مزاج دال شعرا آسی دے اپنے مزاج دا
 شیشہ لے دوجا تے بیجا شعر جھانسیا تے نیں، چوتھا شعر
 روایتی اے۔ پنجواں تے چھیواں شعر دوویں سیاسی
 نہیں تے مقطع غیر روایتی اے۔" ادبناں نے کہیا "غزل
 وچ اسج ای ہوندا اے جو ہر شعر دا مضمون تے موضوع
 اک دووے توں دکھ ہوندے نیں۔ ایس غزل دی خاص
 گل دو وحدتاں نیں۔ "دن دا چائن" تے
 "لاشاں دے بیوپاری" والے دوویں شعر
 اک وحدت نیں۔ دوجی عالمی جنگ نوں پچھوں وڈے
 ملکاں نے نکیاں حکومتاں نوں مکارین یا اپنا ہتھ دس
 ددھان لئی بڑے پارٹ دیلے۔ تے اسج نیکے ملکاں دی
 حیثیت لاشاں دی رہ گئی بدوں کووڈے ملک صحیح معنیوں
 وچ بیوپاریاں دا رول ادا کر رہے نیں، جاوید اقبال
 ہوراں نال اختلاف کردیاں ادبناں نے کہیا "مطلع وچ
 کوئی جھول نہیں۔"

صحن کے اچ کہانی اپنی میرے توں۔ ای تھے
 "اپنی" دوسرے معنی دیندا اے "میری اپنی"
 تے "تیری اپنی"۔ ایہ حسن اے جھول نہیں رؤف
 امیر ہوراں غزل دی قدر مابن لئی خاص پنجابی انگ
 وچ اکھیا "کتے کتے شعراں وچ اُتی تاں کہہ سکدے
 اوہ پر اٹھاراں نہیں۔ میں تے ایہ اکھاں گا ایہ غزل ویہ
 ودھولے نے اُتی گھٹ۔"

پنجابی دی ریت نال رلدی نوین انگ دی غزل اے۔
 ایندے کجھ شعرا جیسے نے جہڑے صرف محسوس کیتے جاسکدے
 نیں۔ ادبناں دی وضاحت کرے تے شعر دا حسن تے
 احساس و فضاحت و چرچ آہی نہیں سکدا۔ ایہوجہا اک
 شعر "دن دا چائن ... والا اے" کشفی ہوراں نے
 جوگی دے تصور نوں عشق نال مریر طاقیتا تے کہیا پٹی ہریک
 دے ہی جوگی مانواں سوچ نیں۔ "رؤف امیر ہوراں ایس
 گل توں اختلاف کردیاں اکھیا۔" ظلم تے جبر دے خلاف
 اظہار کرن والی طاقت و انال جوگی اے۔ ہیتیاں دا جوگی
 دے تصور نال کوئی لگ لبناں نہیں، جاوید اقبال
 ہوراں کہیا: "جوگی اک مہترک قوت اے تے ہی
 حقیقت توں فرار دی علامت نیں ادبناں دا معاشرے
 وچ کوئی رول نہیں جیوں کہ جوگی اک تحریک دی علامت
 اے۔"

گمیریاں پلکاں ... "والے شعر تے گل کردیاں
 وسیم کشفی ہوراں ایس نوں بالکل نویں سوچ والا شعر اکھیا
 ادبناں اکھیا۔ "ایہ دامن محبوب دا نہیں، عاشق
 دے کسے سہرور، یار سچن دا پتو اے جہڑا اوس نے
 عاشق دے ہنجوں پوچھن لئی ودھایا اے۔ شاعر اس نوں
 خبردار کردا اے پئی میرے ہنجواں نوں ہنجو نہ سمجھ ایہ
 انگیا رے پیں۔ اپنا دامن پچھاں کر لے، میں نہیں چاہندا
 جے میرے نال نیزا پلو دی سڑ جاوے۔" لاشاں دے
 جو پاری _____ "والا شعر ادبناں نوں وی
 پسند آیا۔"

مقطع وچ کشفی ہوراں دے کہن مطابق آسی آس
 والے دے معنیاں وچ آیا اے تے اوس نوں کل سویر
 دے آن دی پکی اکس اے۔ ایس لئی ایہ شعر محسوس دے
 نال عزم دا اظہار وی اے۔
 صدر محفل جناب شیر محمد پیش سہامی ہوراں گلابات

میتھیاں اکھیا ایس غزل تے بڑی بحث ہو گئی اے۔
 میرے کہن دی بڑ نہیں۔
 دو جی پرہیا وچ پنجابی مشاعرہ ہونیا۔ چونویں شعر
 درج کیتے جا رہے نیں۔

یعقوب آسی سے پنڈاپر دھروئی جانہ دے
 مُرد مُرد پچھے جھانک اکھاں
جہ نواب دین سے اللہ رسول جہانہ کوئی
 نہ کوئی ہور دوارا، ہنوا
 ہور کسے دے دل نہ جاواں
 میں نہ مارا مارا، ہنوا!

غلام مرتضیٰ شاہ سے
 جد و کیمن والا نہ ہو دے
 کہہ کرے ہار سنگاراں نوں

جاوید اقبال سے
 کجھ وی سمجھا بجھانا نہیں روون نین منانے
 بھگ گئے عقلاں والے دیوے پے گئے گھپ ہیزے
سبارک تاج سے

چنگے لوک جگ دے اندر ٹاویں ٹاویں سمجھ دے
 ادبناں تاج مبارک جتھے دین سلامت کھڑیا
وحید شاد سے

جگ توں دکھرا ہوندا روگ پریتاں دا
 ایتھے زور نہ چلدا یار تو میتاں دا
اختر شاد سے

ترے حسن جمال تے خال خاطر بازی عمراں می لائی تے ٹٹ گئی آں
 پھلاں وانگ جوانی سی یار ساڈی دھپ کھاں دی آئی تے ٹٹ گئے آں

رؤف امیر سے
 ہک دارد سہڑے رُورے دا
 نیچ پانی تینڈے کھو ہے دا

اک رنگین شاہ

سارا جگ قلندری جان والے

اختر مان تران پنجا بیاں دا

پچھلے مہینے دی سبھ توں وڈھی خبر ایہہ دے کہ فیض

پور خورد وچ اثر انصاری ہوراں دے ڈیرے تے

معروف شاعر۔ ادیب۔ محقق استاد تے ماہنامہ

”لہراں“ دے ایڈیٹر جناب سید اختر حسین اختر ہوراں

نال اک رنگین شام منائی گئی۔ ایس شام دی صدارت

راقم (راجا رسالو) دے حصے آئی۔ جدوں کہ ہماں خصوصی

جناب سید اختر حسین اختر ہوری سن۔ کارروائی دا

آغاز قاری محمد سلیمان تے قاریہ خالدہ نجم ہوراں تلاوت

قرآن مجید توں کیتا۔ سبھ توں پہلاں میزبان اثر انصاری

ہوراں ایڈیٹر ”لہراں“ دا تعارف کرایا۔ اوہناں نوں دو جیال

تختیاں توں دو کتاباں واسیٹ پیش کیتا گیا۔ حکیم نذیر احمد

نذیر ہوراں اپنے علاقے دی بنی ہوئی اُن دی چادر پیش کیتی۔

سبناں پھلاں تے نوٹاں دے ہار پائے۔ ایس موقع آتے

منظہر اقبال ندیم۔ ناظم حسین ناظم۔ ملک محمد ظفر رفیع۔

اکرم یگانہ ن۔ س۔ صابر۔ علی احمد شاہ کھل۔ عبدالعزیز

حشتی۔ محمد ریاض بابر۔ ابراہیم کلیم۔ حمید ناصرہ نقوی۔

محمد بشیر ناطق۔ محمد صدیق صبر۔ اکرم قلندری۔ ڈاکٹر

جمال ہوشیار پوری۔ علامہ محمد انور شرقی پوری تے محترمہ

شکیہ جمال ہوراں سید اختر حسین ہوراں نوں منگولم

خراج عقیدت پیش کیتا۔

ایس موقع آتے حکیم نذیر احمد نذیر ہوراں ڈاڈھے

چھ تے لفظاں وچ سید اختر حسین اختر ہوراں دی زندگی

تے کیتے ہوئے کماں آتے روشنی پائی۔ جنگ دے کام نویسی

حسین شاد ہوراں دا شاہ ہوراں نال بڑا پرانا ساخا آے

اوہناں اپنی گل بات وچ پیا کہ پاکستان وچ زباناں دا جھگڑا

صرف تے صرف اوہ لوک پیدا کر دے نیں جہڑے ایس جھگڑے

دی آڑ وچ اپنا آؤ سدھا کرنا چاہندے نیں۔ سید اختر

حسین اختر ہوراں دی مادری زبان پشتو اے پر اوہ پنجابی زبان

دا رسالہ لہراں چھاپ رہے نیں۔ حالانکہ ایہہ پرچہ اوہ

بڑی آسانی نال پشتو زبان وچ جاری کر سکدے سن تے

لاہور وی عقاں ایہہ پرچہ چا پشاور۔ مردان یاں سرحد

دے کسے وی ہور شہر توں جاری کر سکدے سن۔ شاہ ہوراں

اپنی زندگی پنجابی زبان دے دادھے تے ترقی لئی وقف کر

چھڑی اے۔ اوہناں دا ایہہ قوم زباناں دے جھگڑیاں

نوں ختم کرن دل اک بھٹوس تھا اے۔ اوہناں کہیا کہ شاہ

صاحب پچھلے ۲۵/۲۰ سال توں اک بھارا ککے ای چک

رہے نیں ساڈوں ساریاں نوں ایس پاسے دھیان دینا

چاہیالے۔

ایس موقع آتے سید اختر حسین اختر ہوراں شاخ

ادب فیض پور خورد دی انتظامیہ تے خاص طور تے اثر

انصاری ہوراں دا شکریہ ادا کیتا۔ اوہناں کہیا کہ میون

نجر اے کہ ایس چھوٹی جہی پر علمی ادبی جگہ آتے ہتے سارے

عالم فاضل تے مخلص دوستاں نال ملن دا موقع ملیا۔

اوہناں کہیا کہ میں اپنی زندگی پنجابی زبان تے دادھے لئی

وقف کر چھڑی لے۔ ایسے لئی ماہنامہ لہراں دا اجراء

کیتا گیا سی۔ ہن لہراں میری پہچان بن گیا اے۔ ایہہ

آجے میون نجر اے۔ اپنی گل نوں اگے ٹور دیاں ہویاں

اوہناں کہیا کہ رسالہ لہراں چل رہیا اے۔ تے انشا اللہ

چلدار ہوئے گا پر تہاڈے تعاون نال ایہ رسالہ لاہور
خوبصورت تے معیاری طریقے نال چلدار ہوئے گا۔

اثر انصاری ہوراں وی ایس موقعے اُتے سبناں اگے
گہراں " دے خریدار بن دی اپیل کیتی۔ چنانچہ دوستان
نے ہیر پور تعاون دا ثبوت دتاتے بہت سارے دست
موقع اُتے ای گہراں مودے سالانہ خریدار بن گئے۔

ایسے سلسلے وچ اک عبرواں نعتیہ مشاعرہ سہیا جیدی
صدارت حسین شاد ہوراں کیتی مہمان خصوصی اکرم سعید
ہوری سن۔ جدول کہ سیٹیج سیکریٹری دے فرائض اثر انصاری
ہوراں ادا کیتے ایس مشاعرے وچ حاضر شعرا و کرام نے
حصا لیا۔

آخر وچ میزبان اثر انصاری ہوراں دلوں مہمانوں نول
ڈاڈھا پر تکلف کھانا دتا گیا۔ ایس طرحاں ایہہ رنگین شام
اپنے اختتام نوں اچھی۔

راجا رسالوں نال اک شام

اوکاڑہ اپنی علمی ادبی نے ثقافتی رواں تے دی وجہ
توں سارے پاکستان وچ اپنا اک دکھ اٹھا رکھدا
اے۔ خوبصورت ہنر دے کندھے آباد ایہہ خوبصورت
شہر اپنی مثال آپ اے۔ ایہہ دیاں رنگین شاماں۔ شہر
دے آسے پاسے تے دور نیڑے درختاں دیاں پالاں
سو بنے چک۔ وافر سبزیاں۔ پھل بوٹے تے رنگ
بسنگے پھل ایس بھاگاں بھری دھرتی دا خاصاں۔
ایہناں گلاں توں دکھ ایس شہر وچ علم تے ادب دیاں
ندیاں وی سواں دواں نیں تے نویں نسل اپنی ہمت تے
توفیق دے مطابق اوہناں نہراں وچ تاریاں لارہی اے۔
پھلے ذہن پنجابی زبان دے معروف شاعر۔ ادیب تے

کالم نویس راجا رسالوں ہوری اوکاڑہ تشریفہ لیا کتے
اوکاڑہ دی معروف علمی ادبی تنظیم ادب قبیلہ اوکاڑہ دلوں
اوسناں دے اعزاز وچ اک شام دا اہتمام کیتا گیا۔ جیدی
صدارت محقق۔ نقاد شاعر۔ کہانی کار۔ تذکرہ نویس تے
دانشور علامہ اقبال صلاح الدین ہوراں کیتی جدول کہ مہمان
خصوصی راجا رسالوں ہوری سن۔ سیٹیج سیکریٹری دے فرائض

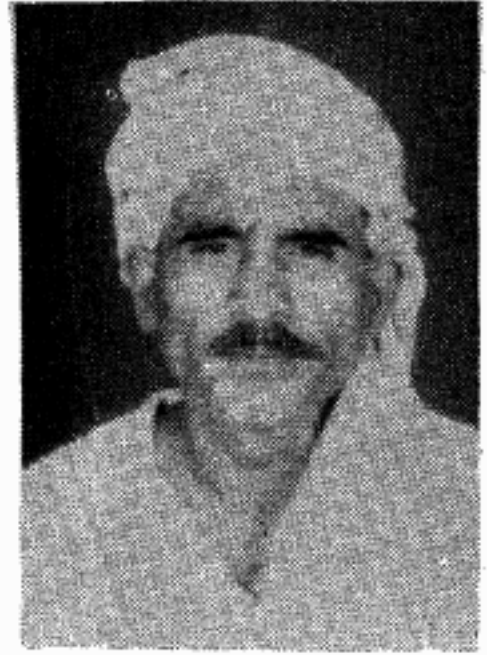
راقم حافظ عبدالرحمن انجم نے ادا کیتے۔ کارروائی دا
آغاز وی حافظ عبدالرحمن انجم ہوراں تلاوت قرآن مجید
توں کیتا۔ ایس موقع اُتے قمر مجازی ہوراں راجا رسالوں
ہوراں دا تعارف کرایا ایس مشاعرے وچ امتیاز سونو
املاک جبران۔ امجد علی امجد، محمد صدیق ثانی۔ انور ملک
محمد جلیل نظامی۔ شاہد کریم انجم۔ فضل احمد خسرو۔ نور علی
دلبر۔ محمد یحییٰ تسلیم۔ فدا حسین فدا۔ رفیق عثمانی
اصغر اداس۔ اظہر حسن نجی۔ محمد مونس حکیم۔ محمد نواز
ثانی۔ اے جلیل۔ قمر مجازی۔ صدیق شاہین۔ (صدر ادب
قیل) رمضان بخش، صادق چوہان تے عبدالرحمن انجم
ہوراں اپنا اپنا کلام سنایا۔ آخر وچ راجا رسالوں تے صدر
مجلس علامہ اقبال صلاح الدین ہوراں کوں اوسناں دیاں
کئی کئی غزلاں نظماں سنیاں گئیاں آخر وچ علامہ اقبال
صلاح الدین ہوراں ادب قبیلہ اوکاڑہ دی تعریف کیتی اوسناں
کہیا کہ ادب قبیلہ اوکاڑہ ایس ویلے علمی ادبی سرگرمیاں وچ
خاصی تیز لے۔ راجا رسالوں بارے اوسناں کہیا کہ راجا رسالوں
پنجابی زبان تے ادب دی ترقی تے وادھے لئی سب توں
اگے نیں۔ اوسناں اپنی زندگی نوں پنجابی زبان لئی وقف
کر چھڈیا اے۔ لاہور وچ ہون والا شامی کوئی فنکشن
اجپا ہووے گا۔ جیڑھے وچ راجا رسالوں شامل نہ ہووے
اوہ بہت ساریاں انجمن تے اداریاں دے عہدے دار
نیں۔ آخر وچ دوستان نوں پُتہ تکلف کھانا کھوایا گیا۔
رپورٹ: حافظ عبدالرحمن انجم

نیرے دورے پارتے پار اورا ڈھٹا
 اوپر نیچے میں آکے جا ڈھٹا
 سبھے کھبے میں کھیا غور کمر کے
 ہر پاسے نکھا گھٹا ڈھٹا
 ملیا کتے نہ کوئی غلو صے والا
 کے سبیلی وچ نہ وں ڈھٹا
 دیکھے مطلبی لوک میں ہر پاسے
 اکھاں وچ نہ کتے حیا ڈھٹا

نثار وراج

غزل

اسیں کدی سکھی نہ دیکھے جنہاں محبتاں پائیاں
 رہندے آگ ہجروں مٹروں جنہاں یاریاں لائیاں
 تینوں جے یقین نہ آوے دیکھے لوہیں توں آکے
 عشق بیماری دا دھنی ہندی لے ہندی لے سائیاں
 سانول دی کجھ خبر نہ کافی رُل گئے جنگل بیلے
 چنگے بھلے جیوندے جاگدے پھرے ونگ سائیاں
 پیار دے پنہرے تے ہوندے اوکھے بھاروی ناچو کھے
 اسان تے بھل بھلیکھے یاروں ایہ سن پنہاں چائیاں
 اوہنتوں ذرا خیال نہیں ساڈا اسیں تاں مردے جانیے
 ساڈے لوں لوں پیار دیاں وچ گلاں ہین سائیاں
 جیون دا ہنس جج نہ کوئی بن یاروں بن ملے
 اسان نثار کیہ کرنا ساڈے لیکھاں وچ جڈایاں

اپس آل دوالے دا جے تجزیا کرے تے ایس
 وچ جہڑا شاعر ہووے گا اوہدا الہما طنز نہیں تے تلخ
 مزدوری ہووے گا۔ ایس آل دوالے وچ جہڑے کردار
 ہون گے جے اوسناں دیاں اکھاں کھلیاں ہون
 گئیاں تے ادھ پھنے خان رانی خان، پائے خان ہون گے
 جے اوسناں دیاں اکھاں میٹیاں ہوئیاں نہیں تے نیر
 شیخ چلی یاں لال بھگت ہون گے۔

کجھ نہیں اونڈی پٹی ایس آل دوارے وچ حاتم
 طائی " کیوں ہو گیا۔ اصل وچ ایہ ساڈی اکھ تصور
 اے۔ جیوں جے اسیں اکھ نوں یاں تاں کھولی رکھدے ہاں
 یاں میٹا رکھدے ہاں۔ اخر انصاری وانگ اکھ نوں
 جگائی نہیں رکھدے۔

حاتم طائی " دی مکھ دکھاں تقریب وچ پڑھیا گیا

حاتم طائی کی تقریب رومانی

کنولہ شتاق

سادہ و دل قصا شاعری دی روایت بڑی امیر لے
جدوں اسیں پنجابی وچ بچے گئے قصیاں دا تجربا
کمر دے ہاں تے ایہہ گل سبھی ای کہہ سکدے ہاں کہ سارے
شاعراں نے اپنی ہی گل کیتی اے۔ وارث شاہ کول جو بلقان
وسیب دا دکھ سی اوہ میان محمد بخش کول نہیں سی۔ میان
محمد بخش کول جو متراں دی سک تے ہجر ذائق سی اوہ مولوی
غلام رسول کول نہیں سی۔ مولوی غلام رسول کول جو درد
تے سوز ہے اوہ ہاشم شاہ کول نہیں۔ ہاشم شاہ کول
جو تریہہ تے پیاس ہے اوہ فضل شاہ کول نہیں فضل شاہ
کول جو سپہین خوبصورتی مہرتے کارا گری ہے اوہ کے ہور
کول نہیں۔

ایہہ سبھ رومانی روتیا اے۔ مجاز تے حقیقت
دیاں گلاں۔

اثر انصاری نے قصا ریت نون اگے ٹور پائے
پر نویں موضوع تے مضمون نون نال لے کے۔ کیوں ہے
حاتم طائی، کوئی رومانی داستان نہیں ایہہ اکا اچھے
کردار دی کہانی ہے۔ جو اپنے تون و دھ دو جیاں انساناں
بارے سوچداتے گل کردا اے۔ داستان دی بتر
دو جیاں کرداراں دی دی دس پانڈی اے پوراہہ سبھ
کردار اپنیاں عرضاں دے جڑے ہوئے نہیں۔

” حاتم طائی “ دی اچھ کیوں لوڑ پئی؟ ایس نون
لکھن دا کیوں سوال پیدا ہویا۔ اثر انصاری کہند اے۔
اکھاں کھکیاں پھر کے گل ڈھٹا
بھیر کے زمیں وکھی تے سما ڈھٹا

سبھ توں پہلاں۔ میں ملک دے نامور ادیب بلند
پایہ شاعر، ممتاز نعت گو، نظم تے غزل دے مشہور لکھاری
شاخ ادب دے بانی صاحب مرز، مصنف، پینٹر،
مصوّر، ڈیزائنر آرٹسٹ جناب اثر انصاری ہور ماں
دا شکر یا ادا کرناواں کہ اوہناں نے میٹوں ایہہ اعزاز
بخشیا پئی میں اک شہکار نصیف دی تقریب رومانی
دی صدارت کراں۔ میرے لئی تے ایہہ وی اک وڈا
اعزاز سی سی پئی میں ایس کتاب دی تقریب وچ حاضری
بھردا۔ اوہ ایس لئی پئی چنگی کتاب میری کمزوری اے۔
کتاب صرف اک وار لکھی جاندی اے تے زندگی بھر پڑھی
جاندی اے۔ ”میرا داغستان“ وچ رسول حمز ا توف
لکھدا اے۔ ہتھیاں جنھاں دی اک واری لوڑ پیندی
اے۔ زندگی بھر چکھنے پیندے نہیں۔ شاعری جو جیون
بھر دہرائی جاندی اے اک واری وچ لکھی جاندی لے۔
حاتم طائی میٹوں اک چنگی ای نہیں بہت چنگی کتاب لگی
اے کیوں جے ایس راہیں میرے تے اثر انصاری
ہور ماں دیاں کئی پرتاں کھکیاں ہیں۔ کسے دی ذات دے
اظہار لئی کتاب تون وڈھا کوئی وسیلا نہیں

پنجابی وچ ای نہیں سہ زبان وچ بڑیاں کتاباں
لکھیاں گئیاں پر بہت گھٹ چنگیاں کتاباں لکھیاں
گئیاں۔ حاتم طائی دا شمار چنگیاں پنجابی کتاباں دی
فہرست وچ بڑے اچھے نال یکتا جائے گا۔ ایہہ کتاب
انصاری دے اک پورا اثر قصا گو شاعر دی حیثیت
نال وی سہان کرا دے گی

غزلے

میں اپنے آپ نوں بھالواں گا
تیں خوش ہوتاں مومہرا کھالواں گا
گھڑی بھرو کے ہولا ہون دیو
میں اپنے درد نوں درچالواں گا
تہاڈا کیہ بنے گا ایہہ وی سوچو
مزا کیہ اے غپلا کھالواں گا
ہورگ رگ چہ ہونگی جارہیا اے
خیالاں نوں تنادواں پالواں گا
تیں جہڑی جگہ انگلی دھرو گے
میں ادسے تھاں تے ڈیرالالواں گا
میں گل کردا نہیں گرمی دی رستے
کہ گل نوں جو روی گر مالواں گا
سماں کتھے ہے جو تینوں اڈ پکاں
میں سوچاں نال دل بہلا لوالاں گا
کردنہ حسد میری زندگی تے
ایہہ بھجّا نوٹ دی بھنوا لوالاں گا
بھجے ہوئے دل نوں مڑ سکائیے ٹھاکر
نواں کوئی پوڑا پالواں گا

کچھ جے دیس دے نامور ادیب ممتاز شاعر نے
کہانی کار اثر انصاری فیض پوری دی کتاب حاتم طائی دی
لکھ دکھائی ہوئی۔ صدارت پروفیسر چودھری محمد اقبال
ایم اے نے کیتی۔ اثر انصاری دی شخصیت ادبی علمی خدمات
تے فن بارے لیکھ۔ ملک محمد ظفر رفیع۔ عبدالعزیز چشتی،
محمد مظہر اقبال ندیم، عقیل مفتی، محمد شفیع، محمد اشفاق،
محمد سعید، اللہ دتہ ساقی، اکرم یگانہ، عبدالحبار اثر۔
حکیم نذیر احمد نذیر نے مائی جاگی نے پڑھے۔ منظوم خراج
تحتین۔ عبدالعزیز چشتی۔ اکرم یگانہ۔ حکیم نذیر احمد۔
ملکہ نسیم۔ رابعہ سسی، بشری کنیز نقوی، شبانہ صباحت،
اعظم گلمازوی۔ محمد جمشید رحمانی، محمد اسحاق طاہر، محمد نعیم صادق
منظور حسین تے محمد افضل نے پیش کیتا۔ اثر انصاری
ہوراں دی صدارت ہیڈ ٹیچر اک مشاعرہ وی ہو یا۔ اچھے چہنے
اسیر سوہلوی فیصل آباد تے ملکہ نسیم صاحبہ سن۔ ایس مشاعرے
وچ عبدالعزیز چشتی، ملک محمد ظفر رفیع، اعظم گلمازوی، محمد
جمشید رحمانی، محمد مظہر اقبال ندیم، محمد اسحاق طاہر، محمد انظر
اقبال، محمد نعیم صادق، منظور حسین شور، پروفیسر چوہدری
محمد اقبال ایم۔ اے، محمد افضل، محمد شاہد نثار، محمد طاہر نثار
محمد رفیق، نعمان خالد، نعیم خالد، مبارک علی، نجم الحسن،
شیرازی، شاہد رسول، چوہدری نثار احمد، محمد اسلم جاوید
جاوید بھٹی، محمد تصور، محمد جاوید، محمد شعیب، محمد سلیم، محمد
بابہ بشیر، محمد نواز، ندیم اقبال، جمال عزیز، شاہد عزیز
محمد حسین چوہان، محمد طاہر، محمد اشفاق، ایم عقیل مفتی،
مرزا محمد شفیق، محمد رفیق، محمد سعید چوہدری، اللہ دتہ ساقی
رابعہ سسی، بشری کنیز نقوی، شبانہ صباحت، ملکہ نسیم
مائی جاگی، عبدالحبار، اکرم یگانہ، حکیم نذیر، اسیر سوہلوی
تے اثر انصاری نے اپنا کلام سنایا۔

خطِ پتر

عزیز بھرا اختر جی!

سلاماں توں بعد گل ایہہ پئی تہاڈا ڈبل رسالہ ملیا۔ یعنی پہلی مچی۔۔۔ سانوں نوں سروں نوں روشنی سکول وچ داخل کرن لئی۔ بھرا جی عرض ایہہ پئی قاعدہ پٹیاں سارے پڑھ لئے۔ تے حرفاں دار دو بدل وی۔ پرانی کوٹھی ڈھاکے نوں اتاری۔۔۔ ہن ای تے ساڈی ماں بولی مشہور مہون لگی سی۔۔۔ پہلی جماعت دے وچ نوں جماعت شروع ہو گئی پنجابی ساڈی قدیمی زبان اے۔ تے لکھت پڑھت وی قدیمی۔ شاہ حسین بلھے شاہ، وارث شاہ تے میاں محمد بخش دیاں زبانان وچ ایہہ نوں اتاری حرفاں دار دو بدل۔۔۔ نوں پودتے سکھ سکھ لئے گی۔ پر ساڈے ورگے تے خالص پنجابی لکھن دلے سکھ حضرات لئی اوکھا کم اے۔۔۔ ایہہ دو چار حرفاں دی شکل شباہت بہت بن دے بجائے تسی سندھی پوٹھوہاری سراہکی جو بھی مذب کرنا چاہو کر سکدے او۔ پنجابی دا میدان بڑا اکھلا اے تے حیرا دے کھلار و جہوں ہووی وڈا ہو سکدائے۔ جے گول گیند دے بجائے پتے یاں ہاکی اگے چورس گیند رکھ دتا جائے تے کھدے کھیس رہوے گی۔۔۔ ۶ چارے صوبیاں دیاں زبانان ساڈیاں ماواں میں جے ایہناں نوں سمجھن دی کوشش کریں تے۔ تے فیہ جہڑی ماں دی گود وچ اکھ کھولے اوہ ذرا چھیتی آجاندی اے تے سوکھی وی لگدی اے۔ فیہ درو رانج الوقت۔۔۔ اُردو خواں حضرات وی پنجابی قدیمی حرفاں نوں چھیتی کچھ تے پڑھ سکدے نیں۔۔۔ ایہہ جہڑیاں حرفاں دیاں نویاں سنڈھیاں نیں ایہہ سماںیاں اوکھا کم اے۔ پر تسمی تے کئیں پنجابی بھرا میرے توں وڈے علماں دالے

تہاڈے کم وچ زیادہ مدد کر سکدے نیں تے پنجابی زبان وچوں ای اوہری پئی "اختری" زبان وی پیدا ہو سکدی اے۔۔۔ اپنے چردی بانجھ پلی آؤندی سی۔۔۔ بنکے دا جے رسم الخط اُردو تلفظ وچ ہوندا تے ساڈے زیرے آجاندا اوہناں دے ذہن مل جاندا۔۔۔ پر ہندی رسم الخط داوی نکھیڑن وچ ہتھ سی۔۔۔ نہ اوہناں نوں ساڈی پڑھنی آئی تے نہ سانوں اوہناں دی۔ جے کچھ بندے اُردو جانداں سن۔ باقی تے ابتدائی رسم الخط ای پڑھدے تے سمجھدے رہے بہتر ایہہ دے ایس دو مہی توں ایجنے ای بنیاں سنوریاں رہن دیو۔۔۔ ہتے میک آپ نال کلیہ دی بدل سکدا اے۔ جے ادہ کوئی ہو رشتے ای نہ لگن لگ پٹے۔۔۔ ویرجی! میریاں گلان تہانوں کوٹھیاں تے نہیں لگیاں۔ ۶ میری کہیہ مجال اے جے ایڈے وڈے عالم فاضل لوکاں نال ٹاکرا لالان۔ ایہہ تہاڈے کچھ سوالاں دا جواب سی جہڑا تلم تے آگیا۔ بٹا نہ متا یو۔۔۔ والسلام تہاڈی باجی۔ سیدہ رتنی ناہید لارہوی

محترمی سیدہ اختر حسین اختر صاحب
السلام علیکم

"لہراں" دا ہر شمارا مینوں مل رہیا اے۔ تہاڈی ایس

غنایت، پیار تے سلوک دا دلی شکر یا۔

کنے دنوں توں جی کر دا اے تہاڈے درشن کرن لئی حاضر

ہوواں پر زندگی دے گنجل کھولھن توں وہل نہیں ملدی۔ فیروزی

کسے دن کسے دپلے آواں گا۔ مزور آواں گا تے اپنی نوں کتاب

"سوچ سمندر" پیش کراں گا۔

ہراں لئی کچھ نہ کچھ لکھن دی وی ترشنا تے سدھر رکھناں
ایہ سدھر ہور عھوڑے کوڈناں نوں پوری کرن دی کوشش کر
ریاں۔ "ہراں" لئی لکھاں گا۔ مزدور لکھاں گا۔ راج کے
لکھاں گا۔

املاتے پنجابی قاعدہ منبر ملیا۔ دیکھ کے عید دے چن
وانگر خوشی ہوئی۔ سید صاحب ایہ تئیں بڑا اچاتے سچا کم کیتا
اے۔ اسدی جی دی شغیا کرئی عھوڑی اے۔ ماں بولی
پنجابی دے علی جھنڈا رچ بڑا دادھا کیتا ہے۔ ہور کیہ لکھاں
تئیں مہان او۔ میرے دلوں ڈھیر ڈھیر مبارکاں۔

پنجابی دا سیوک آغا امشراف

وانگوں کھیرے وچوں سورج دیاں شعاعاں حاصل کرے
نظری آؤندے نین تان جے بدل پاسی والے دن بادشاہ دے
میچھے لئی سبزیاں دا دادھا کرن دے کم آؤن گل کیر میں ایہدے
حوالے نال تہاؤں اک مضمون بھیجاں گا۔ جو سکد اے تہاؤں
میرا مضمون وی ہرتے موم گھپلا کے بگلا پھڑن دی ترکیب
ای لگے۔ منظور روزیہ آبادی ہوراں نوں میرا ہتھ سارا سلام

سنون ۔ فقط تہاڈا بھلا
مشاق اسلام آبادی

جناب اختر صاحب ،

سلام ! "ہراں" دا املاتے پنجابی قاعدہ منبر

لا جواب تے اپنی مثال آپ اے۔ پنجابی زبان ادب تے
جرنلزم (پترکاری) دی تاریخ وچ ایسے کمزور نال تئیں
اک نواں تے سنہری باب لکھ دتا ہے۔ آؤن وایاں نسل
ایں دا مل پائون گیا سوکھی پنجابی / فارسی رسم الخط نوں گر لکھی لئی
تے پنجابی PHONETICS / تلفظ / اچارن دے مطابق
تئیں بخوبی ڈھال لیا ہے۔ میری دعا ہے کہ دوہاں پنجاباں
(بھارت تے پاکستان) دے نال نال غیر نکلاں وچ دسدے
میچھے پنجاب دے سبھ پنجابی دوویں لپیاں (رسم الخط)
وچ مہارت حاصل کر کے پنجابی زبان ادب تے کلچر نوں وشو
پتھر (GLOBAL LEVEL) تے ترقی دیاں نریاں بلندیاں
دل کھڑن۔ پنجابیاں دی روح اک سے تاریخ اک ہے،
دھڑکن اک ہے۔ نکلاں مذہبیاں تے رنگاں نسلاں دے
تنگ نظریے توں اچیاں اکھڑ کے سانوں اپنیاں جڑاں تے آپے
دی پچھان دل دھیان دینا چا ہیدا ہے۔ میرے دلوں، ایایا دتوں
بہت بہت مبارکاں۔

خیر اندیش رویندر روی

(کیٹیڈا)

پیارے سید اختر حسین جی

سلام سنون۔ مزاج بخیر۔ "ہراں" دا پرچا باقاعدگی
نال اپڑان دا بڑا بڑا شکریا۔ ہر داری پرچا ملن مگروں ایہو
ای سوچداساں کہ تہاؤں کچھ لکھ بھیجاں۔ تہاؤں شاباشے
آکھاں فیر ہر داری کوئی نہ کوئی آپس، گل نول ایہدے راویہ
کر جاندی رہی۔ ایہی ایہ پرچا ملیا تے میں ہسپتال وچ بوج
فیق النفس داخل ساں، تے صحت اتے فرصت دوہاں نال
ایہ پنجابی قاعدہ منبر پڑھن دا موقع ملیا۔ سعید کیم
صاحب دی محنت دی داد دینی چاہی وی اے کہ اوہنا
نے اک وڈے مقصد دل قدم چکیا اے۔ ادبناں دا انداز فاصا
سامنی لگدا اے پر عقاں عقاں تے جذباتی فیصلے ساہ لئیک
عموس ہونڈے نین۔

میں ایس موضوع تے عنقریب تفصیلی جائزہ بھیجاں گا
وانشاء اللہ) ایہدے وچ لطیفاً ایہ اے کہ سوکھی امل
نوں فاصا اوکھا کر کے پیش کرن دا جتن کیتا ہویا لگدا اے۔
کتے کتے اوہ بگلا پھڑن دیاں ترکیبیاں سمجھانڈے نظری
آؤندے ہیں تے کتے کتے اوہ گلیورز ٹریڈرز
دے سفر منبر دے سائنسدان

تعلیمی اداروں سے گندہ خون نکالنے کے لئے سرجری کی ضرورت ہے

طلبہ میں چند کمزوریاں ہیں مگر والدین اور اساتذہ بھی فضا کو خراب کرتے ہیں تعلیمی ادارے سیاست پاک ہونے چاہئیں میڈیکل سائنس کی ترقی کے اخراجات ڈاکٹری برداشت کریں

پرائمری کی سطح تک تعلیم مادری زبان میں ہونی چاہئے۔ انگریزی اردو کے ساتھ ساتھ چلتی رہے گی مگر قومی یا علاقائی زبانوں کو نظر انداز نہیں کیا جاسکتا۔ صدر ضیاء الحق

انہوں نے کہا کہ تعلیمی اداروں کو سیاست سے پاک ہونا چاہئے تاکہ طلبہ کی تعلیم میں حرج نہ ہو۔ انہوں نے کہا کہ طلبہ میں چند کمزوریاں ہیں لیکن افسوسناک پہلو یہ ہے کہ کچھ اساتذہ اور والدین بھی فضا کو مزید بگڑا رہے ہیں۔ انہوں نے کہا کہ تعلیمی اداروں میں نظم و ضبط کی عدم وادہی ہم سب پر عائد ہوتی ہے۔ انہوں نے کہا کہ اس سلسلے میں تھوڑی سی سرجری کی بھی ضرورت ہے تاکہ گندہ خون نکل جائے صدر نے ڈاکٹروں سے اپیل کی کہ وہ کم از کم اپنی ایک دن کی کمائی میڈیکل سائنس کی ترقی اور ریسرچ کیلئے عطیہ میں دیں انہوں نے کہا کہ اس عظیم مقصد پر آنے والے اخراجات بھی ڈاکٹری واکریں۔ انہوں نے اس بات پر افسوس کا اظہار کیا کہ ڈاکٹر میڈیکل کالج جیسا ادارہ ادویہ ساز اداروں کے پاس کھل کر لیکر جاتا ہے۔ انہوں نے کہا آپ با اختیار ہیں آپ ان کی ادویہ کی منظوری دیتے ہیں اور یہ آپ کا حق ہے کہ آپ کے اس بین الاقوامی سپوزیم کو وہ پاس کریں۔

انگریزی کو پھیلنے چھلنے کا موقع نہیں دیا جاسکتا۔ صدر پاکستان نے ڈاکٹر میڈیکل کالج کے چھٹے سالانہ سپوزیم کے افتتاح کے موقع پر خطاب کرتے ہوئے کہا کہ بچوں کو پرائمری کی سطح تک ان کی مادری زبان میں تعلیم دینی چاہئے کیونکہ یہ ایک قدرتی ذریعہ ہے

ایچی (ایپ پ) صدر پاکستان جنرل محمد ضیاء الحق نے انگریزی زبان کو ترک کرنے کے اندیشے کو مسترد کرتے ہوئے کہا کہ بین الاقوامی زبان ہے اور یہ قومی زبان اردو کے متوازی چلتی رہتی۔ تاہم انہوں نے کہا کہ قومی یا علاقائی زبانوں کو نظر انداز کر

شکر یے نال: روزوار جنگ ۱۹۷۰

پنجابی کو پرائمری تک ذریعہ تعلیم بنایا جائے

اس سے پنجاب کی ثقافت ترقی کرے گی اور وفاق مضبوط ہوگا، ضیاء الحق

اپنی پہچان اور شناخت سے خالی رہے گا۔ اسے خواہ مخواہ ورتکر سولوں کا مخالف اور مضبوط مرکز، فوج اور لوگوں کی شاہی کا حامی سمجھا جائے گا۔ مادری زبان کی اہمیت کو اگر قومی سطح پر تسلیم کر دیا گیا ہے تو پھر پنجاب کو بھی اسے اپنانے میں دیر نہیں کرنی چاہئے اس سے نہ صرف پنجاب کی ثقافت ترقی کرے گی بلکہ وفاق کے قیام و استحکام میں بھی فائدہ پہنچے گا حکومت پنجاب کا فرض ہے کہ اس سلسلے میں جلد از جلد ضروری اقدامات کرے۔

لاہور ۱۲ نومبر (پریس) پنجاب پارٹی کے سیکرٹری جنرل محمد ضیاء الحق نے ایک بیان میں کہا ہے کہ صدر مملکت جنرل محمد ضیاء الحق نے کہا ہے کہ ملک میں پرائمری تک ذریعہ تعلیم کے طور پر مادری زبانوں کو اپنانا چاہئے اس سچائی کو ساری دنیا نے تسلیم کر رکھا ہے خود پاکستان کے تین صوبوں، سرحد، سندھ اور بلوچستان میں بھی یہ ایک مسلمہ حقیقت ہے لیکن نہ جانے پنجاب میں اس سے کیوں انکار کیا جا رہا ہے اور یوں پانچ کروڑ پنجابی عوام کو جان کر اور فطری حق سے کیوں محروم رکھا جاتا ہے۔ ستم ظریفی سلا خطہ ہر کہ لندن میں ایک ہزار سے زائد سکولوں میں پنجابی زبان پڑھائی جاتی ہے کیونکہ اس عالمگیر سچائی کے تحت ان سکولوں میں ذریعہ تعلیم پنجابی بچوں کو ان کی مادری زبان سکھانی ضروری ہے لیکن خود پنجاب کے ایک سکول میں بھی پنجابی نہیں پڑھائی جاتی انہوں نے کہا کہ بے شک نہ صرف قومی زبان اور بین الاقوامی زبان انگریزی کا بھی ہمارے نظام تعلیم میں واضح اور ضروری مقام ہونا چاہیے لیکن ذہنی جذبائی اور معاشرتی نشوونما کے لیے پنجاب کے سکولوں میں عوام اور ان کے بچوں کو ان کی مادری زبان میں تعلیم دینا ناگزیر ہے یہی بھی پاکستان کے وفاق میں جب تک ہر

شکر یے نال: روزوار ۱۹/۱۱/۱۹۷۰، لاہور

تعلیمی انحطاط اور مہنگائی کے اس موجودہ دور میں
امتحانات کے انعقاد میں حیرت انگیز انقلاب

بمذہب و اعتبار و صورت

کنٹرولر امتحانات

مڈل اینڈ سیکنڈری ایجوکیشن کونسل

۹-ایبک روڈ، انارکلی، لاہور کے فون: ۲۲۷۹۵۳

سے بالکل مفت طلب کیجئے۔